

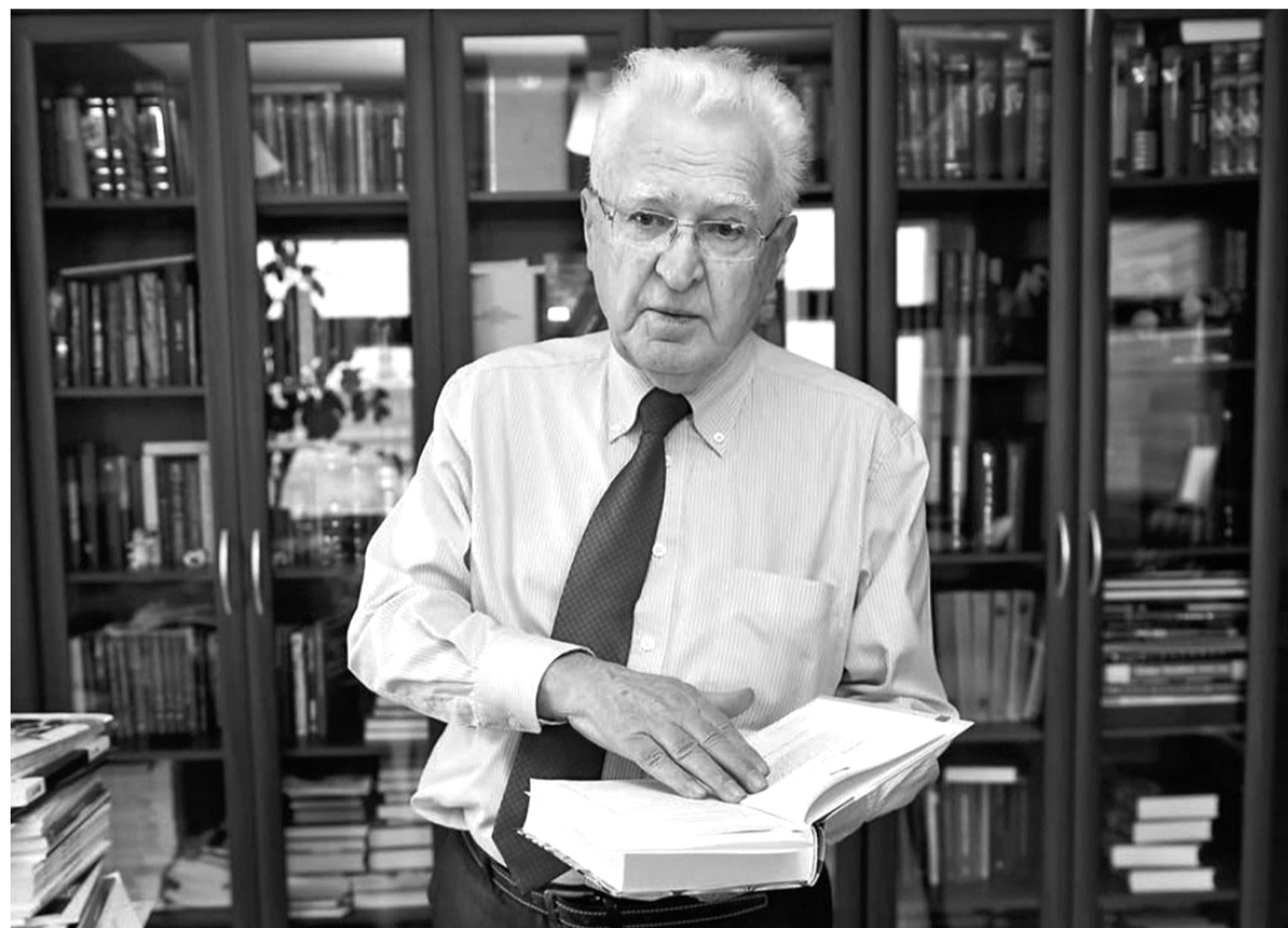

ЛЕЗГИ ГАЗЕТ

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чІал хуьх!

Академик Абдусалам Абдулкеримович Гъуьсейнован - 85 йис

Ахлакъдин асул чидайди

А.КЪ.АЛИКБЕРОВ,
РАН-дин востоковеденидин
институтдин директор,
Н.А.АБДУЛГЪАМИДОВ,
МФТИ-дин муаллим

2024-йисан 8-мартдиз чехи алим-философ, Урусатдин илимрин академи-дин член **Абдусалам Абдулкеримович ГЪУЬСЕЙНОВ** дидедиз хъайидалай инихъ 85 йис тамам жезва.

Вичин инсанвилдин лишанар тариф авуниз лайихлу, этикадинни ахлакъдин месэлайрай вири дуньяда машгъур алим, гзаф ктабрин автор А.А.Гъуьсейнов жемиятди чпиз бегъем фикир тагузвай пешекаррин жергедай туш. Адахъ Урусатдани къецепата авай кесер, санал къвалахзавай юлдашри еке алим яз къабулун ва ученикрин гъурмет ада, галатун тийижиз, гзаф йисара авунвай актормишунрин, педагогикадин ва тешкиллувилдин крарин нетижа я. Илимрин журналра академик Гъуьсейновакай ва адан къвалахрикай мукъвал-мукъвал макъаларин акъатзава, гъар йисуз адаз мубаракдин ва хуш рафтарвилдин кагъазар вичихъ галаз санал къвалахзавай юлдашри-алимри, медениятдин ва сиясатдин хилера машгъур ксарин хъизва. Амма хайи юкъуз ам патал виридалайни багъа пишкеш, чаз чиз, «гъвечи» ватандай - пара багъа тир хайи Дагъустандай адаз атай

мубаракдин гафар жеда, гъикл лагъайтла, алим вичин хайи ватандихъ галаз масадан вилериз таквадай, руьгъдин мягкем алакъяар авай инсан я.

Гъуьсейнов Абдусалам 1939-йисуз ДАССР-дин Къасумхуьруьн (гилан СтІал Сулейманан) райондин Алкъвадрал дидедиз хъана. Адан ери-бине алимрини шаиррин асуллу тухумдай я. Ам Дагъустанда машгъур, халкъдин арада чирвилер чукурдай ва шаир яз сейли хъайи Алкъвадар Гъасан эфендидин стха Гъуьсейн эфендидин хтулрикай я. Гъакл хъайила, ам твар-ван авай муршид Ярагъ Мегъамедан штулрикай жезва. Алим чи девирдин машгъур лезги шаир Ибрагъим Гъуьсейнован гъвечи стха я.

А.А.Гъуьсейнован къисметди адакай алим Дагъустандивай яргъара авуна. 1956-йисуз Избербашда юкван школа къутягъайдалай къулухъ ам М.В.Ломоносован тварунихъ галай МГУ-дин философиядин факультетдик экечна, 1961-йисуз анаг агалкъунралди къутягна. Вичи келай университетда А.А.Гъуьсейнова 1964-йисуз - кандидатвилдин ва 1977-йисуз докторвилдин диссертацияр хвена. 1982-йисуз адакай университетдин этикадин кафедрин профессор хъана. Ам 1997-йисуз Урусатдин илимрин академиядин член-корреспондентвиле ва 2003-йисуз гъакъикъи членвиле хъана.

Алим машгъул илимдин хилер этикадин тарих ва теория, дегъзаманайрин Грециядинни Римдин этика, эдеб, жемиятда инсанрин арада алакъяйрин философия я. Эхиримжи йисара А.Гъуьсейнова къадагъайрини инсандин чуру (негативный) крари эдебда къугъвазвай къетлен роль къалурзавай этикадин концепция туькълурнал къвалахзава. Академикди илимдик кутунвай зурба пай тамдаказ ва са шумудра философиядин пешекарри анализ авунва. А.Гъуьсейнован яратмишунрин бинеда дунья, ам инсандиз аквазвай тегъер, а касдин къетлен вилералдини гъиссералди къабулнавай гъакъикъат адан хуси крарин мана-метлеб тирди философия хъиз къатанвай жуьре ава. Ахлакъ адан яратмишунра гъар са кас и дуньяда жавабдарвилелди яшамиз жедай къайда хъиз къатанва. И крар вири фикирда кърла, этика философиядин хилерикай са гъаклан хел жезвач, адакай философиядин къене авай, ам гъерекатдал гъизвай къуват жезва.

Къенин юкъуз дуньяда авай философиядин ва иллаки этикадин фикиррин сагъибрин шикил санал ягъиз хъайитла, а шикилдал Абдусалам Гъуьсейнован чка къетленди жеда. И кардин патахъай, маса делилар тагъана, анжах адан илимдин къилин къвалахрин тварар къуртани

» 5

Нумрадай келла:

ЖЕМИЯТ

Бубайрин весийриз вафалувал

Лезгийрин куьгъне Макъарин хуьряй тир Эминоврин тухумдин лишанлу ери Мегъамедагъа бубадин уьмуьрдай аквазва. Вичин хайи буба Эмина хъиз, эхиримжи йикъалди чубанвиле къвалахай кас я ам. Инсандин къилих, тлебят ачухдай, риклеп аламукъдай са кар.

» 3

ЖЕМИЯТ

Инсанрин вилик жавабдарвал

Ци 10 шегъерда ва 27 муниципалитетдин 53 хуьре гъаятар, куьнеяр авадамла-мишуниз 954 миллион манат чара ийидайвал я. Министерстводи проектдин 37 иштиракчидихъ галаз икърарар кутлуннава. Санлай къачурла, жемиятдин 85 мулк ва 30 гъаят авадамламишда. Вири крар алай йисан 1-октябралди акъалтларда.

» 5

ИРС

Гъакъикъатдин вилик вири таб я

Вири таб, тахсирлу я, са зун гъахъ я луьгъунихъ къетлен ва керчек себебар, делилар кланда. Са камаллуда лагъанай: «Тапархъандиз вичин тапаррихъ инсанар агъазвайди хъиз жеда». Анжах - вахтуналди. Гъакъикъат дуьздадал акъатдалди. Эхъ, гъакъикъатдин вилик вири таб я.

» 6

САВАДЛУВАЛ

Маликадин агалкъунар

Алай вахтунда Маликади дуньяда зурбабурукай тир Блокчейн компанияда юрист-консультантвиле къвалахзава, интеллектуальный хусиятдин рекъай коммерциядин икъраррал, абур гъазурунал, компаниядин къенепатан сиясат туькълурнал машгъул жезва.

» 8

ЖЕМИЯТ

Макъсад - гележег хъсанарун

Президентди гзаф ялар авай хизанар патал ипотекадиз талуьк проект 2030-йисалди давамарунин теклиф гана. Виликдай хъиз, абурувай гилани ипотека къезилвал аваз (6% ставкадай) къачуз жеда.

» 9

ХАБАРАР

Ктабрин «архитектор»

Чапханадай акъатзавай гъар са ктаб адан жавабдар ва галатун тийижир гъилерин нетижа я - ктабриз цвалар авун, клей ягъун, жилдер гъазурун ва галктурун, прессдалди клалубдиз гъун. Ибур неинки гъилералди, гъакл станокрихъ ацукъайлани ийизвай гъерекатар я.

» 12

Дидейриз – гъурмет

Агъмед МАГЪМУДОВ

РД-да гзаф аялар авай дидейриз «Дагъустан Республикадин вилик лайихлувилерай» орден гуда. Идакай 5-мартдиз Махачкъалада кыле фейи совещанидал Сергей Меликова хабар гана.

19 аялди тербия гузвай дидедихь «республикадин вилик илимрин доктордилай, академикдилай ва я маса пешекардилай тлимил лайихлувилер авач», - лагъана региондин регъберди, гзаф аялар чехи жезвай хизанрин къетгенвал кьейддайла.

Рикел хкин, алатай гъафтеда Сергей Меликова гзаф аялар авай дидейрихь галаз гуьруьш кыле тухвана. Анал малум хъайивал, бязи дидейриз къени лайихлу шабагъар (ихтилат гзаф аялар авай дидейриз гузвай медалрикай физва) авач. С.Меликова и месэладай кыл акъудун хиве къуна.

Гуьруьшдин сергъятра аваз, гъакни «Къул хуьзвайди» проектдин презентацияни кыле фена. Ам 10 ва адалай пара аялар ханвай дидейриз талукуди я.

«Къе ихътин проектдин презентация кыле финал зун шад я. Куьне Хизандин йисуз чна вуч авун герек ятла лагъана. Мисал яз, гзаф аялар авай дидейриз «Игит диде» твар гун. Чун и жигъетдай кваллах тухвана кланзавайдан гъавурда акъазва. Хизандин йис малумаруналди, уьлкведин Президентдини чи фикир гъа ихътин месэлайрал желбзава. Мумкин я чи республикада гзаф аялар авай дидейриз гудай кылдин шабагъни арадал гъун», - лагъана С.Меликова.

Еридик – асул фикир

Чи мухбир

5-мартдиз Махачкъалада РД-дин Гъукуматдин Председателди Абдулмуслим Абдулмуслимован регъбервилек кваз Дагъустанда промышленностдин суьрсет къанунсуздаказ маса гуни вилик пад къунин жигъетдай кардик квай комиссиядин заседание кыле фена. Анал веревирд авур асул месэлайрикай сад республикадин образованидин, яшайишдин, медицинадин идарайриз агакъарзавай суьрсетдин еридик талукуди тир.

Рикел хкин, гъеле 2022-йисуз РД-дин Гъукуматдин Председателдин тапшургъдалди Дагъустанда гъасилзавай суьрсет патал махсус лишан арадал гъанай. Идалай къулхъ госуьрстводин ва муниципалитетра авай умуми образованидин идарайрин кылевайбуруз, суьрсет маса къачудайла, жезмай къван «Дагъустандин суьрсет» лишан алайди маса къачун теклифнай.

2024-йисан 9-февралдин делилралди, республикада авай умуми образованидин 1403 идарадикай 658-да - «Дагъустандин суьрсет» лишан алай, 806-да - Дагъустандин производителри акъудзавай ва 264-да республикадилай къецепатай суьрсет маса къачузва.

А.Абдулмуслимова хабар гайивал, Дагъустандин къецепатай къалп (фальсифицированный) суьрсет гъун давам жезва. Адак некледин суьрсетни акатзава. РД-дин Роспотребнадзордин Управлениди кыле тухванвай ахтармишунрай акъазвайвал, еридик усал суьрсет асул гъисабдай образованидин идарайрин агакъарзавай. Мисал яз, 2023-2024-келунин йисуз республикадин 35 муниципалитетда образованидин идарайрин еридик усал некледин суьрсет агакъай 68 дуьшуьш винел акъуднава. Премьер-министрдин шаз региондин мектебви аялрин

бахчайрин саки 12 агъзур тонн еридик усал члем агакъайдини рикел хкана.

Вири и крар фикирда къуна, А.Абдулмуслимова талуку идарайрал Дагъустандин мектебви аялрин бахчайриз агакъарзавай суьрсетдин еридик тухузвай гуьзчивал артухарун тапшурмишна.

«Ихътин нагъакъан, чи аялрин сагъламвиле зиян авай гъерекатрин вилик пад къун патал вири серенжемар къабулна кланда: суьрсетдин еридик гуьзчивал тухун, гъахътин суьрсет маса гузвайбурун махсус сянгъ гъазурун ва ик мад», - лагъана ада.

Рикел хкана

Чи мухбир

28-февралдиз Махачкъалада, Шираватдин театрдиз драматда, Дагъустандин жемиятдинни сиясатдин машгъур деятель, журналист, РД-дин Халкъдин Собранидин депутат Ильман Субгъанович Алипулатован экуь къамат рикел хкуниз талукуарнавай мярекат кыле фена.

И.Алипулатов 1954-йисан 28-февралдиз Докъузпара райондин Гарагърин хуре дидедиз хъана. Адал чан ала-майтла, мукъва-квилеири, ярар-дустари цли адан 70 йисан юбилей кьейддай. Ам 2022-йисан ноябрдин вацра рагъметдиз фена.

Мярекатдиз Ильман Алипулатовахъ галаз санал кваллахай юлдашар, алимар, РД-дин Халкъдин Собранидин депутат, журналистар, адан студентар ва масабур атанвай. Кылди къачуртла, абурун арада РД-дин Халкъдин Собранидин Председателдин заместитель Камил Давдиев, РД-дин информациядин ва печатдин Агентстводин руководителдин сад лагъай заместитель Наида Мегъамедова, экономикадин илимрин доктор Зиявудин Пулатов, ДГАУ-дин ректор Зайдин Жамбулатов, республикадин образованидин центрадин директор Анжела Байрамбегова ва масабур авай.

Мярекат телевиденидин режиссер Давид Кумаева И.Алипулатовакай гъазурнавай фильмдиз килигунилай гатунна. Рикел хкин, И.Алипулатова яргъал йисара «Дагъустан» ГТРК-да «Акценты» программа кыле тухвана, ДГУ-да филологиядин факультетдин электронный СМИ-рин заведующийдин везифаяр тамамарна, политологиядай, СМИ-риз талуку месэлайрай монографияр кхъена. Адан уьмуьрдин и ва маса терефрикай фильмда гегъеншдиз раханва.

Мярекатдал рахай «Дагъустан» ГТРК-дин генеральный директор Луиза Алихановади, РФ-дин журналистрин Союздин Дагъустандин отделенидин председатель Мегъамед Ибрагъимова, журналист Салам Хавчаева, Дагъустандин эдебиятдин журналрин кылин редактор Мурад Агъмедова, ДГУ-дин филологиядин факультетдин муаллим Динара Керимовади ва масабур Ильман Алипулатован къени ерийрикай ихтилатна, адахъ галаз алакълу бязи легъезяр рикел хкана.

Хабарар

Гъазурайди - Муса АГЪМЕДОВ

Куьмек гун давамарда

Дагъустандин куьнуьчийри 2023-йисуз 1 агъзур тонндилай виниз вирт гъасилна. Идакай РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министерстводин телеграм-каналди хабар гузва.

Министр Мухтарбий Аджекван гафаралди, куьнуьчивилин хиле республикадин АПК-да лайихлу чка къун лазим я. Гъавилай ам вилик тухун патал гъукумдин кылевайбуру герек тир серенжемарни къабулзава.

Ада кьейд авурвал, Дагъустанда саки 5 агъзур кас куьнуьчивилел машгъл я. Абуру, санлай къачурла, алатай йисуз, винидихъ кьейднавайвал, 1 агъзур тонн вирт гъасилна. Адан гафаралди, и рекъе кыле тухузвай кваллах генани гужлу авун лазим я.

Министрдин рахунрай малум хъайивал, шаз, 30 йисан къене сифте яз, и хел вилик тухун патал 10 миллион манат чара авунай. Алай йисузни бюджетдик пулдин гъа икъван такъатар кутунва. Чиновникдин гафаралди, и серенжем 2025-2026-йисарани давамарда.

Чешмеди, Дагъустандин чижерхъанрин ассоциациядин председатель Надир Агъмедован гафарал асаслу яз, хабар гузвайвал, и тешкилатди Саудрин Аравиядиз ва Арабрин Сад ханвай Эмиратриз вирт ракъурун патал махсус икърар кутуннава. Ада рикел хжайвал, республикада и ассоциация куьнуьчивилиз талуку месэлаяр гъалун ва и хел цийи дережадиз акъудун патал РД-дин хуьруьн майишатдин министерстводин теклифдалди арадал гъайиди я.

Тешкилатдин председателдин гафаралди, куьнуьчийр чпин кваллахда расалмиш жезвай кылин месэлайрин арада чижерин уьзуьрарни ава. И тугай гъалдихъ галаз женг тухун патал республикадиз чпихъ и рекъай девлетлу тежриба авай Белоруссиядин пешекарриз теклифнава.

Идалайни алава яз, Надир Агъмедова Дагъустанда чижерин уьзуьрар ахтармишдай ва виртледин ери тайинардай лабораторияр тешкилуни, вирт цадай ва ам къапара твадай шагъадатнама гвай цехар эцигунин, куьнуьчивилин хилехъ галаз алакълу маса серенжемар кылииз акъудунин игътияж авайдини кьейдна.

Нетижаяр райжна

Алатай йисуз Дагъустандин хуьруьн майишатдин вилик эцигнавай макъсадар 105,8 процентдин кылииз акъуднава. Идакай, махсус чешмедал асаслу яз, РД-дин хуьруьн майишатдин министерстводин телеграм-каналди хабар гузва.

Чешмеди гъакни, РД-дин Гъукуматдин Председатель Абдулмуслим Абдулмуслимован гафарал асаслу яз, кьейдзавайвал, Дагъустанда 2023-йисуз хуьруьн майишатдин продукциядин къадар, пулдин такъатралди гъисаба къуртла, санлай къачурла, 212,3 миллиард манатдиз агакъна.

Чиновникдин гафарай генани малум хъайивал, шаз Дагъустанда 1,3 миллиондилай виниз майвайрин ва маса къелемар арадал гъанва. Ада кьейдзавайвал, и кар сеbeb яз республикадиз патай гъизвай къелемрин къадар алатай йисуз 1,7 сеферда тлимил хъана. Ик, 2022-йисуз и рекъем 1 миллион уьлчмедиз барабар тиртла, 2023-йисуз адан къадар 297 агъзурдал къван аватна.

Дагъустанда сифте яз

Нижний Новгороддин областдай тир инвесторди Мегъарамдхуьруьн районда голубикаяр (куьлуь вили емишар) гъасилунин кардик кыл кутунва.

Кьейдзавайвал, Ярагъ-Къазмайрин майишатарикай сана и жуьредин куьлуь емишар патал 1 гектар чил чара авунва. Алай йисан зулухъай абур цадай майданрин къадар 5 гектардиз агакъарун пландик кутунва.

РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министерстводин пресс-къуллугъди хабар гузвайвал, гъар са кулунилай 5 килограмм беъгер кватл хъувун вилив хуьзва.

«Дагъустандин экономика» телеграм-каналдин малуматралди, и жуьредин емишарин багъ Дагъустанда сифте яз пайда жеда.

РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министерстводин делилралди, Дагъустанда 2023-йисуз 7,5 агъзур тонндилай гзаф куьлуь емишарин беъгер кватл хъувунва. Им Кеферпатан Кавказдин федеральный округда гъасилнавай умуми гъисабдикай саки 40 процент я.

Бубайрин весийриз вафалувал

Абдулафис ИСМАИЛОВ

Максим Рамазанович ЭМИНОВ - Мъкилин чарар лацу жив хъиз хъанвай, къелечл яklarин чина берекат, инанмишвилдин нур авай, юкъван дережадилай къакъан буйдин, 70 йиса авай итим. Амма вичин гьерекатрин зиреквилдиз, фагъумунин, рахунин тегьердиз, энергиядиз килигайла, иллаки суьгьбет къалин хъайи члавуз адаз икъван яшар гуз жедач.

Максим Эминов, къадим Дербент шегьердин агъали, къуни-къуншириз стхадиз барабар хъсан къунши, ярар-дустариз - умудлу, герек атайла, гьар мус хъайитлани, къуьн кутадай, гьарайдиз гъай лугъудай дуст, шегьергьлириз камаллу меслятар гудай инсан яз чида. Гьам вичиз къвед лагъай гьвечи ватан хъанвай баркаллу и шегьерда, гьамни лезги районара халкъдин итижрихъ галай, милли лайих вине къунвай, гьахълувилдин къуллугъда акъвазнавай халис ватанперес, Дагъустандин лайихлу муаллим, законар хуьдай органрин ветеран, ФСБ-дин отставкада авай полковник, государстводин шабагьрин, гьурметдин тварарин сагъиб, жегьилрин насигъатчи. Халкъдин хъсан адетрал, гьвечи-члехи чир хъунал, гьурметдал, дуствилел бинелу, бахтлу члехи хизандин къил яр.

Дагъустандин Куьре округдин Макъарин хуьре (гилан Стлал Сулейманан райондин мулкар) малдарвилел машгъул Эминан хизанда Члехи Октябрдин инкылаб жедалди вилик хва Мегъаедагъа дидедиз хъана. Бубади вичин зирек хъик еке умудар кутунвай. А девирра веледрик вучтин умудар кутаз жедай къван? Дагъдин четин шартлара, зегьмет члугуна, хизан, дарвал авачиз, тухдалди недай фу-къафундалди таъминариз, уьмуьр тухун. Макъави Эминан бубаярни, виликан несиларни, Аллагъди къалурай рекъе, инсанрин арада гьурмет аваз, лезги намус хвена, чаради жувал хуьруьр тавуна яшамаш хъана. Зегьметдал рикл алай Эмин, 90 йисан яшда авай къужа яз, вичин эхиримжи йикъаралди къвалахай кас тир.

Эминан хва Мегъаедагъади вичин бубадин умудар къилиз акъудна. Ципуд йис хъанвай аял яз, ада чубанвиле къвалахиз башламышна. Хипехъанвилдин сирер чирна. Мегъаедагъа гьаклан чубан ваъ, малдарвилдин пешедай халис устад, зегьметкеш, камаллу инсан, насигъатчи тир. Мехъерардай яшдив агакъайла, Мегъаедагъа диде-бубайрин меслятдалди хуьруьнви чатун устлар къадиран руш Сунадал эвленмиш хъана. Бахтлу хизанда пуд хван са руш хъана. Руш аялзамаз рагьметдиз фенай.

Къелиз-къхиз течир, амма дуьньядикай хабар авай акъуллу чубан Эминов Мегъаедагъадини вичин бубайрин четин къисмет давамардай, эгер Члехи Октябрдин инкылаб хъаначиртла. Инкылабди, цийи гьукумди зегьмет члугвадай инсандиз, девлетлуьрилай аслу тахъана, тухдалди ризкъи, къулайвилер авай дуланажагъ тукьлуьрдай шартлар, уьмуьр вилик тухудай рекъер ачухна. Эвелни-эвел - чирвилер къачудай рекъер. Мегъаедагъади веледрик кутур умударни цийи шартларихъ галаз къадайбур хъана.

Максим Рамазановича риклел хкизвайвал, аял члавалай къел-къхинихъ, чирвилерихъ цигел хъайи, амма ахътин мумкинвал тахъай члехи буба Мегъаедагъади къин къуна: «За, са къуьнзани килиг тавуна, веледрив къелиз тада. Анжах гъа члавуз абур бахтлу жеда». Риваятрик жедай хътин камаллу чубан Эминан хва Мегъаедагъади невейриз авур весини гьам я: «аялрив къелиз тур».

Эминан хва Мегъаедагъадин къулан гада Рамазан Макъарин хуьруьн мектебда къелзавайбурун арада дерин зигъин хъуналди, фагъум-фикир ийиз алакьуналди тафаватлу жезвай, виридалайни хъсандиз

къелзавай аял тир. Хуьруьн гьазурлухвилдин мектеб куьтягъайла, ам къелунар давамарун патал бубади Куьрагъ райондин Къирийрин хуьруьз тухвана, къвал кирида къуна, ана мектебдик кутуна. Недай суьрсет Мегъаедагъади вичин хва тапшурмишнавай хизандив агакъарзавай.

Гуьгъуьнин йисара, 8-классдилай башламышна, Къасумхуьрел кирида къунвай къвале яшамаш жез, Рамазана къелунар давамарна, Дербентдин педучилищеда ачухнавай педагогвилдин куьруь курсар куьтягъна.

Гъа икл, вичиз къелиз-къхиз течир терекма макъави Мегъаедагъадин хва Рамазанакай, 15 йис хъанвай аял яз, къуншидал алай Къелейрин хуьре муаллим хъана. Вич муаллим, вич - директорни завхоз. Армиядин жергеяра къуллугъна хтайла, колхозчи хъана. Комсомолда къвалахна, райкомдин I секретарвилдин къуллугъдал къван. Инай Рамазан Эминов партиядин органриз рекъе туна. Вири и йисара ада, къвалахни ийиз, къелунарни давамарна, вини дережадин образувание къачуна.

Са къадар йисара партиядин райкомдин II секретарвиле, Герейханован совхоздин директорвиле къвалахна. И члавуз совхоз РСФСР-да твар-ван авай къвенкъичи майишатрин жергеда гьатна. Ахпа Р.Эминов Стлал Сулейманан райондин иполкомдин председателвиле хъана. А йисара и цларарин автордиз, жегьил журналист тирла, Рамазан Мегъаедагъаевичи дай. Ам партийный ва советрин низамлувилел къелелай амалзавай, гъа икл амайбурувайни истемиззавай, михьи ниятар авай инсан тир.

Лезгийрин куьгъне Макъарин хуьрдай тир Эминоврин тухумдин лишанлу ери Мегъаедагъа бубадин уьмуьрдай акъваза. Вичин хайи буба Эмина хъиз, эхиримжи йикъалди чубанвиле къвалахай кас я ам. Инсандин къилих, тлбят ачухдай, риклел аламукъдай са кар.

Ингъе Къулан Стлалрин совхоздин старший чубанвиле къвалахзавай тежрибалу малдар Эминов Мегъаедагъадиз пенсияни тайинарнава. Са варз, къве варзни алатна. Амма Мегъаедагъади вичин кеспи гадарзавач. Эхирни райкомда жавабдар къвалахдал алай хва Рамазана бубадиз лагъана: «Дах, вуна зегьметар гзаф члугуна. Бесрай. Ваз пенсияни ава. Зи мажибни хъсанди я. Чаз са куьникайни дарвал авач. Гила ял ягъа жуваз».

Къвед лагъай сеферда и гафарин ван атайла, - риклел хкизва Максим Рамазановича, - члехи бубади бейкефдиз дахдиз лагъана: «Эгер райкомда къвалахзавай хъиз вичин буба совхоздин чубан хъуникай регъузватла, чан хва, зун къвалахал хъфидач. Ваз регъуз тахуьрай лагъана. Ахпа «зун къуллугъчидин буба я» лугъуз ацукъдани? Райкомдин буба - им кеспи туш, хва». Къвалахдилай элячлай къуд-вад юкъуз ам

къвале хъана. Ахпа, куьтлани тавуна, экуьнахъ къвалай экъечлай члехи буба пакадин юкъуз-ни хтанач. Чи дахдик къалабулух акатна, ам суракъда гьатна. Са шумуд йикъалай хабар агакъна: Мегъаедагъа бубади Куьрагъ райондин Ашарин колхоздин чубанвиле къвалахзава. Вучиз икл авуна лагъана хабар къурла, бубади дахдиз жаваб ганай: «Белки ваз, районара регъбервилдин члехи къуллугъчидиз, бубади, къуьзуь хъайилани, чубанвиле къвалахзавайдакай инсанрин вилик, гьакикъатдани, регъузва жеди, чан хва. Ваз чир хуьх, хийир арадал гьидай, менфятлу, риклиз къани кеспидик хъун айиб кар туш, хва». Дахди бубадилай багъишламишун тлалабна. Пакадин юкъуз Къулан Стлалрин совхозда къвалахал хъфеи члехи бубади уьмуьрдин эхиримжи йикъалди вичин кеспи гадарнач. Къез гьикл акъада? 90 йис хъанвай чубан, - риторикадин суал гана Максим Рамазановича.

Заз чида, зегьмет члугун, гьамиша менфятлу гьерекатдик хъун, инсанди нефес къачун хътин игътиягъдиз элкьвенвай инсанар, гъайиф хъи, тлмил жеда, - лагъана за жуван фикир. - Куь члехи буба, акъвазвал, гьахътин инсан тир. Уьмуьр берекатлу ийизвайбур, вилик тухузвайбур эвел нубатда гьабур я. Дуьньядин чиркерикай михьи, бахтлу инсанар.

Йисар къез алатна. Государстводин йикадакъар буш жезвай девир алуькна. И члавуз Рамазан Мегъаедагъаевич Эминова я гъа йисарин, я къенин йикъан регъбервилдин къуллугъчийриз хас тушир, риклел аламукъдай са кар авуна. Райисполкомдин председател тир ада, пенсиядин яшдив агакъдалди хейлин вахт амаз, вич къвалахдикай азад авун тлалабна. Обкомдай эверна: «Тади къачумир, са срок къвалах хъия», лагъана. Коммунистди атлай жаваб гана: «Завай государство чуклурунин карда иштиракиз жедач».

Риклелай тефидай мад са делил. Адакай заз а девирда Къасумхуьрел райондин идарайра гзаф йисара къвалахай агъсакъалди суьгьбетна:

Эминов Рамазан гьихътин инсан тирни... Чун райондай са шумуд кас Кисловодскда, ял ягъиз, санал алай. Са сеферда сейрдиз экъечлайла, чал Г.А. Зюганов дуьшуьш хъана. Политикадикай рахазвай садесте инсанар. Чунни абурун муькуь агатна. Партиядин регъберди вичин ихтилат куьтягъайла, Эминова, хъел кваз, адаз лагъана: «Геннадий Андреевич, вун коммунист туш. Вун хаин я». Эминован фикирда авайди коммунистри гъалибвал къачур 1996-йисан сечкияр тир. Гьакай члавалди заз ам садрани хъел кваз рахана акур кас туш. Хъсан суьгьбетчи тир Эминов а няхихъ жедалди дерин фикиррик хъанай. Рамазан Мегъаедагъаевича Советрин къудратлу уьлкъе чукун вичин хуси мусибат хъиз къабулнавай.

Гъа ихътин бубайрин хва, хтул, птул тир, абурун чешнедалди члехи хъайи ва весийриз вафалувал хуьзвай Максим Рамазанович Эминов гьихътин инсан ятла, гъавурда акун четин туш. Адан риклел гьатта къил рехи хъанвай къуьзуь члехи буба Мегъаедагъа вичин 90 йисан яшда авай буба Эминан къуллугъда гьихътин тавазивилелди акъвазнавайтла, алама.

Дагъада чилин къаникай хкатзавай дагъа хътин михьи ятарин Макъарин вирин патав гуьзел чкада фаракъат хъанвай хуьр, члехи хъана, чилерин, уьруьшрин патахъай дарвиле гьатайла, жемят 1962-йисуз Стлал Сулейманан райондин Герейханован тварцлехъ галай совхоздин дуьзенлух мулкарал куьч хъана. А члавуз Максим 9 йиса авай аял тир.

Чкадин юкъван школа куьтягъайдалай къулухъ Максим Эминов, къелунрик экечдай вири имтигъанар «вадралди» вахкана, ДГУ-дин физикадин факультетдиз гьахъна. Лап хъсандиз къелзавай 3-курсунин студент-

дихъ илим чирунин карда авай алакьунар, адан чалишмишвилер акъвазай профессор Абдул Закиевич Эфендиева Максимаз, къелни ийиз, вичин кафедрада лаборантвиле къвалахун, илимдал машгъул хъун теклифна.

Лап хъсан къиметралди университет акъатларай Максим Эминов вуздин ректорди Ленинграддин университетдиз аспирантурадиз рекъе тунин къарар къабулна. Амма бубади лагъана: «Аспирантурадиз физ вун агакъда. Исаятда, чан хва, вун къвализ хтана къанзава». Бубадин гафунал гаф эцигун и хизанда хас кар туш. Гъа икл, жегьил педагог, запасда авай офицер, лейтенант Максим Эминов Къулан Стлалрин юкъван школадин директордин женгининни ватанпересвилдин тербиядин рекъай заместителвиле ва физикадин муаллимвиле тайинарна.

Къве йис алатна. Пуд лагъай йисуз и школа ватанпересвилдин тербия гунин рекъай неинки районара, гъакл республикадани къвенкъичи чкайрал экъечина. Школа куьтягъна, военный училищелай физ къанзавайбурун къадар артих жезвайвилени и кардикай лугъузвай.

Са тлмил вахт алаатайла, М. Эминов райондин КГБ-дин начальникди вичин патав эверна. «Чаз вун, Максим Рамазанович, государстводин хатасузвилдин органра къуллугъуниз лайихлу яз акъваза. Чаз ви фикир чириз къанзавай».

Герек ахтармишунар, талукъ тир суьгьбетар авурдалай къулухъ М.Эминов Дербентдиз КГБ-да къуллугъдал рекъе туна. Са къадар йисара ина тежриба къачурдалай гуьгъуьниз ам Къасумхуьруьн районара КГБ-дин начальниквиле тайинарна.

Гзаф къизгъин, члугу таблугъатди инсанар рекъай акъудзавай, терроризмди къил къажнавай, хаинвилер пара жезвай йисар тир. Члехи уьлкъе, къудратлу Союз чклизвай. Члехи шаир Стлал Сулеймана «къелни фере чир жезамач» лагъайвал, гьахъ-нагъахъ какахънавай девир хъана. Риклел алама, а девирда вине авай идарайра жезвай лайихсуз крариз килигна, чкайрал алай законар хуьдай къурулушрай тежрибалу къуллугъчийр экъечизвай, чпин къилин архайинвал ийизвай. Амма ватанпересдин хва ватанперес Максим Эминован фикир масад хъана: «Къе жуван хайи халкъдиз, государстводиз за къуллугъ тавурла, бес ни къуллугъда?»

А девирда КГБ-дин тварар дегишар-завайтлани, адахъ виликан хътин кесерлувал, къуват, авторитет амачир. И кардикай фикирзавай М.Эминова вичин къуллугъда къилин чкадал мажбурдай къуват, «тапанчини ружа» ваъ, инсанар гъавурдик кутунин, инанмишарунин, профилактикадин къвалах эцигна. Ам гьамиша инсанрихъ галаз гуьруьшра жезвай, абурун вири суалриз жавабар гузвай, дердиар тукьлуьриз куьмек гузвай. Идалайни гъейри, М.Эминовахъ халкъдин патай ихтибардин члехи «капитал» авай: жавабдар къуллугърал хъайи бубадин михьи твар, намусдин михъивал, халкъдин патай къазанмишай гьурмет. Бубади тухумдал гъайи баркалла Максим Рамазановича 90-йисара ва гуьгъуьнин муракаб девирда артухарна. «Къапуна авайди тлурунзани къведа, бубайрин намуслувал Максимахъни ава», лугъузвай райондин КГБ-дин начальникдикай къасумхуьруьнвийри.

Къейд ийиз къанзава хъи, Максим Рамазановича тухузвай гъавурдик кутунин, профилактикадин къвалахди, чалишмишвилери хейлин жегьилар бедбахтвилдин къармахрай акъудна, къиникикай къутармишна. Халкъдин милли итижар хуьзвай, гьахълувилдин терефдал алай активистриз М.Эминова гьихътин куьмекар ганатла, абурун чпин риклел хъсандиз алама.

(КъатI ама)

Пака дишегьлийрин сувар я

Нариман ИБРАГИМОВ

Авай са хчикай магьрум хьайи диде-бубадин дерт гьикъван заланди, рикл цурурдайди, умуьр чулавардайди ятла чир хьун патал абурун хамуна гьахьна кланда. Телеф хьайи хчихъ галаз адак кутунвай умударни, мурадарни, гележегдин планарни квахъзава эхир. Ясдин партал гьар йикъан игътиягдиз элкьвенвай чи дидеяр игитвиллин, жуьрэтлувиллин, дурумлувиллин, сабурдин лишан жезва. Абурулай анжах чешне къачуз, абурун инсанпересвилел, жумартвилел, улкведа арадал атанвай гьаларин, государстводин сиясатдин гьавурда хьунал, чпин умуьрни къенин юкьуз Ватандин къуллугьда эцигунал гьейранвализ жеда. Жуьрэтлу рухвайрин жуьрэтлу дидеяри, чеб ясдин къармахра туна, гьарикларзава, жемигдиз, клева авай инсанриз хийир гудай крарик къил кутазава. Гьа ихьтин виклеъ дидеярикай сад жемигдин «Дидеярин къуват» тешикатдин председателдин заместитель, ГТРК-дай гузвай «Ругьдиз виклеъгур» цийи передача тухузвай **МУСЛИМОВА Мегьрибан** я.

Мегьрибан 1972-йисан 12-октябрдиз Азербайжандин Хачмаз райондин Мукьтадир хуьре дидедиз хьана. Буба Эмруллагь эцигунардай устлар тир. Къадим пешеди ам мукьвал-мукьвал рекъиз акьуддай. Гьина эцигунар гьиле къунватла, – гьаниз. 1976-йисуз Балакишиев Избербаш шегьердизни акьатна. Яшайишдин квалер эцигиз. Устлардиз и гьечли, секин, фляер гзаф авай шегьер хуш хьана. Хизанни хкана. Мегьрибан шегьердин 10-нумрадин юкьван школадиз фена. Диде Зуьгьре аялрин бахчадиз тербиячивиле квалалхал къабулна. Гьа инлай Балакишиеврин хизандин векилкай избербашвиар хьана.

Юкьван школа куьтягьай рушаз клелунар давамардай мажал гханач. Иер буй-бухах авай руш, военный училище куьтягьна, магьледал хтанвай лейтенант Эрзиман Муслимован виле акьуна. Адани яргьал вегьенач. Вичин диде-буба Эмруллагьан квалериз ракурна. Кьулухъ чулгвадай са себебни авачир. Къадирлу, дуствиллин, зегьметчи хизан.

диз къабулдалди, хейлин вахт акьатзавайди я. Амма Азим и месэлади клева твадичир, са куьруь вахтунилай адакайни класса жуванди жедай.

9-класс куьтягьайла, чалай чешне къачуна, ада гележегдин вичин рехъ хьанавай. Ам Кеферпатан Кавказдин Суворован военный училищедик эгечина. Ахпа ада клелунар РФ-дин оборонадин министерстводин Санкт-Петербургдадин военный медакадемияда, ахпа РФ-дин Яракьлу Къуватрин ПВО-дин А.Василевскийдин тварунихъ галай военный академияда давамарна. 2019-йисалай Чечен Республикада авай 42-дивизиядин 291-мотострелковый полкуна къуллугьдив эгечина.

2022-йисан 24-февралдиз Россиядин къушунар Донбассда дяведин махсус серенжемдив эгечдалди вилик, 23-февралдиз, Азима йифиз заз зенг ийизва ва куьрелди лугьзува: «Диде, зун махсус серенжемдив физва». Лугьун за квез, гьа легьезда зи рикл аватна, гьилевай - телефонни. Ахпа яваш-яваш бейниди квалалх хьувуна. Хва военный я, командирин тапшургуь тамамарна кланда.

Эхъ, буба офицер, диде прапорщик, умуьрдин хейлин вахт гарнизонра акьуднавай ксар. Абуру агьунвай хьи, маса-

кай рахазва, жемигдин месэлайрал машгул жезва. Им тлимил я эхир. Ватандин итижар патал чанар гайи рухвайрикай, игитрикай виридаз чир хьун лазим я. И кар патал абурукай, передача гьазурна, ктабар кьхена кланда.

Жуван фикирдикай за Сефигат Мегьамедагьаевнадиз ихтилатна. Адаз теклиф хьсанди яз акьуна ва чун къведни ГТРК-дин председател Луиза Алихановадин патав фена. Адаз чи проект хуш хьана ва чаз «къацу экв» гана, чун оператордалди, режиссердалди, корреспондентдалди таъминарна. Передачадиз чна «Ругьдиз къуватлугур» твар гана. Кьве-пуд передача гьазурайдалай гуьгьуьниз корреспондент жегил руша къил къакьудна. «Завай шехъзавай, рухвайрин дерт чулгвазвай, ясдин партал алай дидеяриз дуьз суалар гуз, абурувай хабарар къаз жезвач. Абурун тлал екеди я. Абуру акваз, заз пис жезва». Куьрелди, зун корреспондентдизни, веудийдизни элкьвена.

Махсус серенжемда телеф хьайи рухвайрин дидеярихъ галаз кьиле тухузвай гьар са передача тикрар тежерди, риклиз таъсирдайди, дидеяри чпин рухвайрикай ахьай-завай суьгьбетар кесерлугур я. Муслимовадин алахьунриз РД-дин Кьил Сергей Меликовани еке кьимет гана.

- Са няхихъ телефондиз малум тушир касдин зенг ата-на, - лугьзува Мегьрибана. - Жаваб тагудай хесет зак квайди туш. Килигайтла, Сергей Алимовичан сес я. Зун гьатта тешвиш хьана. Рикле шаклувални гьатна. Белки, са ни ятлани зарафатзавайди ятла? Сергей Алимовича рахун давамарайла, агьуна хьи, зенг авунвайди гьам я. Ада вич пере-чадиз килигайди ва хьсан кардик къил кутунвайди къейдна, агалкъунар алхисна. Гьа са вахтунда хабар къуна: «Регьуь жемир, завай кландай куьмек аватла, лагь». Заз герек куьмек авач, лагьана за, анжах «Ругьдиз къуватлугур» шко-лайра аялриз къалурдайвал авунайтла, адан менфятлувал гзаф жедай. Ада гьасятда разивал къалурна ва герек тапшургуь гана. Республикадин образованидин ва илимдин министерстводи талукь къарар акьуднава, передача кьхен-вай видеояр вири школайра къалуриз гатлунава.

Игит рухвайрин игит дидеяр

Абуру алай, гележег, къетлен мурадар авай гада, жегьлириз чпиз чеб хуш хьун.

Лейтенантди Буйнакскда авай частуна къуллугьзавай. Мехьер авурдалай гуьгьуьниз свасни аниз хутахна. Офицердин къуллугь санал кьиле физвайди туш. Мукьвал-мукьвал яшамеш жезвай чкаяр дегьшаруниз мажбур жезва. Мотострелковый 42-дивизиядин лейтенант, ахпа старший лейтенант, капитан, майор, подполковник Эрзиман Муслимова Кеферпатан Кавказдин военный округдик акатзавай республикайра, шегьерра, Сирияда, Ростовда, Донецкда лап жавабдар везифаяр (зениткайрин дивизиондин командир, ПВО-дин бригададин штабдин начальник, къетлен везифайрин частунин командир...) кьилиз акьудна.

Умуьрдин юлдашдихъ галаз прапорщик Мегьрибанани 42-дивизияда къуллугьна, Эрзиман отставкадиз фидалди. Алай вахтунда Э.Муслимов РД-дин гьукуматдин 2-отделдин начальник я.

Муслимоврихъ къуд велед ава: Гуьлнара, Самира, Софья... Азим, Россиядин армиядин лейтенант, авай са хва, 2022-йисан мартдин вацра дяведин махсус серенжемда, къетлен тапшургуь тамамардайла, телеф хьана.

И чуру хабар агакьай юг диде патал чулавди хьана. Сифте декьикьайра, сятара Мегьрибан агьуначир. Гьикл агьадай, 8-мартдиз хци сувар тебрикнай, дидедиз, умуьрдин юлдаш Алинадиз, вахариз кланивилин, чимивилин ширин гафар эзбернай, вич хьсанзавайдакай лагьанай. Гила ам амач. Гьикл лагьана агьадай?

Лейтенант Азим Муслимован гьилик квай зениткайринни ракетайрин взводди Донецкдин Республикадин Угледардин терефдихъ физвай мотострелковый 291-полкунин танкарин батальон душмандин самолетрикай, вертолетрикай, дронрикай хуьзвай. 2022-йисан 13-мартдиз ДНР-дин Волновахдин райондин Никольское хуьруьн патав чка къунвай зениткайринни ракетайрин взводдин сенгерриз душманди тупарай цай гана. Командир гьасятда вичин аскерар къутармишунив эгечина. Абуру ангардай акьудна, техника саламат чкадиз тухвана. Амма вич хуьдай мумкинвал амукьнач. Телеф хьайидалай гуьгьуьниз дирибаш офицердин лайихлувал «Жуьрэтлувилай» ордендалди кьейдна. Избербаш шегьердин 10-нумрадин юкьван школа Азим Муслимован тварцихъ янава. И шегьердин школа-интернатда, «Жуьрэтлувилай» ордендин сагиб рикел хуьн яз, адан твар алаз Игитдин парта эцигнава.

- Азим пара къени, вич кланардай, тапшурмишай кар гьасятда кьилиз акьуддай, гьечли-чехи чидай дирибаш аял тир, - секин сесиналди рахазва Мегьрибан Эмруллагьовна. - Военнир тир диде-буба яшамеш жезвай чкаяр фад-фад дегьшаруниз мажбур жезвайвиллай Азим датана цийи школайриз, классриз акьатзавай. Адет яз, цийи аял клас-са авайбурухъ галаз вердиш жедалди, ам абуру чпин ара-

кьа хьун лазим туш. Абуру хва Ватандиз къуллугь авун патал чехи авунвай эхир. Бубадини дидеди «хьсан рехъ хуй, сагь-саламатдиз, гьалибвал гваз хкведай юг атурай» гафаралди хва рекье туна. Серенжем кьиле физвай гьар са юг Муслимовар патал итигьан тир. Мегьрибана гьар юкьуз са шумудра дуьаяр ийизвай. Серенжем фад куьтягь хуй, хва, адан аскерар, серенжемдин вири иштиракчиер саламатдиз амукьун патал. Дяве дяве я! 13-март Муслимовар патал рикл гьайифдив ашурдайди хьана.

И гьалдай экьечлиз авай са хчикай магьрум хьайи диде-диз жемигдин квалалхди куьмекзава. Адал гьикл машгул хьайиди я лагьай суалдизни Мегьрибана жаваб гузва:

- Сифте нубатда заз Дагьустандин Кьил Сергей Алимовича сагьрай лугьуз кланзава. Хер акурди хирен устлар жеда лугьудайвал, хва Дагьустандиз атай террористрихъ галаз кьиле фейи женгина телеф хьайи Алимович чи гьавурда лап хьсандиз акьазвай. Ада серенжемда рухвар телеф хьайи дидеярихъ галаз гуьруьшар тешиклна, чаз теселли гана, чи гьакьиндай къайгьударвал чулуна. И кар ада гилани давамарзава. Ахпа чун, дидеяр, санал кватл жез гатлуна. Дерт инсанрин юкьва алудиз регьят я эхир. Гьар са дидеди вичин хчикай, хизандикай, хуси дердийрикай клева тваз-вай месэлайрикай лугьудай. Нетижанда чна дидеярин тешикат арадал гьана. Адаз тварни Сергей Меликова гана – «Дидеярин къуват». Дугьриданни, лап кутугай твар хьана. Чун дердини акьажарнавай дидеяр яз амукьнач, чи тешикат чун хьтинбуруз, жегьил гуьлер телеф хьайи дишегьлийриз, абурун хизанриз куьмек гудай къуватдиз элкьвена. Чи тешикатда исятда вад вишев агакьна дидеяр ава.

«Дидеярин къуват» тешикатдиз Махачкъала шегьердин собранидин депутат Сефигат Мегьамедрасуловади регьбервал гузва. Мегьрибан Муслимова адан заместитель я. Дишегьлиди датана республикада ва улкведа кьиле физвай жемигдин мярекатра иштиракзава. Ик, ам Москвада тешикай «Дидедин рикл - Россиядин рикл» форумда, Махачкъала тарихдин паркуна кьиле фейи «Дидеярин слетда» дертлу дидеярихъ галаз таниш хьана, виридак секинсузвал кутазавай месэлаяр гьалдай рекьер тайинарна. «Дидеярин къуват» тешикатдин векилрихъ галаз санал Мегьрибан Дагьустандин Кьил Сергей Меликовахъ, республикадин муфтий Агьмад гьажидихъ галаз гуьруьшмиш хьана.

- Мегьрибан Эмруллагьовна, военный пешекар, телевидендихъ галаз са алакьани тахьай кас яз, передачаер кьиле тухудай жуьрэт квез гьинай атана?

- Ахьтин кар гьич фикирдани авайди тушир. Чун, игит рухвайрин дидеяр, санал кватл жезвай, чна дерт алудун патал рухвайрин аял, жаван вахтар рикел хкизвай, абурун кьегьалвилерикай ихтилатарзавай. Садра кваллиз хтайла, жув-жувахъ галаз рахана. Чна, дидеяри, сада-садаз куьмекзава, перишанвал алудзава, рухвайрин жуьрэтлуви-

Аламатдин кар вуч ятла чидани, махсус серенжемда иштиракзавай кьегьалар жуьреба-жуьре районрай ятлани, абуру кьилихралди, амалралди, куьруь умуьрда авур кра-ралди, инсанрив эгечзавай тежердалди сад-садаз ушар-бур тир. Сада вичин хчин лайихлувилерикай суьгьбет авурла, маса дидеди «зи хвани гьахьтинди тир» лугьуз тести-кьардай.

Зун са шумуд переададиз килигна, кьегьалдин диде-ди гьиле къунвай кар акьалтзавай несил ватанпересвиллин руьгьдаллаз тербияламишдай лап вижевай такьат, къуват тирдахъ агьуна. Ленинкент поселокай тир Мисей Османовадин хва Сунгура вичин бедендалди юлдаш клевирна, ам къутармишна, вичи чан гана. Махсус серенжемда телеф хьайи вири дагьустанвийрин тварцихъ дидеди поселокада мисклин эцигиз гьиле къуна. Администрацияди чил чара авунва, пешекарри проектни тукьлуьрнава.

Артур Салигьов диде-бубадиз ирид йисалай хьайи са хва тир. Гьечли чьалавай адахъ военный хьунин мурад авай. Оборонадин министерстводихъ галаз икьрар кутлуна, армияда къуллугьни ийизвай. Махсус серенжемдани гьа сифте йикьалай иштиракзавай. Цава душмандин беспилотник пайда хьайила, ада гьасятда юлдашриз хабарна ва окопдиз катдай мумкинвал гана, амма вич агакь хьувунач - адан кьилел цава мина хьиткьинна.

Разият Багомедовадин хва Пайзулла военный духтур тир. Ада кьизгьин женгер кьиле физвай чкайрай хирер хьанвай аскерар ахкьудзавай, сифтеган куьмек гузвай. Са шумудра адал хирерни хьана. Нубатдин сеферда минометдин гуьллейрик акатай духтур, вичин юлдашриз куьмек гузгуз, куьтягь хьана.

Гьамзат Мустафаевакай адан дидеди авур ихтилатни таъсирлуди тир. Исламдин школада клелзавай, буба-дихъ галаз чубанвалзавай гада хушуналди армиядиз фена. Кьуллугьна, махсус серенжемдив эгечайла, икьрардин бинедаллаз Донбасс хуьз рекье гьатна. Пара къени, жумарт, инсанвал квай гада тир. Миллетбазрихъ галаз кьиле фейи женгина телеф хьана...

- Риклик гьалаба кутадай, бедендиз хар акьуддай кьисметар садни къвед туш. Чун переадада гьахьтин виклеъ, дирибаш, Ватан клани, адан итижар патал чанни къурбанд ийизвай кьегьалар гзаф авайди къалуриз алахъзава. Абуру Ватандин Чехи дяведа гьалибвал къазанмишай чи чехи бубайрин невеяр я. Абурув чпин хизанра лайихлу тербия агакьнава, - лугьзува Мегьрибан Муслимовади. - Ватанпересвал. Им гьакьан къуру мана туш, дидедиз, хизандиз, хайи чкадиз, санлай Ватандиз авай кланивал я. Ихьтин тербия агакьзавай гьар са касдилай герек вахтунда игитвални къалуриз алакьзава. Чи переадайрин векилрилай хьиз. Абуруз килигайла, тесикъ жезва хьи, неинки рухвар, абурун дидеярни, сусарни игитар, руьгьдиз къуватлу инсанар я.

Ахлакьдин асул чидайди

» 1

бес жезва. Ингье а тварар: «Социальная природа нравственности» (1974), «Золотое правило нравственности» (1979, 1982, 1988, са кьадар чалариз таржума авунва), «Этика Аристотеля» (1984), «Введение в этику» (1985), «Краткая история этики» (немсерин профессор Г.Иррлиццахъ галаз санал кхьенва, маса чалариз таржума авунва), «Великие моралисты» (1995), «Философия. Мораль. Политика» (2002), «Античная этика» (2003, 2011), «Великие пророки и мыслители. Нравственные учения от Моисея до наших дней» (2009), «Философия - мысль и поступок» (2012) ва гьакI масабур. Ада студентар патал кхьей «Этика» ктаб чи девирда тежер хьтин надир тиражралди са шумудра чапдай акъуднава. А.Гьусейнован регьбервилек кваз цуд касди докторвилдин ва кьанни цудалай гзафбуру кандидатвилдин диссертацияр хвенва.

Абдусалам Абдулкеримовичан илимдин квалархар Махатма Гандидин медални галаз гузвай ЮНЕСКО-дин «За выдающийся вклад в развитие толерантности и ненасилия» дипломдалди (1996), илимдин ва техникадин рекьяй гузвай Урусатдин гьукуматдин премиядалди (2003) ва маса тафаватлувилдин лишанралди кьейднава. Ам Парижда авай Дуньядин халкьарин философиядин институтдин член, са кьадар университетрин гьурметдин доктор ва профессор, «Общественные науки» (ингилис чалал) ва «Этическая мысль» журналдин кьилин редактор, «Вестник Российской академии наук», «Вопросы философии», «Философский журнал», «Философские науки», «Человек» ва маса журналдин редколлегиядин член я.

Академик Гьусейнов са кьадар йисара МГУ-дин философиядин факультетдин этикадин кафедрин кьиле хьана. Цуд йисуз - 2006-2015-йисара - ада Урусатдин илимдин академиядик акатзавай ва Москвада авай Философиядин институтдиз регьбервал гана, вич адан директор яз. Философиядин институт виликдай авай дараматдал масабурун темягь фейила, академик Гьусейнов гьахьлувилдин рекьел кьели кас хьун себег яз, а вуздиз кье ам авай гегьенш ва иер дарамат кьисмет хьана.

Хайи институтдин кьисмет мад сеферда хаталувилек акатайла, философи Абдусалам Абдулкеримовичад адан кьуллугьдал эвер хьувуна: 2021-йисалай кьенин йикьалди академик Гьусейнова РАН-дин Философиядин институтдиз нубатдин сеферда регьбервал гузва. Урусатдин илимдин академиядин институтдин тарихда им кьетлен ва надир дуьшуьш я. Адаз институтдин квалардин патахъай жавабдарвал кьвед лагьай сеферда вичин хивез кьачун теклифайла, академикди ваь лагьанач - институт авай гьалдиз килигна, ада кьил кьакьуддай ихтияр вичиз авачирди яз гьисабна. Им эдебдикай адахъ авай хуси фикирихъ галаз дуьз кьезвай кар хьана. А фикирар академикди ихьтин гафаралди лагьайди тир: «Эгер эдебдивай, мадни дуьз лагьайтIа, эдебдин тварунихъай этикадивай са вуч ятIани чириз жедатIа, а кар инсанди ийизвай вири ва иллаки вичи тавуна кланзавай кваларин патахъай анжах инсан вич жавабдар кас тирди чирун я».

Герек яни А.А.Гьусейнован кесер вичин бине илимдин еке агалкьунар ва инсанрин арада вич михьвилелди тухун тир, жемиятда, иллаки алимин арада зурбади я лугьун? Жемиятди ам зурба кас яз кьабулунин лишан адал чан аламаз эцигнавай памятник я. Санкт-Петербургдин Баркаллувилдин аллеяда Дмитрий Лихачёван, Михаил Аникушинан, Андрей Петрован, Даниил Гранинан, Эльдар Рязанован ва Урусатдин культурадин маса пара машгьур векилрин бьурьунждин памятникрин жергеда 2009-йисуз Абдусалам Гьусейнован тварван авай скульптор Г.Д.Ястребенецкийди туйкьурнавай гьурчег памятникни ава. Амма академикди вичин машгьурвал ва памятник, чаз аквазайвал, са кьадар хьуьгуьл зарафат кваз кьабулзава.

Илимдин еке проектрал машгьул ятIани, акьалтI тийир административный везифаяр хиве аватIани, Москвада жезвай хайи Дагьустандиз талукь мярекатар Абдусалам Абдулкеримович садрани вичин фикир тагана ва я иштирак тавуна тазвай кас туш. Эхиримжи сеферда ам чал гьалтай ахьтин мярекат Расул Гьамзатован 100 йис хьуниз талукь, Дагьустандин кьил С.А. Меликован иштираквал аваз Москвада кьиле феи межлис тир.

А.А.Гьусейнова илимдикай ийизвай фикиррани Дагьустан ава. Академикди сифте кьил кутуна ва адан регьбервилек кваз РАН-дин востоковеденидин институтдин кьуватралди 2020-йисуз Алкьвадар Гьасан эфендидин «Диван ал-Мамнун» ктаб, араб чIалай урус чIалаз таржума авуна, чапдай акъуднай. Кьенин юкьуз мад, Абдусалам Абдулкеримовича кьил кутуна ва адан регьбервилек кваз, Алкьвадар Гьасан эфендидин «Джираб ал-Мамнун» ктаб РАН-дин ДФИЦ-дин тарихдин, археологиядин ва этнографиядин институтдин кьуллугьчийрини араб чIалай урус чIалаз таржума авуна, чапдай акъудуниз гьазурзава. Дагьустандин алимин ихьтин ктабар, абурун авторилай аслу тушиз, са виш йисалай артух вахтунда илимди ахтармишзавай ктабрин арадай квахъай, гила абурун арадиз хкун кьенин Дагьустан патал, санлай кьуртIа, медениятдин ва илимдин зурба вакьиа я. Чна тварар кьунвай кьве ктабдинни таржума авунвай вариант кIелдай кас абур ахтилат физвай месэлайрин гегьеншдиз гьавурда твазвай А.А.Гьусейнован макьалаяр ква.

...Юбилейдин йикьара, адет яз, инсанри чпин агалкьунрикай фикирар ва а агалкьунар жем ийида, амма Абдусалам Абдулкеримовича вичин 85 йис жезвай югь кваларзавай чкадал кьаршиламишзава. Урусатдин еке алимин планра кьилиз акъудна кланзавай проектар гьеле гзаф ама. Чи мурад адахъ уьмуьрда гьамиша чандин сагьвал, илимда мадни еке агалкьунар хьун я!

Хийир ЭМИРОВ

Алай йисан 5-мартдиз РД-дин Кьил Сергей Меликова йикьан месэлайриз талукь совещание кьиле тухвана. Анал дагьустанвийрин арзайриз гьукумдин органар килигзавай гьал, махачкьалавийр элекроэнергиядалди таъминарун хьсанарун патал кьиле тухвай квалардин негьияр, Хизандин йисан сергьятра аваз дишегьлийрин международный йикьан суварин серенжемар кьиле тухун, «Шегьердин кьулай шартIар тешкилун», «Яшайишдин квалер ва шегьердин шартIар» милли проектар уьмуьрдиз кечирмишзавай гьалар веревирдна.

Инсанрин вилик жавабдарвал

Региондин Кьили вичин ихтилат уьлкведин Президентди Федеральный Собранидиз келай Чарче авай са бязи пунктар веревирд авунилай гатIунна. Республикадин регьбердин гафаралди, государстводин Кьилин Чарче вилик эцигнавай везифайрин 99,9 процент месэлаяр Дагьустан Республикадизни талукьбуру я. Абурукай хейлибур Дагьустанда кьилиз акъудзава.

«Кье чаз Президентдин Чарчин тереф гьакьикьи краралди хьун важиблу я. Сифте нубатда им Президентди малумарнавай «Хизан» цийи милли проектдиз талукь я. Республикада гзаф аялар авай 125 агьзур хизан ава. Са рахунни алач, абуруз гьукуматдин патай куьмекни герек я. Милли проектдин дибар туйкьурзавай алай вахтунда Дагьустандиз талукь жедай теклифарни гана кланда», - лагьана Сергей Меликова.

Гзаф аялар авай дидейриз, дишегьлийриз, дяведин махсус серенжемда рухвайрикай магьрум хьайи хизанриз талукь министерствойри сифте нубатда куьмек гун лизим я, кьейдна региондин Кьили.

Месэладикай ихтилат давамаруналди, Сергей Меликова квалери цай кьуниди пуд аял телеф хьайи Кьизляр райондай тир хизандиз куьмек авунин тапшургуь гана.

«Ана квални кана, пуд аяли дуньядиллай фена. Им еке мусибат я. Диде вичин хурухъ галай бицек гваз амукьна», - лагьана региондин Кьили ва хизандиз вири патахъай куьмек гун патал герек пешекарар кардик кутун лизим тирди рикIел гьана.

Кьизляр райондин Кьил Аким Микирова хабар гайивал, райондин кьилевайбур чкадал фена ва хизандиз куьмек гудай гьакьикьи серенжемар тайинарзава.

Сергей Меликова лап куьруь вахтунда хизандиз кьулайдаказ яшамиз жедай яшайишдин квалерин месэла гьалуниин ва и кардал мергьяматлувилдин фондар желб авунин тапшургуь гана.

Мярекатдал РД-дин Кьилин ва Гьукуматдин Администрациядин регьбер Алексей Гьасанова гьукумдин органри агьалийрин арзайриз жавабар гузвай гьалдикай суьгьбетна.

Алатай гьафтеда Дагьустандин ЦУР-диз агьалийрилай 1,7 агьзур арза атана. Кьве гьафте виликан рекьемрив гекьийгала, им са кьадар тимил я.

Гьукумдин крар идара ийидай органриз - 946 арза, муниципалитетриз - 456, ресурслалди таъминарзавай организайриз 297 арза рекье туна. Абурун чIехи пай элекроэнергиядихъ галаз алакьалу тир.

Агьалийри чпин арзайра маса месэлаярни кьарагьарзавай. А.Гьасанова гьабуркайни ихтилатна. ИкI, Дагьустандин Огни шегьердин агьалийри республикадин Кьилин тIварцIихъ видеоарза рекье тунвай. Абуру, шегьерда канализациядин сетар туйкьурдайла, рехъ гузвай кьван нукьсанрикай хабар гузвай ва и кардал гуьзчивал тухун тIалабзавай.

Дагьустан Республикадин Кьилин гуьзчивилин управленидин пешекарар чкадал фена, арза ахтармишна ва видеоарза-

да кьалурнавай делилар тестики хьайиди кьейдна. Сталинан тIварунихъ галай куьчеда, технологиядин кьайдайрал амал тавуна, цин турбаяр тухванвай. Кьаналар эгьундайла, цин турбайрай тIеквер акъудна, идакди кьаналра яд кIватI жезвай. Хаталу чкаяр жугьундалди кIевирнавачир. Пудратчиди хейлин кваларар эцигунрин нормаяр, кьайдаяр чIурна кьиле тухванвай.

«Им пудратчидин лап намуссуз квалар х. Идакди агьалияр кIеве гьатзава», - кьейдна Сергей Меликова. Ада гьиле-гьил аваз шегьерэгийрин арзадиз килигай эцигунрин, архитектурадин ва ЖКХ-дин министрстводиз сагьрай лагьана. Малумаривал, эцигунар кьиле тухузвай организайдихъ галаз икьрар чIурнава ва исятда крар судда ава.

Шегьердин кьулай шартIар тешкилуни жигьетдай авай гьаларикай РД-дин эцигунрин, архитектурадин ва ЖКХ-дин министрдин кьуллугь вахтуналди тамамарзавай Александр Нестерова малумат гана.

Ци 10 шегьерда ва 27 муниципалитетдин 53 хуьре гаятар, куьчяр аваданламышуниз 954 миллион манат чара ийидайвал я. Министерстводи проектдин 37 иштиракчидихъ галаз икьрарар кутIуннава. Санлай кьачурла, жемиятдин 85 мулк ва 30 гаят аваданламышда. Вири крар алай йисан 1-октябрдалди акьалтIарда.

Вироссиядин VII конкурсда «Тарихдин хуьр» номинациядай гьалибвал кьазанмишай «РичIа - дагьлара авай дегь меркез. Дагьустан Республикада авай РичIа хуьруьн куьгьне магьле аваданламышун проект» уьмуьрдиз кечирмишун давамарзава. Гьамни гьилевай йисан майдин вацра куьтягьда.

«Шегьердин кьулай шартIар тешкилун агьалийрин игьтияр авай, кар алай месэлайрикай сад я. Са патахъай, чун вилик кваз физва. Мумкин я, Президентдин Чарче тIвар кьунвай ва маса регионриз талукь месэлаяр чи республикада уьмуьрдиз кечирмишзава. Заз РД-дин Гьукуматдин Председателдиз, адан заместителриз, гьукумдин крар идара ийидай органрин кьилериз сагьрай лугьуз кланзава. Гьа са вахтунда кваларар акадарзавай дуьшуьшарни ава. Чна чи инсанрин вилик жавабдарвал гьиссун лизим тирди гьамиша рикIел хвена кланда», - лагьана Дагьустандин Кьили.

Ван авуна

Гъакъикъатдин вилик вири таб я

Нариман ИБРАГИМОВ

Алай йисан 8-февралдиз акъатай «Лезги газетдин» 5-нумрада штатдик квачир мухбир Эдуард Ашурагъаеван «Гъар са мани - вичин иесидал» макъала чапнава. Автор редакциядин коллективдиз фадлай чизвайди я, ада гъар са макъала, фагъум-фикирна, темадиз талукъ герек вири материалар бинедиз къачуна, кхъизва. И кар икъван гагъди газетдиз ада чи милли искусстводин уstadрикай, композиторрикай, музыкантрикай, мандаррикай кхъей очеркри, макъалайри успатзава.

Винидихъ чна твар къунвай макъалада **Э.АШУРАГЪАЕВА «Къурагъ дагълар»** мандидин авторрикай (композитор - **Тайиб МЕГЪАМЕДОВ**, шаир - **Шамсудин ИСАЕВ**) кхъенва. Милли музыкадин деринар чирнавал (Э.Ашурагъаев «Дагъустандин композиторар» ктабдин автор я) машгъл жезвай касди медениядин мярекатра, концертра, сегнейра, манияр авторрин тварар малумар тавуна тамамарун еке синих яз гъисабзава. «Къурагъ дагълар» мандидиз талукъ язни ада кхъенва:

«Тахминан алатай асирдин 70-йисара арадал атай и шиир, са акъван гзаф вахт алат тавунмаз, мандидиз элкъвена. Ам гзаф мехъерални межлисрал, гъакни сегнейрилай тамамариз башламышна. Гъайиф хъи, сегнедилай тамамардай члавуз я чларин, я гъавадин авторрин тварар гъамиша къазвач. Ам халкъдин мани я лугъудайбурни пайда хъанва. Милли медениядихъ рикл кузвай инсан яз, заз ихътин гъахъсузвал давам хъун дуьз акунач ва за и кардин патахъай ахтармишун башламышун кьетна. И мураддалди зун писатель ва журналист, «Лезги газетдин» политикадин отделдин редактор Нариман Ибрагимовлахъ галаз алакъадиз экъечна. Месэладин патахъай ихтилат кутягъ хъайидалай къулухъ Нариман Меликовича зал вичин (ам 2009-йисуз Махачкъалада чапдай акъатна) «Къурагъ райондин 80 йис» ктабда чапнавай «Къурагъ дагълар» мандидин чларарни нотаяр рекъе туна. А кхъинрай малум хъайивал, винидихъ твар къунвай мандидин чларар - шаир ва журналист Шамсудин Исаеван, гъава Тайиб Мегъамедован къелемдикай хъатна.

Гъафтени алатнач, Къурагъ райондин «Дагъдин булах» газетдин 15-февралдин 5-нумрадиз муаллим, мухбир Абдула Семедован «Тапаррихъ мад са «иеси» хъана» къил ганвай макъала акъатна. Гъа и макъала авторди «Лезги газетдин» редакциядизни рекъе туна. Ада кхъизва:

«Зи фикир Эдуард Ашурагъаеван «Гъар са мани - вичин иесидал» макъалади клеветлай желб авуна ва зун и макъаладин гъахъсузвили къелем гъиле къуниз мажбулна. Юлдаш Эдуард Ашурагъаев заз ерли таниш кас туш, ам гъич чи райондайни туш. Гъаниз килигна, вичиз бегъемвилелди течир кардикай макъала кхъена, гъатта республикадин милли газетда чап авун бес алааматдин кар тушни?» Икл лап тажубвалзава касди.

«Чун макъалада ихтилат квекай физватла, гъадакай рахан. Ингъе Э.Ашурагъаева вуч кхъизватла:

«Тахминан алатай асирдин 70-йисара арадал атай и шиир, са акъван вахт алат тавунмаз, мандидиз элкъвена...». Яраб и касдиз мани арадал атай вахт гъинай чир хъанатла? Вучиз и касди вичиз тамамвилелди течир гаф лугъузза? Гъакъикъатда шиир гъикл ва мус арадал атанатла, завай хабар къунайтла, белки, автор гъалатл жедачир жеди, - кхъизва Семедова. - 1984-йисуз за райондин «Дагъдин булах» газетда мухбир яз къвалахъавайла, рагъметлу Абдул Муталибова (ам зи муаллим Ирина Абдула-

евнадин хайи буба тир) зал кве шиир - «Къурагъ дагълар» ва «Гъажи духтур» - агакъарна. «Къурагъ дагълар» шиир чна гъа члавуз октябрдин вацра акъатай са нумрада чап авунай. Вучиз ятлани, гъакъван хъсан рифма, ритм хвенвай ва мана авай и шиирни «Гъажи духтур» газетда чап авуначир...

...Шиирдин автор вич тушиз, вучиз ятлани, тахминан алатай асирдин къудкъанни цуд лагъай йисара рагъметлу Шамсудин Исаева Абдул Муталибован и шиир вичин твар алаз «Лезги газетдиз» (а члаван «Коммунист») акъуднай. И кардин патахъай за жуван муаллим Ш.Исаев лагъайла, ада заз икл жаваб ганай: «Гъикл ятлани, шиир зи тварцихъ атанва, гила, вуна хъайитлани масанал и ихтилат хъиймир». Вучиз чун тапан крарин терефдарар жезва? Ингъе гила мад са тапаррин иеси пайда хъанва. Шиирдихъ тапан иеси хъайиди Тайиб муаллимдини, са шакни алачиз, тесикъарда».

Милли газетдихъ ва редакциядин къуллугъчийрихъ галаз амадагъилин алакъаяр хуьзвай мухбир Абдула Семедован чар клеветлай, чун тажубуни, шаклуни хъана. Кве авторни, гъабурухъ галаз гъевескар, хуьруьви композитор Тайиб Мегъамедовни, рагъметлу журналист, писатель Шамсудин Исаевни заз хъсандиз чизвай ксар я. Ихътин члавуз нихъ агъан, нихъ агъун тийин?

Яратмишдай хиле зегъмет чулгъузвайбуруз масадан эсерар чуьнуьхъай ва я гъа са жуьредин шиирар тесифай авторар хъайи дуьшуьшрикай ван хъайиди я. Бязи вахтар, са нин ятлани ягъалмишвал себеб яз, шиир, гъикая масадан тварцихъ язава. Дуьньядин шииратдин ва гъикаятдин алемдани ихътин дуьшуьшар хъанвайди я. Уьмуьрда вири крариз рехъ, чка ава лагъайвал, яратмишзавай хелни ягъалмишвилини крарикай азаднава.

Гъакъикъатдин вилик вири таб я лугъуда. Гъавилиял чунни гъакъикъивал хуьниз мажбура я.

Чаз виридаз икъван гагъди малум тирвал, «Къурагъ дагълар» шиирдин (мандидин чларарин) автор Шамсудин Исаев я. Чна кве автордини чпин макъалайра твар къунвай «Къурагъ райондин 80 йис» (2009-йис) ктабдилай гъейри, 2004-йисуз чапнавай «Къурагъ - такабурула дагъдин макан» ктабдани вил экъуьрна. Кве ктабдани нотаярни галаз «Къурагъ дагълар» мани ганва. Авторарни къалурнава: композитор Тайиб Мегъамедов, гафарин автор - Шамсудин Исаев.

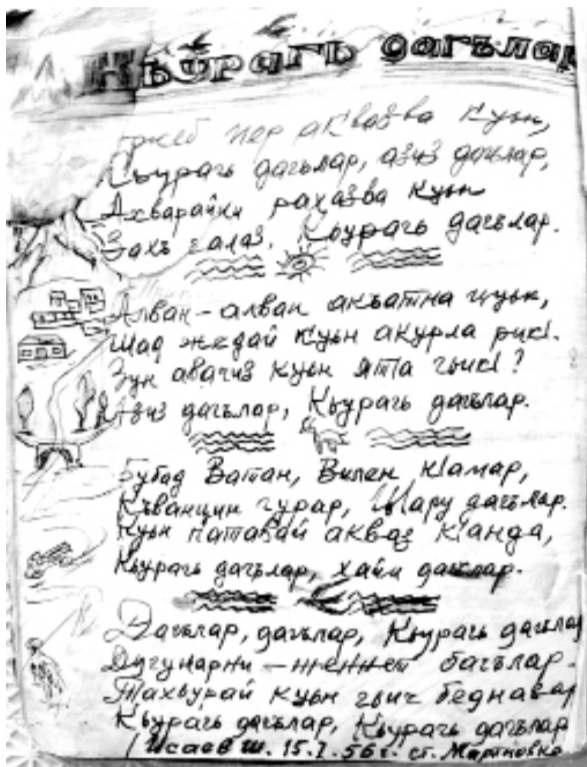
Ктабар акъатайдалай гуьгъуьниз Шамсудин Исаеван авторвал шаклувилик кутадай касни майдандиз акъатна.

Вучиз лагъайтла, кардин къил сад я. Вирида «Къурагъ дагълар» чларарин автор къурагъви Шамсудин муаллим яз гъисабзава. И гъакъикъат тесикъарзавай кар алай делилни ава.

2006-йисуз Шамсудин Исаеван хва Расим Исаева вичин бубадин шиирин «Къурагъ дагълар» твар алай ктаб акъуднава ва ана 7-чина «Къурагъ дагълар» шиирни (машгъл мандидин чларар - 8 бенд) ганва. Адан кланел ихътин гафар кхъенва: 1955-йис, Вапранка, Украина. Гележегдин шаир, писатель Исаева Советрин Армиядин жергеяра къуллугъзавай вахт.

Ихътин делил малум хъайила, чаз Расим Исаевахъ галаз суьгъбет авун хъсан акуна. Адани чав советрин аскердин альбомдай акъуднавай чарар (*шикилда*) агакъарна. «Къурагъ дагълар» шиир кхъенвай.

Шиирдин гъанва са царцилай хайи макандихъ цигел хъанвай, хайи Ватандал ашукъ

(Исаев Ш. 15. 1. 56 г. ст. Мартновка)

аскердин, игитдин ялавлу гъиссер аквава. Гъелбетда, Расим Исаева акъудай ктабда ганвай 8 бендинин шиирни гъа «Къурагъ дагълар» я. Амма шаирди вичин жаван члавуз тесифай эсердал рикивай гъил элкъуьр хъувунва, бендерни гзафарнава, а члавуз лугъуз тахъай фикирар, гъиссер хтунва шиирда, мадни къати рангар хганва.

«Элкъвей къилер», лекъвер-синер, Къурагъ дагълар, Къурагъ дагълар. Лугъуз тежер ава сирер, Къурагъ дагълар, Къурагъ дагълар.

ПРИПЕВ:

Ажеб иер аквазва куьн, Нур ацалтна, Къурагъ дагълар. Заз акл я, зав рахазва куьн, Къурагъ дагълар, Къурагъ дагълар.

Алван-алван акъатна цуьк, Шад жеда куьн акурла рикл. Куьн ни бахтлу авуна икл, Къурагъ дагълар, Къурагъ дагълар?

Заз чиз, квехъ бул яшар ава. Гъи дагълар квез ухшар ава? Квехъ Гелхенар, Ашар ава, Къурагъ дагълар, Къурагъ дагълар.

Гияр шегъер куь тарашнай, Мурсал ханди куьн кармашнай, Ашукъ Саид квез тамашнай, Къурагъ дагълар, Къурагъ дагълар.

Квехъ кве хатур-гъуьрмет ава, Квехъ лап еке къимет ава, Квехъ мални хеб, девлет ава, Къурагъ дагълар, Къурагъ дагълар.

Кетин къилни галаз къвалахъ, Къепир къилихъ - Къелех булах, Клуф эцигна, хъвада, валлагъ, Къурагъ дагълар, Къурагъ дагълар.

Дагълар, дагълар, Къурагъ дагълар, Дерейрни я ви багълар, Куь халкъарни я бахтавар, Къурагъ дагълар, Къурагъ дагълар.

«Къурагъ дагълар» шиирдин автор рагъметлу Абдул Муталибован я лугъудай ихтилат вучиз майдандиз акъатнаватла, лугъун четин я. Абдула Семедова и кар тесикъарзавай са делилни гъанвач. Адан бязи гафар вичин фикирризни акси акъваззава. «1984-йисуз «Къурагъ дагълар» шиир чна

октябрдин вацра акъатай са нумрада чап авунай ва, вучиз ятлани, гъакъван хъсан рифма, ритм хвенвай ва мана авай и шиирни «Гъажи духтур» газетда чап авуначир...».

Санал «Къурагъ дагълар» чапна ва ахпани «и шиирни «Гъажи духтур» газетда чапначир лугъуззава.

Мандидин автор, композитор Тайиб Мегъамедовлахъ галаз рахун тавунайтла, гъелбетда, чи кхъинар тамамбур жедачир. Ада чаз лагъайвал, «Къурагъ дагълар» мани 1972-1973-йисара тесифна. Шиир «Дагъдин булах» газетдай клеветлай я лагъана. А.Семедова тесикъарзавайвал, Абдул Муталибова адал кве шиир 1984-йисуз агакъарна.

И делилди анжах ихътин фикирдал гъизва. Къурагъ дагъларал ашукъ хъайи шаир Абдул Муталибовани абуруз шиир бахшна. Им адетдин кар я. Чи яратмишунардайбурун арада Етим Эминаз, Стал Сулейманаз, Шарвилдиз, Гъажи Давудаз, Ярагъ Мегъамедаз, Алкъвадар Гъасан эфендидиз, Самур тамуз, Ахъегъиз, лезги члараз шиирар тесифнавайбурун тими авани мегер?! Къурагъ дагъларикайни шиирар кхъенвайбурун мад ава. Им лагъай гаф туш хъи, виридаз машгъл мандидин чларарин автор флан кас я. Я Эдуард Ашурагъаева вичин макъала мандидин чларар Шамсудин Исаеван тварцихъ гъуьн патал кхъенвайди тушир. Адан макъад макъаладин эхирда авай чларари ачухарзава: «Гъуьрметлу мандарар! Сегнедилай гъи мани тамамариз хъайитлани, халкъдинди хъуй, я тахъайтла, и ва я маса автординди, члараринни гъавадин авторрин тварар раиж авун рикелай ракъурмир».

И месэладин гъавурда дуьз гъат тавуна, А.Семедова Э.Ашурагъаевал квачир тахсирар илитзава, адан руьгъда акъадай гафар кхъизва:

«Юлдаш Эдуард Ашурагъаев заз ерли таниш кас туш, ам гъич чи райондайни туш. Гъаниз килигна, вичиз бегъемвилелди течир кардикай макъала кхъена, гъатта республикадин милли газетда макъала чап авун бес алааматдин кар тушни?» Месэладин гъавурда хъун патал Къурагъ райондай хъун шартл яни? Ада вичин гъиле гъатай чешмейрин бинедаллаз макъала кхъена. Амма А.Семедова гъакъикъатдихъ галаз къан тийизвай гафар кхъизва: «Абдул Муталибова зал кве шиир агакъарна; Шамсудин муаллимди заз шиир зи тварцихъ атанва, гила, вуна хъайитлани, масанал и ихтилат хъиймир» лугъуз. Ибур са делилдалдини мягъкемар тавунвай къуру гафар я. Эгер А.Семедова Абдул Муталибован твар алаз печатдиз акъатнавай «Къурагъ дагълар» шиир майдандиз акъуднавайтла, ихтилатдин метлебни, нетижани масад жедай.

«...Винидихъ гъанвай делилрилай гъейри, мандидин автор Шамсудин Исаевни Тайиб Мегъамедов тирди Къагъриман Ибрагимов, Маина Абдулмуталибова, Насир Шагъмуратов, Мурад Саид, Мавлудин Халидов хътин композиторри ва гзаф маса пешейрин векилри тесикъарзава. Шиирдиз музыка тесифайди Тайиб Мегъамедов тирдал са шакни алач. Им гъакъикъат я. Яраб инал тварар къунвай «гъуьрметлу юлдашри» чпиз течир къвалах гъикл субутарзаватла». Инал суал квеззава: а юлдашриз а месэладикай хабар авачтла А.Семедоваз гъинай чида?

Вири таб, тахсирлу я, са зун гъахъ я лугъунихъ кьетлен ва керчек себебар, делилар кланда. Са камаллуда лагъанай: «Тапархъандиз вичин тапаррихъ инсанар агъазвайди хъиз жеда». Анжах - вахтуналди. Гъакъикъат дуьздал акъатдалди. Эхъ, гъакъикъатдин вилик вири таб я.

Жасмина САИДОВА

Ислен юкьуз Махачкъалада кыле фейи илимдинни тежрибадин конференция-дал 2030-йисалди республикада общественный транспортдин хел еримлу авунин месэляяр веревирдна.

гьихтын агалкьунар аватла, гадакай суьгьбетна.

«РЖД» ОАО-дин Махачкъаладин филиалдин начальник Захар Адамова региондин мулкунал и кьурулуш вилик тухунин кьвалахдикай ва шегьерин арада кьекъвезвай поезддин состав цийи хьувунвай-

гьакни РД-дин Халкъдин Собранидин, Гьукуматдин векилрин иштираквал аваз кыле фейи пленарный заседанидалди давам хьана.

Сергей Меликова ихтилат веревирдзавай месэладин важиблувал кьейд авунилай башламишна.

«Чна, гьелбетда, общественный транспорт цийи хьувунин программадин сергьятра аваз, федеральный бюджетдай куьмек агакьуник умуд кутунва, амма виридалайни кылинди чна кьехъ галаз санал кыле тухузвай кьвалах я. Чи автотранспортдин госу-дарстводин карханайра арадал атанвай четинвилер, га жергедай яз, техника авай гьалдихъ галаз алакьалу месэляяр, чалай гьейри, масадавай гьагьиз жедач. Республикадин агьалийриз транспортдин кьуллугьар ерилудаказ авун таьминарунин месэла гьялун чи, га жергедай яз муниципалитетрин хиве ава», - лагьана региондин Кыли.

Роман Новикован гафаралди, уьлкведин рекьеринни транспортдин комплекс, гьам экономикадин, гьамни геополитикадин жигьетдай гьалар муракабур ятлани, Россиядин экономикадин виридалайни дурумлу, нетижалу ва важиблу хел яз ама.

«Россиядин Президентдин, Гьукумат-

Роман Новикова кьейд авурвал, пассажирар санай масаниз ерилудаказ тухунин кьвалах кьайдада тун патал неинки транспортдин такьатар цийи хьувун, гьакни абур патал ерилу ва хатасуз, алай аямдин истемишунриз жаваб гузвай рекьер таьминарун важиблу я.

Эхирдай Роман Новикова «Хатасуз ва ерилу рекьер» милли проект уьмуьрдиз кечирмишунин карда республикадихъ хьанвай агалкьунрикай лагьана: 2023-йисан нетижайралди, регион «Прогресс патал» номинациядай дипломдалди кьейднава. Ик, милли проектдин сергьятра аваз, алаатай йисуз Дагьустан Республикада, санлай кьачурла, 134 километрдиз барабар 34 чкада кьвалахар тамамарнава. 2024-йисуз республикада мад 45 километр рекьер дуьзгуьн кьайдадиз гьиди. И маьсадалди федеральный бюджетдай 1,5 миллиард манат чара авунва.

Ризван Гьазимегьамедова республикада общественный транспортдин хел 2030-йисалди вилик тухунин карда хьанвай рекьерикай суьгьбетна.

РД-дин транспортдин ва рекьерин майишатдин министр Жамбулат Салавова регионда транспортдинни логистикадин центра-

Вилик еке месэляяр ква

Конференция «Хатасузвал, ери, рекьемламышун, экология» веревирдерин сессия-дилай башламишна. Инал чпикай рахай асул месэляяр транспортдин парк алай аямдин истемишунриз кьадайвал тукьлуьруниз, жемьятди ишлемишзавай транспортдин хилез куьмек гуни серенжемриз, ам кадрийралди, гьакни пассажирар санай масаниз тухунин гьерекаддин хатасузвал таьминаруниз талукьди тир.

Сессия РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Ризван Гьазимегьамедова ачухна - ада иштиракчийриз чухсагьул малумарна ва регионда общественный транспортдин реформа кыле тухунин игьтияж арадал атанвайди, мукьвал йисара и месэляяр кылиз акьуддайди кьейдна.

«И рекье кьвалах башламишнава. Ик, алаатай йисуз муниципалитетрин арада пассажирар тухудай «Каспийск-Махачкъала-Ленинскент» маршрут - 30 автобус - кардик кутунва. «Хатасуз ва ерилу рекьер» инвест-проектдин сергьятра аваз, 2023-йисан декабрди Дагьустандиз члехи жуьредин 47 автобус агакьна. Абур, набутвилер себеб яз, кьекъвез тежезвай инсанриз кьулай хьун патал тукьлуьрнавай бур я», - лагьана Р.Гьазимегьамедова.

Адан гафаралди, Дагьустан Республикадин общественный транспорт еримлу авунин месэла тлал алайди ва гьукумдин вири дережайрин патай кьеттен дикьет истемишзавайди я.

Идалай гуьгьуьниз доклад «Росавто-транс» ФБУ-дин генеральный директордин заместитель Дмитрий Беликова авуна. Ада, кьунши регионар чешне яз кьуна, пассажирар хатасуздаказ ва ерилудаказ тухунин кьвалах гьик кардик кутунватла, и рекье

дакай лагьана. Ада хабар гайивал, мукьвал тир гележегда Махачкъала ва Грозный шегьерар виниз тир йигинвилдин поездди алакьалу авун мумкин я.

Россиядин Милли Банкунин Дагьустан Республикада авай отделение идара ийизвай Мурад Идрисова малумарайвал, кьве йисан вахтунда нагьд пул галачиз гьахьгьисабар ийидай тадаракралди таьмин тир транспортдин кьадар республикада кьве йисан вахтунда виле акьадайвал гзаф хьанва - эгер 2022-йисуз ихтинбурун кьадар 82 тиртла, 2024-йисуз 500-дав агакьнава.

Конференциядал «Урбантех» ГК-дин велик Мегьамед Алишейховни рахана. Ада рекьера хатасузвал артухарунин месэладив эгечдай терефрикай ва алай вахтунда Дагьустандин рекьера тайинарзавай шиклар ядай ва видеодиз кьачудай «Азимут-4» комплексрин мумкинвилерикай лагьана. Ихтин рекьерикай сад яз, тлбии тушир акьулдин (ИИ) бинедаллаз тукьлуьрнавай ва ракуьн рекьерилай элячдай кьайдайрал амал авун камерайрин куьмекдалди ахтармишдай кьурулушрикай лагьана. ИИ-дин бинедаллаз тукьлуьрнавай рекьемрин мад са кьуллугь, малум хьайивал, эцигунрин кьвалахрин нетижада жезвай амуькьаяр лазим чкадиз тухунал гуьзчивалдай система я.

Сессиядилай гуьгьуьниз мугьманар Дуствилин Кьвалин гьаятда ачухнавай пассажирин транспортдин ва махсус техникадин выставкада кьекъвена. Идалайни гьейри, абур рекьера гьерекад авунин кьайда чурай дуьшуьшар винел акьуддай системдин кьвалахдихъ галаз таниш хьана.

Илимдин конференция РД-дин Кьил Сергей Меликован идарадик кьваз ва «Росавтотранс» рекьер Роман Новикован,

дин патай садрани тахьай хьтин куьмекдин нетижада эхиримжи йисара РФ-дин вири субъектра и рекье кьвалахрик йигинвал кутунва, кьвердавай гзаф важиблу, зурба проект кылиз акьудзава. Идалди чна чи уьлкведин агьалийриз, дугьриданни, кьулай, хатасуз гьалар тешкилзава. Регионра общественный транспортдин парк цийи хьувун - им, вири патарихьай фикирда кьуна, кыле тухузвай и кьвалахдин важиблу хел я», - лагьана ада.

«Хатасуз ва ерилу рекьер» милли проектдин сергьятра аваз федеральный бюджетдай агакьзавай куьмек себеб яз, эхиримжи кьуд йисан вахтунда РФ-дин субъектрин автопарк алай аямдин транспортдин 5,9 агьзур такьат агакьнава: тахминан 5,3 агьзур автобус (5 278), 282 троллейбус, 240 электробус ва 156 трамвай. Кьилди кьачуртла, Дагьустан Республикадив алаатай йисуз, милли проектдин сергьятра аваз, НЕФА3 маркадин - 29 ва ЛиАЗ карханадин 18 автобус агакьнава.

яр арадал гьуникай лагьана. Ада кьейд авурвал, алай аямдин рекьери неинки кьулайвилелди ва хатасуздаказ гьерекад авун, гьакни абур алай мулкар йигинвилелди вилик тухун таьминарун лазим я.

Мьрекатдин эхирдай РФ-дин транспортдин министерстводин пассажирин транспортдин хиле государстводин сиясатдин Департаментдин директор Сергей Семенова кьейдна хьи, алай вахтунда общественный транспортдихъ авай игьтияж иллаки екеди я. Гьаниз килигна, уьлкведин субъектрин вилик еке месэляяр ква. Абур гьялун патал общественный транспортдин хилез государстводин дережада иллаки еке куьмек гузва.

Эхирдай кьейд ийин, жемьятди ишлемишзавай транспортдин такьатар цийи хьувунин кьвалах давам жезва. Алай йисуз регионриз, милли проектдин сергьятра аваз, 7,4 агьзурдалай гзаф машина рекье твада: 6,9 агьзур автобус, 46 электробус, 145 троллейбус ва 265 трамвай. И рекьиз 74,5 миллиард манат серфдайвал я.

* * *

Дагьустада федеральный «Кавказ» шегьредин (Р-217) Хасавюрт шегьердин кьерехдай тухузвай участок цийиз тукьлуьрунин кьвалахар башламишнава. И кар кьейд авун яз, рикел хуьнин капсула тайинарунин мьрекатда РД-дин Кьил Сергей Меликова, федеральный рекьерин агентстводин реьбер Роман Новикова ва «Упрдор «Кавказ» ФКУ-дин начальник Александр Лукашука иштиракна.

Федеральный «Кавказ» рехь региондин транспортдинни рекьерин кьурулушда асулка кьазвай шегьре я: анай Азербайжандиз ва Мукьвал тир Рагьэкьечдай патан уьлквейриз пар ва пассажирар тухузва.

Кьуд зулуникай ибарат, 15 жуьредин алай аямдин участок (21 километр) шегьердила

кьерехдай тухунин кьарар кьабулун Хасавюртдиз гьахь тавуна физвай машинрин гьерекад кьулайди авунихъ, га са вахтунда шегьердин кьенепата гьерекатзавайбуруз четинвилер арадал гьун тавунихъ галаз алакьалу я. Цийиз тукьлуьрзавай участок Ярык-су вацлалай элячдай муькьуьккай, вад путепроводдикай, ракуьнни бетондин 1,3 км цларикай, маларивай элячлиз жедай вад чкадикай, гьакни яд кьерехриз акьуддай ва михьи ийидай тадаракрикай ибарат жеда.

Машинри гьерекад ийидай зулуни гьаркьуьвал, санлай кьачурла, 15 метрдиз, гьар сад кьилди 3,75 метрдиз барабар жеда. Кьаршидиз кьезвай рекьер бетондин жугьундалди чара ийида. Объект 2028-йисуз ишлемиши вахьудайвал я.

Асул терефар къейднава

Федеральный Собранидиз рекъе тур чарче Россиядин Президент Владимир Путина уьлкведа алуькзавай 6 йисан вахтунда, яни 2030-йисалди, образованидин хел еримлу авунин асул терефар къейдна.

* ИкI, 2025-йисалай башламышна, мектебар ва аялрин бахчяяр бинедилай ремонт авунин федеральный программа кардик кутада. Ам уьмуьрдиз кечирмишун, яни мектебра ремонтрин къвалахар тамамарун патал алава 400 миллиард манатдилай артух такъатар чара ийида.

Уьлкведин мулкунал школайрин тахминан 18 500 дарамат чарасуздаказ ремонт авунин гьалда ава. 2030-йисалди и къвалах аькьалтарда. Федеральный центради регионриз и карда куьмек гун ва идалай гуьгуьниз ремонтрин къвалахар пландин бинедаллаз вахт-вахтунда тамамардайвал авун лазим я.

* Муьквал тир йисара Президентди мектебра (лазимвал авай чкайра) медицинадин кабинетар ачухун ва я цийи хъувун тапшурмишна. «Эхиримжи кьве йисан делилралди, 39 агъзур школадикай медицинадин кабинетар анжах 60 процентдин чкайра кардик ква. И месэла гьална кланда», - лагъана ада.

Къейд ийин, медицинадин кабинетрин месэла аялрин диде-бубайри ва муаллимри муьквал-муьквал хжажзава. Им, дугьриданни, хъсан теклиф я, вучиз лагъайтIа, гьам шегьердин, гьамни хуьруьн чкайра школадин духтурдиз аялрин сагьламливин гьалдикай делилар хъуни адаз медицинадин рекъяй куьмек гунин кар къулайди ийизва.

* Образованидин идараяр къадардилай гзаф ацIуруниз рехъ гана виже кьведач. Шегьерар чехи жердавай вилик ихътин месэла акъваззава: аялар кьвед ва пуд сменайра клелуниз мажбур жезва. Ида лагъайтIа, абурун агалкьунриз чIуру патахъай таъсирзава. Гьаниз килигна, и месэла иллаки хъидаказ акъвазнавай чкайра федеральный бюджетдин гьисабдай, санлай къачурла, алава 150 мектеб ва аялрин 100 бахча эцигда.

* «Уьлкведин жележегдикай ва жележег патал проект». «Россиядин жегьилар» цийи милли проект кардик кутада.

* 2024-йисан 1-сентябрдилай государстводи мектебра ва колледжра директоррин тербиядин рекъяй меслячириз вацра 5 агъзур манат чара ийида. 1-мартдилай 100 агъзур касдилай тIимил агъалияр яшамеш жезвай чкайрин школайра классдин руководстводай ва техникумра группайрин кураторвиляй федеральный бюджетдай гузвай пулунин къадар 10 агъзур манатдив агакъдайвал хжажда.

* Президентди гьукуматдал бюджетдай гьакъи гузвай къуллугъчийриз, гьа жергедай яз муаллимриз мажибар гунин къайда 2026-йисалди кутугай гьалдиз гьун тапшурмишна.

* Са шумуд рекъяй куьмекдин такъатар къилин образованидин идарайринви агакъда. ИкI, 2030-йисалди уьлкведин харжияр авуналди, университетрин 25 кампус (комплекс сооружений) эцигда, вузра инженервилин 50 школа арадал гьида ва илимдинни технический библиотекайрин сеть (санлай къачурла, 9 миллиард манатдин) алай аямдин истемешунрив къадайвал туькIурда. Алава тир 124 миллиард манат университетрин общежитияр ремонт авуниз харжда. Пландик гьакъни регьбервилин дережадин сад лагъай «Гележег авай школа» эцигун ква.

* Колледжар ремонт авунин ва тадаракламишунин программа уьмуьрдиз кечирмишда. И рекъиз ругуд йисан вахтунда федеральный бюджетдай, санлай къачурла, 120 миллиард манат чара ийида.

* Цийи милли проект - «Кадрияр» - кардик кутада. Адан макъсад къенин йикъан жаванар XXI асирдин экономикада къвалахиз гьазур тир вини дережадин пешекарар хъунал гьун я. Ихтилат гьакI жегьилар муаллимвилин пешедал желб авуникайни физва. Президентди малумарайвал, 2030-йисалди уьлкведа 20 йисалай 24 йисал къван яшда авай жегьилрин къадар 8,3 миллион касдив агакъда. Государстводин вилик квай месэла аькьалтзавай цийи несил вини дережадин пешекарриз элкъуьрун я. И кар патал образованидин хиле дегишвилер тун ва гьеле мектебра амаз жележегдин пеше хягъунин программаяр гегеншарун лазим я.

* Чирвилер къачунин рекъе аькьалтзавай пар диде-бубаяр, имтигъанар вахкудайла, чпин аялар гьазурун патал репетиторрин къуллугърикай менфят къачуниз мажбур тежедайвал пайгардик кутуна кланда. И месэла гьалунал, Президентди гьисабзавайвал, муаллимринни диде-бубайрин жемиятар желбна кланда.

* ЕГЭ вахкунин къайда авайдалай хъсанарун. Государстводин Къили имтигъанар вахкузвай жегьилриз кьвед лагъай «шанс» - вузри къабулдай кампаниядин вахт аькьалтдалди ученикдиз вичи пудакай хъянавай са тарсунай ЕГЭ цийи къилелай вахкудай мумкинвал гун теклифна.

Чи бажарагълу жегьилар

Маликадин агалкьунар

Джамил НАСИБОВ

Алай девирда информтехнологияр йигиндаказ виликди физва. Илимдин накъ зурбабур яз акур бязи цийивилер куьгъне жезва, кьиметдай аватзава ва масабур майдандиз аькьатзава. Инсандиз ихътин гьалара девирдин вилик рекъерал экъечлун кьвердавай четин жезва. Бажарагълу, кар чидай юристдин куьмек, ахтармишунар галачиз, я карханадилайни майишатдилай, я и ва я маса идарадилай вичин къвалах бажармишиз алакьдач. Гьа са вахтунда анжах вуз куьтягъуналди и ва я маса юристдивай вичин пешедай агалкьунар къазанмишиз жедач, кьетлен алакьунар, пешедал рикI хьун ва ихътин маса ерияр лазим кьведа. Чахъ гьа ихътин ксарни авазва. Чебни – жегьилар.

ИкI, муьквара чав Лондондай шад хабар агакъна: чи лезги руш Малика Гьазалиевади а шегьердин Королевский колледжда магистривилин диссертация «вад» кьимет къачуналди хвена. Им чи ватан-эгълидин сад лагъай агалкьун туш.

Малика 1997-йисуз Махачкъалада дидедиз хъана. 2014-йисуз Москвада МГИМО-дин международный праводин рекъяй факультетдик экечIна. Анин эхиримжи курсуна авайла, къецепатан крарин министрстводин яракъар чукIур тавунин ва абурал гуьзчивал авунин рекъяй

департаментда стажировкада хъана. Адан къвалахдиз РФ-дин МИД-дин пешекарди хъсан кьимет гана.

Вуз куьтягъайла, хягъунин са шумуд паюникай ибарат муракаб къвалахда (отбор) Маликади гьалибвал, Англиядин налогринни юридический Fzinst g younq компанияди стажировкада жедай ихтияр къазанмишна.

Медиатехнологиярин индустриядин проектрал къвалахдайла, Маликадин информационал праводин рекъяй виликди финин ашкъи мадни артух хъана. И кар къилиз акъудун патал Англиядиз фена.

Алай вахтунда Маликади дуьньяда зурбабураукай тир Блокчейн компанияда юрист-консультантвиле

къвалахзава, интеллектуальный хуссиятдин рекъяй коммерциядин иькь-раррал, абур гьазурунал, компаниядин кьенепатан сиясат туькIуьрунал машгъул жезва. Идалайни гьейри, ада международный жуьреба-жуьре компанийриз налогрин аудитдайни къуллугъзава. Адаз испан, ингилс чIаларни хъсандиз чизва.

Криптовалютадай юридический ахтармишунар, компаниядин интеллектуальный хуссият хуьнин месэлайрай США-дин судриз арзаяр (исковые) ва маса документар, кибержатасувилин рекъяй проектар ва презентацияр гьазурун - ингъе Маликадин асул къвалах кьекай ибарат ятIа.

Лондонда праводин рекъяй докторивилин диссертация хвена, чи бажарагълу рушаз вичин чирвилер, алакьунар, хтана, хайи ватанда ишлемишдай мурад ава.

Ери-бине Ахцегь райондин Хуьруьгай тир Маликадин буба Малик Межидович – экономикадин илимрин доктор, диде Земфира Жамаловна экономист я. Абур Калугадин областдин Обнинск шегьерда яшамеш жезва.

За ва «Лезги газетдин» редакциядин коллективди Маликадиз къазанмишнавай дережа, гьакIни 8-Мартдин сувар мубаракзава, чаз адахъ мадни еке агалкьунар хъана кланзава. Бахтлу хъурай, виликди фирай чи жегьилар!

Гиламаз гьазур жен!

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

28-февралдиз Ахцегь райондин культурадин имаратдин залда «Выпускникар гьукуматдин 2024-йисан имтигъанриз (ОГЭ, ЕГЭ) гьазур хьун ва абур кьиле тухун» месэладай райондин диде-бубайрин умуми собрание кьиле фена. И мярекатда кьиле авайбуру, образованидин управленидин пешекарри, чехи классра клелзавай аялрин диде-бубайри, школайрин муаллимри, общественный тешкилатрин ва СМИ-рин векилри иштиракна.

Мярекат Ахцегь РУО-дин начальник, филологиядин илимрин кандидат Халидин Эльдарова ачухна. Сифте гаф ада «Ахцегь район» МР-дин кьил Абдул-Керим ПАЛЧАЕВАЗ гана.

- Гьуьрметлу диде-бубаяр, муаллимар! Кьез аквазва хьби, эхиримжи вахтунда чна образованидин месэлайриз кьетлен фикир гузва: саки вири школаяр бинедилай ремонтнава; Ахцегъа ва Луткуна алай аямдин истемешунриз жаваб гузвай цийи школаяр эцигнава; вири мек-

тебар хъсандаказ тадаракламишнава. Месела, гьатта дагълух Фиярин хуьрени интерактивный доскаяр, гьар са аялдиз ноутбук хъанва; школаяр автобусралди таъминарнава ва икI мад. Чи мурад аялар тербиялу, дурумлу чирвилер авай ватанпересар яз чехи авун я. Инал веревирдзавай месэла - ОГЭ-диз ва ЕГЭ-диз гьазур хьун - аькьалтIай важиблуди я. Аялар имтигъанриз гьазурун патал чна, хъсан муаллимар желбна, лазим харжияр авуна, чирвилер гунин гьерекат кардик кутунава. Ихътин мумкинвилер масанра авач, менфят къачу.

«Лезги чIал герек туш» лугъуз, чпин аялар тарсарикай хкудиз кланзавай диде-бубаярни гьалтзава. Дидед чIал хуьнихъ (им жуван халкъ хуьн я) еке метлеб ава. Дидед чIал чин тийирдакый отличник жедач, - лагъана райондин кьили.

Ахцегь райадминистрациядин къилин заместитель Роберт ГьАМЗАЕВА диде-бубайрин дикъет аялар зегьметкешвилин, ватанпересавилин руьгдаллаз тербияламишунин месэладай желбна. «Аял, сифте нубатда, къвале диде-бубадин кьели истемешунин тербиядик тахъайтIа, школадай ам лазим тартибда хуьз жедач», - лагъана ада ва залда авайбурухъ галаз чи жегьилри армияда къуллугъунин жигъетдай гьвечIи ахтармишун тухвана.

Халидин ЭЛЬДАРОВА къейд авурвал, гьилевай йисан имтигъанар и кар патал лап хъсан шартлар авай Луткунрин хуьруьн школада кьиле тухуда. «Акъван чIавалди гьеле пуд варз ама. Къенин йикъалай эгечIна, аялар репетиторвилин алава тарсариз ракуьриз, (куь паталай муаллимдиз гьакъи гузва) абурал зегьмет чIугуна кланда», - лагъана ада.

Мярекат мажбуривилелди тушир ачух суал-жавабдин ва веревирдзавай месэладай фикрар лугъунин тегьерда кьиле фена. Месела, Ахцегьрин 1-нумрадин юкъван школадин завуч Расина Абдуллаевади къейд авурвал, «аялар мобильный телефонралди «азарлу хъанва». Иифди телефондихъ галаз къугъваз, ахвар тахъана, школадиз къезвай ахътинбурун къилиз муаллимдин тарс фидани?!».

Месэлаяр мадни авачиз туш. Вири къуватар имтигъанриз муькуфдивди гьазур хъунал желбна кланда.

Президентдин Чарчин царце аваз

Макьсад - гележег хъсанарун

«Чун чехи са хизан я, чун санал ала ва гъавилэй вири крар чна чаз кландайвал, пландик, фикирдик квайвал, ийида».

В.В.ПУТИН

Рагнеда РАМАЛДАНОВА,
чарарин ва яшайишдин
месэлайрин отделдин редактор

29-февралдиз уьлкведин Президент Владимир Путин РФ-дин Федеральнй Собранидиз рекье тур Чарче, Россиядин садвал, битаввал хуьниз, къудратлувал артухаруниз талукъ яз къабулзавай серенжемрихъ галаз сад хъиз, къенепатан сиясатдиз - яшайишдин, культураддин, спортдин ва маса хилер вилик тухуниз, авай месэлаяр гъялуниз къетлен фикир ганва.

Владимир Путин къетлендаказ акъвазнавай месэлайрикай сад хизан мягкем хуьниз, гзаф аялар авай хизанрин агъвал хкажуниз талукъди я. Гьикл хь, Россиядин гележег, къисмет, адан тарих ва вилик финин еришар чалай, чун авай къадардилай, чи уьлкведин хизанра шумуд аял хадатла, абур гьихтин пешейрин сагъибар яз чехи жедатла, уьлкве вилик фин патал абур гьихтин рехъ хьадатла, абур патал уьмуьрда гьихтин ивири килин чка къадатла ва ихтин маса месэлайрикай гзаф крар аслу жезва. Чи уьлкведин килин девлет инсанар тирдакай, Россияда демографиядин месэла гъялуниз карда гьукуматди киле тухузвай сиясатдикай Президентди икль лагъана:

- Гзаф аялар авай чехи хизан жемиятдин уьмуьрдин къайдадиз (философиядин нормадиз), вири госуларстводин стратегиядин рекъиз элкьуьн герек я. Гъаниз килигна, хизанра гзаф аялар хунихъ, ахтын хизанриз куьмекар гунихъ элкьуьрнавай къвалах датлана киле тухвана кланда. Идаз талукъ яз «Хизан» твар алай милли цийи проект ачухзава.

Дугъриданни, милли проект инсанрин уьмуьр хъсан патахъ дегишарзавай къуватдиз элкьвенвайди эхиримжи йисара иллаки ашкара я. Виликдай гзаф аялар авай хизанралди девлетлу тир Дагъларин уьлкве патал (алатай асирдин 90-йисара ва адалай гьугъуьнин цуд йисузни акъван винизди туширтлани) чпин макьсад хизандиз вири патарихъай куьмекар гун фикирда кунвай ихтын проектрихъ еке важиблувал ава.

Хизанда гзаф аялар чехи хьун, чи пакадин йикъахъ инанмишвал хуьнихъ галаз сад хъиз, хизандин такъатрин жигъетдай мумкинвилериласлу тирдин инкариз жедач. Сир туш, зегьмет члугвадай, пул къведай чка авачирла, хизанда гзаф аялар хана, чехи авуник умуд кутаз жедач. Къенин юкьуз Президентди къабулнавай программайри, гзаф аялар авай хизанрин дуланажа хъсанарунихъ элкьуьрнавай серенжемри ахтын умудлувал артухарзава. Къилинди хизандин килел къав хьун я. Инал гьукуматдин патай къайгъударвал гьисс авунин руьгь кутазвай маднин са кар - 2020-йисан 1-январдин

лай сад лагъай аял хайи хизанриз дидевилин сертификат гун - риклел хкиз кланзава. Къенин юкьуз адан къадар 630 агъзур манатдиз барабар я. Президентди хиве къурвал, адан индексация идалай къулухъни киле тухуда. Хизанда къвед лагъай аял хайила гузвай пулуни къадарни артухарнава, 202 агъзур манатдив агакьнава. Идалай вилик къабулнавай къарардин бинедаллаз, пуд лагъай аял хайила, ипотека къачунвай хизанриз куьмек яз, гьукуматди адакай 450 агъзур манат «пишкешзава». Икль, санлай къачурла, пуд аял авай хизанрив гьукуматдин патай миллион манатдилай артух пуй агакьнава. Са шумуд йис идалай вилик им чи регионра къвалер маса къачунин къадардин тахминан са пай тир. Гъайиф хь, алай вахтунда икль я лугъуз жедач, къвалер багъа хъанва.

Президентди гзаф аялар авай хизанар патал ипотекадиз талукъ проект 2030-йисалди давамарунин теклиф гана. Виликдай хъиз, абурвай гилани ипотека къезилвал аваз (6 % ставкадай) къачуз жедач. Идалайни гъейри, ипотека къачунвай хизанра 3-аял хайила, гьукуматди 450 агъзур манат «гъялуниз» талукъ программани 2030-йисалди давамардайди раижна.

Владимир Путина мадни малумарайвал, 2030-йисалди чи уьлкведа кесибвилини дережа агъуз аватун лазим я.

- 2030-йисалди кесибвилини дережа 7 % агъуз, гзаф аялар авай хизанра лагъайтла, мадни кьве сеферда агъуз аватун, яни чна гзаф аялар авай хизанрин агъвал хкажуниз артух фикир гун лазим я, - къейдна ада.

Икль, мадни малум хъайивал, 2030-йисан эхирра чи уьлкведа МРОТ (къенин юкьуз - 19 200 манат) кьве сеферда хкаж хьун, яни адан къадар 35 агъзурдав агакьарун пландик кутунва. Идалди, шаксуз, яшайишдин хилен пособийрин, бюджетникрин ва экономикадин хилен мажибрин къадарни артухарун фикирда ава.

Президент вичин Чарче, важиблу темайрикай яз, культураддин хилез талукъ месэлайрикайни геьеншдаказ раханва. Къилди къачуртла, 2025-йисалай «Земский культураддин къуллугъчи» программа кардик акатда. Икль, чакъ авай «Земский духтур», «Земский му-

аллим» хъиз, «Земский культураддин къуллугъчи» программадин бинедаллаз пешекар хуьруьз ва я тимил агъалияр яшамеш жезвай шегьердиз къвалахал хъфейтла, адазни 1 миллион манат гуда (Дальний Востокда, Донбассда ва Новороссияда - 2 миллион манат).

«Пушкинан карта» программадин сергъятар геьеншаруни - къенин юкьуз адан куьмекдалди школада клелзавай аялривай, жегилривай кинойриз, музейриз, выставкайриз, театрриз пулсуздаказ физ жезва - культураддин идарайриз лагъайтла, вилик финин, цийи проектар ачухунин карда куьмекзава.

Архитектурадин памятникар ремонт авун, абуроз къвед лагъай уьмуьр багъишун пландик ква.

В.Путин сагъламвилез талукъ месэлайрални къилди акъвазна. 2025-йисалай пландин бинедаллаз диспансеризация киле тухузвай ва ГТО-дин («Зегьмет члугваз ва оборона ийиз гъазур я») нормаяр вахузвайбуру ругъламишунин макьсаддалди налогрин вычтар киле тухун теклифнава. Мадни, федеральный такъатрин гьисабдай яз, гъар йисуз регионра, сифте нубатда, гъвечли шегьерра, хуьрерин мулкара спортдин 350-далай тимил тушиз объектар эцигъдайвал я. Иник аялар, чехибур, санлай хизанар спортдал машгул жедай чехи комплексар хъиз, фад арадал гъиз жедай майданарни акатзава. И макьсадриз 6 йисуз, яни 2030-йисалди, федеральный бюджетдай алава яз 65 миллиард манат чара ийида.

Сир туш, Дагъустан спортдин макан яз, хейлин жуьрейрай Россиядин хъянавай командайрик кваз чи спортсменри чпин устадвал къалурзава, хъсан нетижаяр къазанмишунин гъар сеферда чпин лайихлу пайни кутазва. Амма бязи хуьрера спортдал машгул жедай тарифдин гъалар авачирдини сир туш. Умудлу я, чи республика патал ихтын серенжемрикай хийир хкатда.

Акъвазайвал, Президентди гзаф месэлаяр вилик эцигнава, абур гъялдай рекъерни ачухдаказ къалурнава. Хиве жавабдарвал авай гъар са кас абур гъялунив рикль гъаз эгечлунилай, яргъал теьгена, уьмуьрдиз кечирмишиз чалишмиш хъунилай гзаф крар аслу жедайди сир туш.

Регина СЕМЕДОВА

Алатай гъафтеда Россиядин МЧС-дин Дагъустанда авай Къилин Управленидин начальникдин заместитель (гражданвили оборонадин ва агъалияр хуьнин рекъяй), полковник Муслим Шарафеддинович Девришбегова республикадин СМИ-рин векилрихъ галаз пресс-конференция киле тухвана. «Дагестанская правда» газетдин конференц-залда киле фейи ам, санлай къачурла, дуьньяда алай вахтунда киле физвай вакъияяр фикирда къуналди, чи регионда къетлен гъаларин вилик пад къун патал киле тухузвай къвалахдиз талукъарнавай. Мугъманди гъакни гражданвили оборона арадал атуникай, адан макьсаддикай суьгьбетна, журналистрин суалриз жавабар гана. М.Девришбегова къейд авурвал, вири серенжемар гражданвили оборонадиз талукъ федеральный закондин бинедаллаз къилиз акъудзава.

Хатасузвал хуьнин къаравулда

- Сир туш, чун гьич риклелни алачир хьтин вакъияяр, хаталувилер, бедбахтвилер къилел атун мумкин тир девирда яшамеш жезва. Вахтар алатурдавай гзаф крар дегиш жезва. Эгер са 300 йис идалай вилик гиле турни къалхан аваз дяве члугвазвайтла, ахпа тфенгдини автоматди абурун чка къунатла, гила дявекарри асул гьисабдай санлай гзаф инсанар тергдай яракъар ишлемишзава. Къетлен гъаларин вилик пад къун ва абур арадал атай члавуз агъалийриз куьмек гун патал чи уьлкведихъ махсус къуллугъ ава - МЧС-дин гражданвили оборона (ГО). Агъалияр хуьнал гьалтайла, сифтегъан махсус подразделение Советрин Союз арадал атай члавуз тешкилнай. 1932-йисуз Вирисоюздин МПВО-дин (местная противовоздушная оборона) къурулушдиз талукъ приказ акъатна. 1961-йисалай ам СССР-дин гражданвили оборонадин подразделениедиз элкьуьрна, 1993-йисуз - гражданвили оборонадин крарин, къетлен гъаларин ва тлебиатдин бедбахтвилер арадай акъудунин рекъяй министерстводиз (РСЧС), - суьгьбетна мугъманди.

М.Девришбегова къейд авурвал, тварар дегиш хъанатлани, къенин йикъан МЧС-дин къуллугъчийрин килин везифайрик яшайишдин объектрин хатасузвал таъминарун, промышленностдихъ, техникадихъ галаз алакьалу мусибатрин, тлебиатдин бедбахтвилерин вилик пад къун акатзава. Абурун члуру нетижаяр арадай акъудун хъиз, госуларстводи вилик эцигъзавай маса месэлайрини важиблу чка къазва. Килди къачуртла, къуллугъди мажибридаказ къилиз акъудун лазим тир серенжемрик суткадин къилэй-къилиз, яни йиф-югъ талгъана, къетлен гъалар арадал къезвай-дакай хабар гузвай гьиз жуьредин хъайитлани сигналар ахтармишун ква, гьикль хь, мусибатдин члуру нетижаяр арадай акъуддалди, адан вилик пад къун регъят я.

Мугъманди и йикъара Каспийскда, Халилован куьчеда, яшайишдин къвалерин кварталда гражданвили оборонадин къурулушдин серенжем (адаз регъбервал гайиди Муслим Девришбегов тир) киле тухвайдини риклел хкана. Ам киле физвай гъал Россиядин МЧС-дин Дагъустанда авай Къилин Управленидин начальникни Нариман Къазиагъмедова, чкадал атана, ахтармишна. И серенжемда шегьердин килин сад лагъай заместитель Сергей Шагъвалиева, муниципалитетдин ГО ва ЧС-дин управленидин регъбер Арсен Велиева, республикадин шегьеррин ва районрин администрацийрин векилри, волонтерри иштиракна.

Журналистри Муслим Девришбеговавай, республикада къетлен гъалар атайтла, далдаламеш жедай чкаяр (бункерар, подвалар ва икль мад) ва бес къадар противогазар авани лагъана хабар къуна. Гайи жавабдай раиж хъайивал, къенин девирда члуру гъалар арадал атай чкайрай инсанар масанриз акъудунин (эвакуация) тежрибадикай менфят къачузва. Хатасузвал таъминарунин такъатрин къадар ада раижнач, амма и рекъяй риклик секинсузвал кутадай месэлаяр авачирдахъ инанмишарна. Мадни хабар гайивал, МЧС-дин Дагъустанда авай Къилин Управленидин вири къуватар члуру гъалар арадал атун тавун патал желбнава. Къетлен гъалар арадал атайтла, къвалахдив эгечлиз гъазур я.

Эхирдай М.Девришбегова массовый информациядин такъатрин векилриз хъиз, вири дагъустанвийриз, гъакль республикадиз къезвай туристрини мобильный телефона «Россиядин МЧС» приложение тун, адакай менфят къачун меслят къалурна. Гьикль хь, ана къетлен гъалар арадал атай вахтунда вуч авун лазим ятла (къутармишдайбуруз зенг авун, геолокация тайинарун, ихтын вахтунда къилиз акъудун лазим тир маса къвалахрин гъакьиндайни), чирвилер ва меслятар къалурнава.

Икни жеда кван!

Кьуншияр - базарда

Хазран КЬАСУМОВ

Им алатай асирдин 80-йисара Эминхуьре хьайи кар я. Га вахтунда хуьруьн-вири, совхоздивай чилин участокар арендада кьачуна, помидорар цазвай, агакьайла, абур Урусатдин шегьерра маса гузвай. Са кьадар яшар хьанвай, вичихь агрономвиллин чирвилер, помидорар цунин рекьай ва тухуз шегьерра гунай тежриба авай, га са вахтунда амалдар итим тир Сефибеге (твар дегишарнава) са йисуз вичин кьуншидал яшамеш жезвай жегил итим тир Асретаз лугьуда:

- Халудин, чун кьуншияр я. Вун кваллахдики квач, гавилляй ша цли чна, чил арендада кьачуна, помидорар санал цан. Кьенеррихь гелкьуьнин, помидорар Урусатда маса гунин сирерни за ваз чирда. Гьич тахьайтла, са машин маса кьачудай пул хкида вуна.

Асрета разивал гана.

Га ик, абуру 65 сотыхда помидорар цана. Асрет вичин, уьмуьрдин юлдашни саки гьар юкьуз помидоррин сала жедай, Сефибеге лагьай кваллахар тамамариз. Сала помидоррин тарифдин бегьер агакьна. Помидорар атлудай вахт хьайила, Сефибеге Асретаз лугьуда:

- Халудин, атлай помидорар чна зи гьаят-диз хутахда. Абур ящикра за жуван юлдаш, гадаяр ва сусар галаз твада. И рекьай захь тежриба ава.

Сефибеге вичи лагьайвал авуна: ири ва хьсандиз дигмиш хьанвай помидорар ада кьилди ящикра, куьлуь, са акьван дигмиш тахьанвай помидорар кьилди маса ящикра тунна. И кардикай Асретаз хабарни авачир.

Москвадин «Дмитровка» базардиз фейила, Сефибеге хьсан помидорар авай ящикар вичиз, усал помидорар авайбур Асретаз авудна. Маса гудай чьаярни сад-садан патав гвай.

Ящикар ахьайнамазди, Сефибеге помидорар маса гузвай чкадихь инсанри учир кьуна,

Асрета гузвай чкадихь са касни галач. Худда маса гуз башламишна хьсан еридин ири помидорар Сефибеге.

Асрет гьакьикатдин гьавурда акьуна. Ада Сефибегаз са гафни лагьанач, базарда кьекь-вез, идавай-адавай недай сад-кьве помидор, хьвадайди маса кьачудай сад-вад манат тла-лабзавай са урус итимдиз вичин патав эверна. Гьелбетда, Сефибеге фикир тагудайвал.

- За ваз са кило помидорарни пулсуз гуда, са шуьше эрекь маса кьачудай пулни, вуна за ваз инал чинеба лугьудай гафар атла учир кьунвай инсанриз тикрар хьия, - лугьуда урусдиз Асрета.

Урусди разивал гунилай гьейри, адаз кьадар авачир кьван шадни хьана.

- Я гьуьрметлу ксар, кавказвийри чун, шегьерэглияр авамрай кьазва. Кьез помидорар маса гузвай итимди куьн алдатмишзава, помидорар хьсанбур я лугьуз. За и базарда кваллахиз 30 йисалай виниз я. Куьне учирда акьвазна, маса кьачузвай помидорар шазанбур я. Цинин таза помидорар адан патав гвай итимдив гва. Ингье зани са кило кьачунвайди я. Фена гьабур кьачу, - лугьуда урус итимди, вичин гьиле авай помидорар кьалурналди.

Сефибеган помидорар кьачуз акьвазнавай вирида фена Асрета помидорар маса гузвай дезгедихь учир кьуна, няналди адав гвай вири помидорар маса кьачуна куьтягьна.

- Вуна заз авурди авуна, Асрет. Хуьруьз хьфейла, и кардикай масадбуруз ахьай кьванни ийимир. Зал халкь хуьреда, - лугьуз минетарна Сефибеге.

Асрета ахьайдач лагьана хиве кьуна...

Сефибегал чи йикьара чан аламач, ам рагьметдиз фена базардай хтай гьуьгьунин йисуз. Амма жегил итим Асрета вич фендигар ва амалар чидай кас яз кьазвай Сефибегаз Москвадин базарда кьур кар хуьруьнвийрин сивера кьени ама...

Цийи ктабар

«Вил вегьена килигайла...»

Асият МИРЗАЛИЕВА,
РФ-дин журналистрин Союздин член

Мукьвара «Цийи Кавказ» дестеди культуридин «Куьредин ярар» центрадихь галаз санал Эминхуьрей тир Россиядин журналистрин ва лезги писателрин союздин член Хазран КЬАСУМОВАН «Вил вегьена килигайла...» твар алай ширидин цийи ктаб чапдай акьудна. Адаз редакторвал авур машгур писатель, журналист ва таржума-чи Гьажи Ильсоева «Сифте гафуна» хьизвайвал, цийи ктабда авторди дуньядиз вил вегьена килигайла, вичиз акур крарикай, инсанрикай, абур амалрикай, кьилихрикай кьенвай ширидин гьатнава.

Ктаб «Хупл ярашугь я» ширидилай башламиш жезва. Авторди кьейдзавайвал, и шири ада Е.Эминан «Кьез вуч ярашугь я» шири кьелайла кьейди я. 27 бендиникай ибарат шири ихьтин цларалди куьтягь жезва:

Шейиниз кьимет,
Хьсан кардиз дикьет,
Хазраназ газет
Хупл ярашугь я.

Дагьустандин халкьарин садвиллин йикьаз («Садвал герек я»), «Лезги газетдин» 100 йисан юбилейдиз («Мубаракрай ваз юбилей»), «Куьредин ярар» культуридин центрадин 30 йис тамам хьуниз («Куьредин ярариз») ва Агьа Стлалдал гьар йисуз 18-майдиз тухузвай Стлал Сулейманан Ширидин йикьаз («Ширидин сувар») бахшна кьенвай ширидин метлебуьр хьанвайди кьейд ийиз кланзава.

Журналист, писатель ва шаир Хазран Кьасумован яратмишунра кьилин чка сатирадин

ва юмордин эсерри кьазва. «Вил вегьена килигайла...» ктабдани юмордин ширидин гьатнава. Ик, «бязибурун нукьсанар» паюна кьве цларара (ктабда кьуша 25 цлар гьатнава) авторди «фитне ийиз кьекьвезвайбур», «кар алакьдай, алакьунар авай дустарал пехилбур», «чуьруьк ийиз, идал-адал элкьведайбур», «кьве чин алаз рахадайбур», «пул хьайила, чеб вине кьадайбур»... негьзава, абур дуз рекьел эхькьечлуниз эвер гузва.

Сатирадин ва юмордин эсеррикай яз, чавай цийи ктабда гьатнавай «Я дустар...», «Жедай туш», «Аламатдин дунья я им», «Га фитнеди бахтсузвилел гьана вун», «Туьтуькьуш» ширидин тварарни кьаз жеда. И эсерра Х.Кьасумова са бязи инсанриз чпик квай чьуру амалар, хесетар кьалурзава, гьар са касдиз вичиз «масадан вилерай килигдай» мумкинвал гузва.

Ктабда гьатнавай «Виридалай хьсан кар я инсанвал» ширидин насигьатдинди хьанва. Ана ихьтин бендер ава:

Гафар гьалчиз, тегьне ямир масадаз,
Акси фимир жегьил чьаууз вун кьадаз.
Кьуьзуь хьайла, кьалумда и крар ваз,
Виридалай хьсан кар я инсанвал.

Чьуру рекье уьмуьр тухун кьелет я,
Инсан кьена, твар амуькун адет я.
Лугьун тавуй, вун кьейила, «негьет» я,
Виридалай хьсан кар я инсанвал.

«Вил вегьена килигайла...» Х.Кьасумован 8-ктаб я. Чна чи кьелемдин стхадиз, кваллахдин юлдашдиз цийи ктаб акьатун мубаракзава, адахь мягькем сагьламвал, яратмишунрин рекье мадни еке агалкьунар хьана кланзава.

Абдул АШУРАГЬАЕВ

Хуьренар районда чьехи хуьр туширтлани, гьевечиди язни гьисабиз жедачир. Бубайрилай рухвайрал ирс яз атанвай кьве гьавадин квалерилай гьейри, ана гьар йисуз, лап тлимил хьайитла, кьвед-пуд дараматдиз фандин чин аквазвай. Амни хийирлу адетралди, акьуллу меслятралди, юкьван гьалдин яшайишдин шартларалди тади квачиз дегиш жезвай хуьрерикай сад тир. Амма ана дегиш тахьана амуькьзавайбур Мегамед Ярагьидин девирда Агьарагьим лугьудай са девлетлу касди вичин харжидихь эцигай кьванцин мискиндин дараматни са ни ятлани гьа мискиндин кьурук, кимиз хуьрай лагьана, архайинарнавай мегьуьн чуькьван тир. Халкьди ишлемишдай кьван, цалцлам хьана, нур гуз акьвазнавай а чуькьвандал неинки хуьруьн халкь, гьатта мискиндин кьве гьавадин цларни дамахлу тир жеда. Гьик хь, чуькьвандини мискинди хуьруьн халкьдиз яргал йисаралди вафалудаказ кьуллугьзавай.

Хуьрендин жемат мергьяматлу инсанпересар, мугьманпересар тир. Гьавилляй абурун ачух рикьларни кьабарлу гьилерал кьунши хуьре-

вал ваь, тлулни там алакьада твазвай чухурдай эвичи хьувуна. Чухурда, гуьне пата авайди хьуниз килигна, кьванвай гьа тлимил живни амачир. Амма анин накьвадилай тамухьди хьаж хьанвай, и йикьара такур жанавуррин гелер чир жезвай. «Гьинавачтлани, вагьшияр сенфиз тлула авай. Ахтармишна кланда», - фикирна вичи-вичикди уста сайяда. Са квекай ятлани аян хьанвай тулаяр, тлулаз эвичинамазди, кьатиз элуькьиз башламишна. Тадиз абуров агакьарай Элдераз кларабарни данадин кьил ва руфунар акьуднавай кал акьуна. «Шарагар галайди я. Абур вердишарзавай вахт я им. Вагьшияр санал акьваздач. Кални дана сенфиз кукварнава. Элкъвена хтун лазим я. Абурун кьилихар гьахьтинбур я. Кьисас вахчуда» фикирна Элдера.

Кваллиз хтай сайяда, тлуьн-затл гана, сифте вичин тулаяр секинарна, гьилер алтадна, абуроз тавазивилерна. Ахпа махсус кьефесда авай, кьве кьвачни хана, сагьар хьийизвай тамун цегьез, са кьвач галамачир ва лувни ханвай керекулдиз, кьве кьвач агаж хьана, сагьар хьийизвай сикрен шарагдиз лазим гелкьуьнар авуна, Элдер кваллиз хьаж хьанва, гьилер чуьхвена, нагьардив эгечна. Фикирри тлушунзавайтлани, ада гье-

Кьисас

(Гьикая)

рин агьалийри пехилвални ийизвай жеда, амма а гьисс дуствилинди, кланвилинди тир. Ахьтин хуьруьн-вийрихь гьа чпин рикьар хьтин гегьенш мезреярни авай. Анра маларин нехирарни хиперин суьруьяр азаддаказ хуьз жезвай. Хуьр тамун кьерехдаллай гуьнедик, чубарукдин муг хьиз, кланвайтлани, хуьруьн кланик квай тлул ва дугун гзаф гегьенш ва девлетлу мезреяр тир.

Зегьметкеш хуьруьнвийри анрай кьезанжиярни тлимил вахчувачир. Гьавилляй районда колхоздин тварни вилик жергейра авай.

Тлул хуьруьн мал-кьарадиз гатфарилай зулун эхирдалди кьацу ва тямлу мезре яз амуькьзавай. Хуьртлуьзни ана кьвачин кьилел кьурана амуькьнавай алафди гьайванар вичел желбзавай. Ихьтин мублагьвилелай гьейри, анаг кьатиз акьатзавай кьве булахдини кьиметлу ийизвай. Иниз килигна ана гьайванар йиферизни амуькьдай вахтар тлимил жезвачир. Ана амуькьайбур вагьши гьайванрин хурук акатай дуьшуьшарни жезвай. Ахьтин вахтара тварван авай гьуьрчехьан Элдер, тежрибалу сайядар кватна, вагьширин гелез эхькьдай. Гьавилляй абур йиса са шумуд жанавурни машах язавай.

Цинин кьуьд хьел кваз алуькьна. Живер са акьван кьванвачиртлани, кьаю иллаки йифериз инсафсуздаказ кьуд пад гатазвай. Тар-там тамамвилелди кьецил хьанвай. Хуьруьн гьайванар яргьа квай дугуниз эвичи хьийизмачир. Азадвилехь галаз вердиз хьанвай бязи гьайванри югь тлула акьудзавай. Виликдай хьиз, тух жедалди недай затл амачиртлани, малариз кьурай ва я тлимил кьацувал кумай алаф жагьин тийизни тушир.

Са юкьуз пакаман кьай кьейила, Элдер вичин гьуьрчен кьилерни галаз хуьруьн кьилихь галай тамуз хьаж хьана. Бязи вахтара авчи Элдераз тамун клачичлуьхрай кьуьр, тамун верч, кьвед гьатдай. Амма и сеферда адан чантадиз затл аватнач. Ам пашманни тушир, вучиз лагьайтла, кар чидай сайядаз вичин кьилеризни хьсан сейр хьанвайди аквазвай. И карди секинарнавай ам хуьруьхь элкьвена. Амма Элдер хуьрай фейи-

ле чуькьни ийизвачир, амма кисна адавай акьвазизни хьанач.

- Сенфиз, Мариан, хуьре мал хтун тавур кас аватла? - суал гана ада вичин папаз.

- Валлагь, кас, кьуншидаллай Асадан папа гьахьтин са ихтилатзавай. Данани кал хтанвачалда. Ништа, хтана, гьинал акьвазнаватла. Кьуьд я кьван, кьени хтун тавуна амуькьч.

- Ваз вуч аватла чидани, кайвани?

Кал пеле кьашкьа авайди, цларувал квайди я. Дана чир жезвач. Адакай амайди хамни кларабар я. Заз акурвал, тлула кукварнавай кал гьа Асаданди я, масаданди туш. Кьисас вахчун тавуна жедач. Гьикьван вахт тир ихьтин кар хьан хтануна. Гьалална кландач. Жанавурар я, чебни шаргар галай. Са вуч ятлани аян хьана, кал нез хьанвач, кьил баштаннава.

- Эзбер, - лагьана, ам вичин хьич элкьвена. - Фу тлуьна, чан хва, балкандиз пулар ягьа. И кардикай Самургандаллай Мегамедтагьираз, адлу гьуьрчехьандиз, хабарна кланда. Яракьламиш хьана атурай. Ам вич гьавурда акьада. Жув хьана. Нянихь, тлуьн гана, кьилер кунашдиз хьиягьа. Ахьайиз тахьурай.

Алцумунар, вервердер авурдалай куьлуьхь, йифен куьларилай ала-тайла, авчияр кьведни тлулни там алакьаламишзавай чухурдихьди фена ва, са куьлай чка кьуна, хтун лазим тир вагьшияр гуьзлемишиз акьвазна. Пакаман хурушумдин вахт тир. Авчияр чухурдай винелди хьаж хьезвай вагьширин кьаралтуйрикай, вилерикай хьатзавайди хьиз, са уьтери аян хьана. Чухурдай винелди кьезвай пакаман шагьварди вагьширийрив чара низ гьисс ийиз тазвачир. Ятлани абур чпин уяхвал квадарзавачир: кьуд кьаралту сайядрин кьаншарда акьваз хьана. И легьеда мукьаятлу вагьшияр галайвал кьуша тфенгрин кьуд луьлени хьел кваз рахана.

Югь ачух жез башламишна. Гьар са затл тамамдиз кьатлуз жезвачиртлани, сайядриз чпин вилик пуд вагьшидин лешер квайди хьсандиз аквазвай. Га и арада Элдера кьунши Асадан килинни данадин кьисас вахчунвайдакай фикирзавай.

Тарих дегушариз жедач...

Сулейман ПАШАЕВ

Гъзада гъзават

Агъзур йисаралд
Яшамш хъай Ватан
Алахънава чуьнуьхиз,
Алкурриз буьгътан.
Бомбаяр вегъез
Ийизва куквар,
Килигун тийижиз,
Аялар, папар.
Гуьзел шегъерар
Авуна харал.
Худадин патай
Инсаф жен яраб?
Филистин халкъди
Туькьурна «Хамас»,
Игитвилелди
Къахчузва къисас.
Гузвай гужариз
Акси яз сабур,
Гъич са патахъни
Катзавач абур.
Пак чилин кланик
Яргъи туннелар
Туькьурна абур,
Къалуриз гъунар.
Ягъиз «Ясиндай»
«Меркава» танкар,
Душмандин аскер
Ийизва куквар.
Шамдавай шегъер
Пак Иерусалим -
Исламдин дирек,
Акъсадин мискин.
Азадун ният
Аваз риклера,
Уммадин къуват
Къведа бакара.

Лацу клек

Чан лацу клек, лацу клек,
Пайгъамбардиз клани клек,
Бедбахтвилер алуда.
Шадвилер чав агуда.
Ламраз жинер аквада,
Клек малаикдив рахада.
Лацу клекрен уь-уьда
Азандин вахт жагъида.
Лацу клек хуьх гъаятда,
Берекат кве агатда.
Тамамарайла суннет,
Кваллиз къведа берекат.

Вав иман гваз хъайитIа

Аллагъдизни хуш жеда,
Вакай хъсан руш жеда,
Мелекар алтлуш жеда,
Вав иман гваз хъайитIа.

Гуьрметиз вердиш жеда,
Уьмуьрда нехиш жеда,
Багъда ви емиш жеда,
Вав иман гваз хъайитIа.

Дережа къакъан жеда,
Халисан инсан жеда,
Виридаз вун клан жеда,
Вав иман гваз хъайитIа.

Ви дуьадиз «гъай» жеда,
Малаикрин тай жеда,
Женнетдикай пай жеда,
Вав иман гваз хъайитIа.

Вун акурла...

Вун акурла, заз хъуьтлуькай
Наз-няметдин гатфар жеда.
Туьд бамишдай зегъемдикай
Вич гар галай шагъвар жеда.
Вун акурла, бустандикай
Яр-емишдин са багъ жеда.
Мур язавай къузадикай
Чим гузавай са рагъ жеда.
Вун акурла, цIелхемдикай
Муьгъуьббатдин ялав жеда.
Яргъа авай багъриярни
Риклиз клани къвалав жеда.
Вун акурла, гуьгъуьлдикай
Шад межлисдин хабар жеда.
Къисметар сад авун патал
Чун къвед санал икърар жеда.

Инсан ава

Инсан ава: адан мецикай
вирт кIвахъзава.
Инсан ава: ада рикI, агъуди хъиз,
къатIзава.
Инсан ава: адан гъил, гъуьл хъиз,
ачух я.
Инсан ава: адан вил, ацIун тийиз,
къаних я.

Инсан ава, жумартвиллин
жерягъ тир.
Инсан ава, азгъунвиллин нефс
фирягъ тир.
Инсан ава: вун куьрпе хъиз эчIяда.
Инсан ава: вахъ талбаяр геляда.

Инсан ава: рикIни клан жеда
ваз гуз,
Инсан ава: ви рикI хали хъиз атIуз.
Инсан ава: къунши акъуддайди
цавуз,
Инсан ава: хвеша жеда, аватайла
вун фуруз.

Инсан ава: илимдин рехъ
гегъенш я,
Инсан ава: жегъилвални пелеш я.

Инсан ава: къеневайд сят хътин
рикI я,
Инсан ава: ийир-тийир гъарикI я.

Эй инсанар, и дуьньядин абур хуьх.
Женнет патал куьне куь
сабур хуьх.
Мал-девлет, багърияр ина тада,
Писни хъсан амал куьне тухуда.

Чун дуьньядиз машгъурай кас

Ви тIвар къурла, дуьньяда
Лезгидин ад хкаж я.
Вун шаиррин арада
Шагъдин кьилел са таж я.
Адан тIварцихъ гимийри
Сирнаваза гуьлера.
Агъзурралди дагъвийри
Хуьзва даим риклера.
СтIал туш, ам шегъер я,
Сулейманни Гомер я,
Махлуькьатдиз эзбер я
Чун дуьньядиз машгъурай кас.
Шииратдин Мекке я,
Дувулар ви еке я,
Вун Имамани бине я,
Чун дуьньядиз машгъурай кас.
Вун хайи югъ сувар я,
Чи шаиррин лувар я.
Лезгистандин гъунар я
Чун дуьньядиз машгъурай кас.

Тахъурай

Аял такур и дуьньяда велед
тахъурай,
Кар къатIуниз тежезавай белед
тахъурай,
Жегъил-къуьзуь гъич садани
къелет тавурай.
Хъсан кардал къару жеда гъар са
инсан.

Сагълам беден инсандин гъич
нахуш тахъурай,
Дишегълидин руфунни къен гъич
буш тахъурай,
Такланбур чеб чпел садран
аруш тахъурай.
Хъсан кардал къару жеда гъар са
инсан.

Адаман рухвайриз гъич дяве
такурар,
Несилриз чи ислягъвал квай
вяде акурар.
Хаинкардин винел даим лянет
алкIурай.
Хъсан кардал къару жеда гъар са
инсан.

И дуьньяда махлуькьатдин вил
кур тахъурай,
Сада-садаз, вилер алахъна,
кIур тагурай,
Диде-бубадиз яш тахъайдан
сур такурар.
Хъсан кардал къару жеда гъар са
инсан.

Къуватдивай ялиз тежер
пар тахъурай,
Кефи хана, саданни рикI тIар
тахъурай.
Кар гъиле къаз, часпарар гъич
дар тахъурай.
Хъсан кардал къару жеда гъар са
инсан.

Вакай я, зи азиз Ватан!

Акъатзавай йифер йикъар,
Апатзавай варцар йисар,
Къаькъатзавай багъа вахтар
Вакай я, зи азиз Ватан!

Цавал алай цIару цифер,
Марал рушар-яргъи кифер,
Чуьлда авай къуьлуьн кьилер
Вакай я, зи азиз Ватан!

Вич гегъенш тир Сарыкъум чуьл
Ргазавай Каспидин гъуьл
Акурла, вич шад жед гуьгъуьл
Вакай я, зи азиз Ватан!

Алкъвадар Гъасан эфенди,
Мугъаммадул ал Ярагъи
Чеб рухвар я чаз багъри -
Вакай я, зи азиз Ватан!

Тарихд шагъид Дербент къеле,
Шалбуз дагълар аваз вине.
Дагъларинни чIалар улкъе -
Вакай я, зи азиз Ватан!

Ватандал рикI алай инсан
Эбеди я, ам рекъидач.
Заз чарадан затIни кландач,
Чан зи хайи диде-ватан.

Намус хуьх вирида

Эй, гъар са шаир,
Гардан мийир кIир..
Элкъвена килиг,
Кам къачу вилик.

Элкъвемир къулуьхъ,
Замзамдин яд хъухъ.
Мегъамед Ярагъ
Ам я ви чирагъ.

КапI ая, чан хва,
Ам жеда арха.
Алимар пара
Хъана чаз чара.

Гъам Гъажи Давуд,
«ЧукIулар» шумуд.
Бес вучиз на дин
Авуна суьргуьн.

Алкъвадар Гъасан
Алим тир хъсан.
Бес давам адан
Чи Гъаким Къурбан.

Уях хуьхъ лезги,
Кар ая хци.
Садра рекъида,
Намус хуьх вирида.

Дуьньядин гъал

Дуьз инсанар илис жезва,
Ягъсуз ксар экъис жезва,
Вилик квайди иблис жезва -
Ихътинбурунд хъанва дуьнья.

Дугъридалай хутIуниз хам,
Игрибуру хкажнава къам,
Къиле жезва акъулсуз лам -
Ихътинбурунд хъанва дуьнья.

Пулуниз лугъуз буба,
Гунагъар тийиз туба,
Къаз къан тийиз хуьрни уба -
Ихътинбурунд хъанва дуьнья.

Лезги чIалар саймиш тийиз,
Кесибариз къимиш тийиз,
Девлетрихъ чеб вердиш ийиз -
Ихътинбурунд хъанва дуьнья.

КIвалер лугъуз, чеб хоромар
(къусулар),
Незвайбур я лап гъарамар,
Саймиш тийиз чи каламар
Ихътинбурунд хъанва дуьнья.

Я гъахъ, нагъахъ, дуван течиз,
КIанзава и дуьнья гъализ,
Мус хкведа бес дуьз рекъиз -
Ихътинбурунд хъанва дуьнья.

Ахътинбуру, девлетни мал,
ХъайтIа, атIуд риклерин гъал.
Яраб яргъаз мад фида жал?
Мус дегуш жед дуьньядин
гъал?!

Рамазан ДАДАШЕВ

Сулейман буба!

(155 йис тамам хъунин юбилейдиз
бахшзава)

Чехи шаир, чи хайи хуьр
Тек-бир ама, белки, течир.
АгъастIалар - шаиррин хуьр,
Дуьньядиз машгъурай зурба
Сулейман буба!

ГъевчIизамаз етим хъайи,
Дидедикай магърум хъайи,
Къуншидикай диде хъайи,
Дарвилери кайи буба
Сулейман буба!

Зегъметда вун лигим хъана,
КIел-къын течир алим хъана.
Ивид фурагъ фу нез хъана,
Дуьнья акур - Куьре, Къуба...
Сулейман буба!

АкунатIани дарвилер,
КIвалин, рикIин тIарвилер.
Эхир къилэй акъу гъетер

Гайи ваз Къурбанд хъайи Худа,
Сулейман буба!

«Гомер» тIварциз лайих хъайи,
Дагъви халкъдин шаир хъайи,
Ленинан пак орден гайи,
Лезгистандин уьткъем арха
Сулейман буба!

Эй Сулейман! - чIалан устIар,
Шииратдин я ви сувар.
Гъар са нагъма - кIелиз чIалар,
Ви Музей ярж я чи зурба
Сулейман буба!

Эседуллагъ МАГЪАМЕДХАНОВ

Сад акуна заз шегъредал

Фейила зун чи шегъредал фад,
Анал акъвазнавай ялгъуз сад,
Лацу агъ сифет, жегъре жасад -
Лезги гуьзел акунай заз.
Вил вегъейла гуьзелдин чиниз,
Хъуькьвер яру нуьгъвед ичиниз,
Яб гайила лезги сесиниз,
Зи бейнидиз таъсир авуна дуьз.

Рагъ аватайла, цуькверин гуьне,
Са шуьткъверни авачир пеле.
Лацу седеф сагъ сарар сиве -
Гъахътин марал акунай заз.
За хъвер кваз ягъайла вичиз вил,
Икрамиз, рикIел эцигнай гъил.
Лезгидив хкажнай такабур кьил -
Лезги марал акунай заз.
Кагъаз хътин назик лацу гъилер,
Хъуьрез акъвазна чIулав вилер,
Чуьнуьх тийин чи рикIин сирер -
Лезги бике акунай заз.
Рапрапар гузвай некъид плузарар,
ЦIийи вацраз ухшар рацIамар,
Лап къветрен еришрин къекъуьнар
Авай Гуьри-пери акунай заз.
Буйдиз вичин дуьз къакъан шумал,
Суфат тамам яру чрай чумал,
Акурин гуьрчегвилел тамал
Рангарин къуш акунай заз.
Шегъредилай цавуз лув гайи лифер,
Къу гарал къугъвана рушан кифер,
Къилихъ галай къаз шалдин цIилер
Виридалай хуш хъана рикIиз.
Кьил гуьрчегна цуькверин шалдал,
Абур гъана ви дуьзгуьн жасаддал,

Рази хуьхъ Аллагъдин къудратдал,
Гъахътин ханум жейран акуна заз.
Гъар са вахтуниз ава тарих,
Къадардин хас ава вахъ къилих,
Михи я виждан, квачир синих,
Халкъ хъана вун Лезгистанда.
Чешне я вун Лезгистандин элпериз,
Сабур гуй ви сагъибрин рикIериз,
Ухшар я вун багъдавай цуьквериз,
Гуьрчег Суна акуна заз.
Далдамдин кIарар хътин дуьз кIвачер,
Хурални вичин нуьгъвед ичер,
Лацу чинал шумал тир нер,
Сафалу бике акунай заз.
Зурба я чаз вун хайи диде,
Къач мешребдик абурсуз леке,
Багъа ватандин гуьрчег бике
Аллагъ-Таалади багъишна чаз.
Муьштерияр акъатда ваз къад,
Къисмет хуьй Аллагъди гайи сад.
Ви уьмуьрдик хуьй ширин дад,
Лезги халкъдиз шад жедайвал.
Хтана, за къелем къуна гъиле,
Агъзур хиял гъатна зи къиле,
Лезгистандин чи лезги хуьре
Шамси-къемер акуна заз.

8-Март - дишегълийрин сувар

Ктабрин «архитектор»

Максим АЛИМОВ

СУЛЕЙМАНОВА Гуьлзада Ахцегъ райондин Ялахърин хуьре дидедиз хъана. Вичин вири уьмуьр малдарвилдин рекъе эцигай Гъажидин 8 аялдикай Гуьлзада сад лагъайди тир. Вичелай гъвечли вахарални стхайрал гуьзчивал авун, абурун къайгъудай фин югъди кваллин кра-рал машгул дидедихъ галаз чехи рушани пайзавай. Гъа икI, гъвечли чIавалай жавабдарвал гъисс авур, зегъметдин гъекъедин уьцIуь дад сиве гъатай рушан гелегдин вири уьмуьр кIвалахдиз, пешедиз вафалу яз давам хъана.

Дагъвийрин аялриз адет тирвал, Гуьлзадади хуьре авай 8 класдин мектеб акъалтIарна. Дагъдин хуьре чIехи хизандиз тухдалди фу гун регъят кар тушир. Гъаниз килигна, кIвачи чил кIунвай Гуьлзада Дербентда яшамиз жезвай, кафедра ашпазвиле кIвалахзавай халадин кIливил ракуьрун хъсан меслят яз акун, бубадини дидеди руш, чпиз чидай кIе акъулни гана, рекъе туна. Халадиз рушакай вижевай куьмекчи хъана.

Гъа икI, шегъердин уьмуьрдихъ галаз вердиш хъайи Гуьлзададиз, элкIвена дагълух хуьруьз хъфена, маларихъ гелкIвез, хъра фу чраз, фитедикай гилигар гъазуриз кIан хъванач. 18 йисавай жегъил руш МахачкIаладавай муькуь халадин кIливил атана, эцигунардай «Горремстрой» идарада ширчивилин пеше кIуна, кIвалахиз башламишна. МахачкIалада кIенин йикIалди вичин хизан галаз яшамиз жезва.

Ина Гуьлзада гъуьлуьз фена, пуд аялдин - са рушанни кIе гададин диде хъана. Амма кIвалин иеси анжах дишегълидин везифаяр тамамарунал акъвазнач. Вичи лугъудайвал, ам кIвалах тавуна кIарай кIедаибуруйкай туш. Олег Кошевова

тIварцихъ галай куьчеда Гуьлзада яшамиз жезвай вад мертебадин кIвалера «Мавел» чапхана ачухайла, кIарайсуз дишегъли гъана ктабар кIватIдай пешекар яз кIвалахдив гатIунна.

Гъвечли чIавалай рикIин азар авай-вилляй кIвалевай итимдини гадади адаз кIвалахал фин кIадагъа ийизвай, амма абурвай Гуьлзададин гъил кIаз хъанач. Исятда 15 йис жезва адакай ктабрин устад хъана. ИкI лугъунихъ ихътин себеб ава: чапханадай акъатзавай гъар са ктабар адан жавабдар ва галатун тийижир гIилерин нетижа я - ктабриз цвалар авун, клей ягъун, жилдер гъазурун ва галкIурун, прессдалди кIалубдиз гъун. Ибур неинки гIилералди, гъакI станокрихъ ацукъайлани ийизвай гIерекартар я. КIелдайбуруз чир хъун гIерек я «Мавел» чапханадай акъатзавай вири ктабрин «архитектор» Сулейманова Гуьлзада тирди.

- Гуьлзада Гъажиевадиз вичин пеше акъван хъсандиз чизва хъи, адаз алава гIич са гафни тикIарун гIерек кIедач, - лугъуз-ва чапханадин директор Мегъамед Магъмудова. - Адан кIвалахдин кIайда, ери лап вини дережадинбур я, харжзавай вахт - тIимилди. Ам себеб хъана, юкIван гIисабдалди муькуь ктабар гъазурзавай идарайрилай чна гъар са ктабар харж ийизвай вахт, еридиз зиян авачиз, са кIадад тIимилди жезва. Гъавилляй ктабрин авторар чалай рази яз амуькIзава. Зун адан пешекарвилелайни инсанвилелай гIзаф рази я.

- Валлагъ, Гуьлзада хала чи идарадин жигер я, - алава хъийизва чапханадин кIилин пешекар Арсен Велиева. - Ам авачирла, чаз нефес тIимил жедай хъиз я. - За жув бахтлу кас яз гIиссзава, - лугъузва Гуьлзада Гъажиевади, - вучиз лагъайтIа, захъ кIе хизан ава: сад - кIвале, садни - кIвалахал. Бязи вахтара, яшариз килигна, четин жезватIани, заз кIвалах авачиз, кIарай кIедач, акI жеда хъи, гуя зун тахъайтIа, идарадин кIвалах акъвазда, - хуьрезва ам.

Чун паталди алахъзавай пешекарин арада Гуьлзада Гъажиевна хътин зегъметдал рикI алай, жавабдарвал гIиссзавай, вичи кIвалахзавай коллективдин кIимет-гъуьрмет хуьзвай ва кIажзавай инсанар хъунал ктабар кIелзавайбурни шад я.

ООО «Мавел» чапханадин коллективди Гуьлзада Гъажиевадиз 8-Мартдин шад сувар рикIин сидкIидай мубаракзава, адахъ чандин сагъвал, хизанда хушбахтвал хъун Аллагъдивай тIалабзава.

«Лезги газетдин» редакциядин коллективдини и гафарал кIул чIугвазва.

МВД-дин хроникадай

Тапан чек ишлемишуналди

Ботлих райондин полицейскийри тапан чекер ишлемишунай шак фенвайди кIуна. Идакай РД-дин МВД-дин пресс-кIуллугъди хабар гузва.

Райондин полициядин отделдиз 61 йисан яшда авай дишегълиди хабар гайивал, малум тушир касди адан тукIвендай костюм хъана, амма пул гудалди вилик ада 2 агъзур манат нагъд пул вичив вугун тIалабна ва кIачур метягъдин гъакIини галаз санал счетдиз рахкурин хиве кIуна.

Дишегълидиз тапан чек кIалурайдалай кIулухъ жегил гада тукIвендай

экъечIна, амма тукIвенчидив пул агакIнач.

Полициядин кIуллугъчийри тайина-райвал, чIуру кIаст авайдан «кIурбандриз» мад кIе тукIвенчи элкIвена.

Тахсиркарвилляй шак фенвай ЦIумада райондин 22 йисан яшда авай агъали кIуна. Ада вичи авур кар инкарнач. Ихтилат авурвал, тапан чекер кIалуриз, ада чарабурун пулар ва метягъар вичиз кIачуз хъана.

Такъатрин жигетдай хъанвай зарардин умуми кIадад тайинарзава.

Спорт

Жаванрин агалкIунар

УШУ-САНЬДА

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Уьлкведин меркезда 28-февралдилай 5-мартдалди, «Москвадин ушудин гIетер - 2023» лишандик кваз, ушу-сандадай кIиле фейи международный 9-турнирда, Россиядилай гъейри, Индонезиядай, Белоруссиядай, Индиядай, Къазахстандай, Къиргъизстандай, КИтайдай тир 500-дав агакIна спортсменри чпин устадвал кIалулна. ИкI, ана иштиракай чи ватангъли, вичин ери-бине Мегъарамдхуьруьн райондин Гарагърин хуьрй тир, алай вахтунда Каспийскда яшамиз жезвай Халид САРДАРОВА 75 кг-дал кIедалди заланвал авайбурун арада турнирда вири 4 бягъсни гIалибвилер къазанмишуналди акъалтIарна, ам инанмишвилелди 1-чкадиз лайхлу хъана.

РикIел хкин: адахъ гIалибвилер мадни ава. Ам Россиядин чемпионни, Дагъустандин, Россиядин ва махсус кубокрин сагъибни, международный акъажунрин ва турниррин гIалибчини я.

***

АЗАДКАЗ КЪУРШАХАР КЪУН

2-мартдиз Буйнакскдин райондин Буглен хуьре азадказ кIуршахар кIунай жаванрин (яшариз килигна категориярай - 2007-2008, 2009-2010, 2011-2012-йисара дидедиз хъавайбурун) арада республикадин ачух турнир кIиле фена.

Саки 150-дав агакIна спортсменри иштиракай турнирда чи ватангълийрини хъсан нетижаар къазанмишна. КИлди кIуртIа, Вагъид ОСМАНОВА (45 кг-дин заланвал авайбурун арада) ва Агъаширин АГЪАШИРИНОВА (51 кг-дин заланвал авайбурун арада) - кIезилдин, Максим ОМАРОВА (71 кг-дин заланвал авайбурун арада) ва Алимурза АБДУЛКАДИРОВА (92 кг-дин заланвал авайбурун арада) гиммшдин медалар къазанмишна.

Къейд авун лазим я хъи, спортдин керсерлу майданра агалкIунар вири 4 спортсмендихъ идалай виликни хъана.

***

И муькIвара Брянск шегъерда азадказ кIуршахар кIунай кIиле фейи Вирироссиядин турнирда чи ватангъли Агъмед ВЕЛИМЕТОВА 65 кг-дин заланвал авайбурун арада гиммшдин медаль къазанмишна.

РикIел хкин: СтIал Сулейманан райондин 2-нумрадин ДЮСШ-дин тренер Ибрагъим Царухаеван гIилик вердишвилер кIачузвай А.Велиметов алай вахтунда Москвадин патай акъажунриз экъечIзава.

***

КИКБОКСИНГ

И йикIара Каспийскда кикбоксингдай кIиле фейи Дагъустандин чемпионатда республикадин шегъеррайни районрай тир 250-далай виниз жаванри чпин устадвал, алакIунар кIалулна.

Къизгиндаказ кIиле фейи бягъсерин нетижада СтIал Сулейманан райондай тир, 2-нумрадин ДЮСШ-да тренер Буба Бабаеван гIилик вердишвилер кIачузвай Сулейман Къадиева ва Роберт Сердерева - 1, Амрид Эседова 2-чка-р кIуна.

ИСЛЕН, 11-МАРТ	
РТВК	
07:00 Время новостей Дагестана. Итоги	16:50 «Удивительные горы. Лучшее» 0+
08:00 М/ф «Маши и медведь» 0+	17:10 Т/с «Жестокий Стамбул» 107-108 с
08:15 М/ф «Смешарики 2D» 0+	18:50 Передача на табасаранском языке «Мил» 12+
08:30 «Арт-клуб» 0+	19:30 Время новостей Дагестана
08:55 Т/с «Гюльчатай» 7 с. 16+	20:00 Время новостей. Махачкала
09:40 Дагестанское кино. Х/ф «Чегери» 16+	20:20 «Подробности»
11:00 «Служа Родине»	21:05 «Удивительные горы» 0+
11:20 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+	21:20 «Выборы 2024» Дебаты. 12+
12:30 Время новостей Дагестана	21:55 «Культурный код»
12:50 Т/с «Жестокий Стамбул» 105-106 с	22:15 «Дагестан туристический» 0+
14:30 Время новостей Дагестана	22:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на цахурском языке 12+	23:00 Время новостей Дагестана
15:30 Т/с «Гюльчатай» 8 с. 16+	23:20 «Угол зрения» 12+
16:15 Мультфильм 0+	00:00 Д/с «Коллекция» 32 с. «Стамбульский музей живописи и культуры» 12+
16:30 Время новостей Дагестана	

ПЕРВЫЙ
05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.20 «АнтиФейк». (16+).
10.00 «Жить здорово!»
10.50 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Давай поженемся!»
16.05 «Мужское/Женское». (16+).
17.00 «Информационный канал». (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.30 «Информационный канал». (16+).
19.55 «Куклы наследника Тутти». (16+).
21.00 «Время».
22.00 Т/с «Переведи ее через Майдан». (16+).
22.55 «Большая игра».
00.00 Д/ф «Александр Проханов. Исповедь». (18+).
00.55 «Подкаст.Лаб».
01.40 «Подкаст.Лаб».

РОССИЯ 1
09:00 Канал национального вещания «Магудере» (на агульском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05:00 «Утро России».
09:55 «О самом главном». (12+).
11:00 «Вести».
11:30 «60 минут». (12+).
14:00 «Вести».
14:55 «Наши». (12+).
16:00 «Вести».
16:30 «Малахов». (16+).
17:30 «60 минут». (12+).
20:00 «Вести».
21:20 Т/с «Анна медуум». (16+).
23:30 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
02:10 Т/с «Тайны следствия». (12+).
03:50 Т/с «Морозова». (16+).

НТВ
04:55 Т/с «Пасечник». (16+).
06:30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08:00 «Сегодня».
08:25 Т/с «Пес». (16+).
10:00 «Сегодня».
10:35 Т/с «Пес». (16+).
13:00 «Сегодня».
13:25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14:00 «Место встречи». (12+).
16:00 «Сегодня».
16:45 «За гранью». (16+).
17:50 «ДНК». (16+).
19:00 «Сегодня».
20:00 Т/с «10 дней до весны». (16+).
22:10 Т/с «Пять минут тишины. Сибирские морозы». (12+).
23:35 «Сегодня».
00:00 Т/с «Пять минут тишины. Сибирские морозы». (12+).
00:45 Т/с «Под прикрытием». (16+).
03:20 Т/с «Дознаватель». (16+).

ДОМАШНИЙ
06:30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
07:30 «Давай разведемся!» (16+).
08:30 «Тест на отцовство». (16+).
10:40 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
11:45 Д/ф «Порча». (16+).
12:55 Д/ф «Знахарка». (16+).
13:30 Д/ф «Верну любимого». (16+).
14:05 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).
14:40 Д/ф «Кризисный центр». (16+).
19:00 Т/с «Иньекция любви». 1-4 с. (16+).
23:15 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
00:25 Д/ф «Порча». (16+).
01:20 Д/ф «Знахарка». (16+).
01:45 Д/ф «Верну любимого». (16+).
02:10 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).
02:35 «Тест на отцовство». (16+).

ТВ-ЦЕНТР
06:00 «Настроение».
07:40 «Выборы-2024».
07:50 «Настроение». (12+).
08:10 Д/ф «Владимир Самойлов. Жизнь на разрыв». (16+).
08:50 Т/с «Анна-детективъ 2». (16+).
10:45 «Петровка, 38».
10:55 «Городское собрание». (12+).
11:30 «События». (16+).
11:50 Т/с «Анатомия убийства». (12+).
13:40 «Мой герой». (12+).
14:30 «События». (16+).
14:45 «Город новостей».
15:00 Х/ф «Котейка».
16:55 Д/ф «Правда о звездных диетах».
17:41 «Выборы-2024».
17:50 «События». (16+).
18:10 Х/ф «Тяжелый детектив». (12+).
20:00 Х/ф «Тяжелый детектив. Тайна Черногорского болота». (16+).
22:00 «События». (16+).
22:35 Спецрепортаж.
23:05 «Знак качества».

ЗВЕЗДА
05.10 Х/ф «Рысь». (16+).
07.00 «Сегодня утром».
09.00 Новости дня. (16+).
09.15 «Открытый эфир».
11.00 Х/ф «Суета сует».
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 «Специальный репортаж». (16+).
13.40 «По горячим следам». (16+).
14.00 Т/с «Разведчики».
15.00 Военные новости.
15.05 Т/с «Разведчики».
17.00 Новости дня. (16+).
17.15 Т/с «Разведчики».
18.50 «Специальный репортаж». (16+).
19.00 Новости дня. (16+).
19.55 «Специальный репортаж». (16+).
20.05 «По горячим следам». (16+).
20.20 «Сны в уходящей бой». Иван Сидоров
21.00 «Открытый эфир». (16+).
22.45 «Между тем» с Н. Метлиной. (12+).
23.15 Х/ф «Разрешите тебя поцеловать».

САЛАСА, 12-МАРТ	
РТВК	
07:00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана	15:30 Т/с «Гюльчатай. Ради любви» 1 с.
07:15, 14.50 Передача на табасаранском языке «Мил» 12+	16:15 Мультфильм 0+
07:55 М/ф «Маши и медведь» 0+	16:50 «Удивительные горы. Лучшее» 0+
08:10 М/ф «Смешарики 2D» 0+	17:10 Т/с «Жестокий Стамбул» 109-110 с
08:15 «Выборы -2024»	18:50 Передача на лакском языке 12+
08:50 Т/с «Гюльчатай» 8 с. 16+	19:30 Время новостей Дагестана
09:40 Д/с «Коллекция» 32 с. «Стамбульский музей живописи и культуры» 12+	20:00 Время новостей. Махачкала
10:10 «Угол зрения» 12+	20:15 «Выборы -2024» 12+
10:40 Д/ф «Иван Великий. Возвращение государя» 12+	20:35 «Время есть!» 0+
11:40 «Подробности»	21:10 Ток-шоу «Общественный интерес»
12:10 «Удивительные горы» 0+	22:30 Время новостей Дагестана
12:50 Т/с «Жестокий Стамбул» 107-108 с	23:00 Время новостей. Махачкала
14:30, 16.30 Время новостей Дагестана	23:20 «Колеса» 12+
	00:10 Проект «Сибирская кругосветка»
	00:30 Время новостей Дагестана
	01:00 Время новостей. Махачкала

ПЕРВЫЙ
05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.20 «АнтиФейк». (16+).
10.00 «Жить здорово!»
10.50 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Давай поженемся!»
16.05 «Мужское/Женское». (16+).
17.00 «Информационный канал». (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.30 «Информационный канал». (16+).
19.55 «Куклы наследника Тутти». (16+).
21.00 «Время».
22.00 Т/с «Переведи ее через Майдан». (16+).
23.00 «Большая игра».
00.00 «Подкаст.Лаб».
00.45 «Подкаст.Лаб».
01.30 «Подкаст.Лаб».

РОССИЯ 1
09:00 Канал национального вещания «Турцидаг» (на лакском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05:00 «Утро России».
09:55 «О самом главном». (12+).
11:00 «Вести».
11:30 «60 минут». (12+).
14:00 «Вести».
14:55 «Наши». (12+).
16:00 «Вести».
16:30 «Малахов». (16+).
17:30 «60 минут». (12+).
20:00 «Вести».
21:20 Т/с «Анна медуум». (16+).
23:30 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
02:10 Т/с «Тайны следствия». (12+).
03:50 Т/с «Морозова». (16+).

НТВ
04:55 Т/с «Пасечник». (16+).
06:30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08:00 «Сегодня».
08:25 Т/с «Пес». (16+).
10:00 «Сегодня».
10:35 Т/с «Пес». (16+).
13:00 «Сегодня».
13:25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14:00 «Место встречи». (12+).
16:00 «Сегодня».
16:45 «За гранью». (16+).
17:50 «ДНК». (16+).
19:00 «Сегодня».
20:00 Т/с «10 дней до весны». (16+).
22:10 Т/с «Пять минут тишины. Сибирские морозы». (12+).
23:35 «Сегодня».
00:00 Т/с «Пять минут тишины. Сибирские морозы». (12+).
01:50 Т/с «Под прикрытием». (16+).
03:25 Т/с «Дознаватель». (16+).

ДОМАШНИЙ
06:30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
07:30 «Давай разведемся!» (16+).
08:30 «Тест на отцовство». (16+).
10:40 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
11:45 Д/ф «Порча». (16+).
12:55 Д/ф «Знахарка». (16+).
13:30 Д/ф «Верну любимого». (16+).
14:05 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).
14:40 Д/ф «Кризисный центр». (16+).
19:00 Т/с «Иньекция любви». 5-8 с. (16+).
23:15 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
00:25 Д/ф «Порча». (16+).
01:20 Д/ф «Знахарка». (16+).
01:45 Д/ф «Верну любимого». (16+).
02:10 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).
02:35 «Тест на отцовство». (16+).

ТВ-ЦЕНТР
06:00 «Настроение». (12+).
07:40 «Выборы-2024».
07:50 «Настроение». (12+).
08:10 «Доктор И». (16+).
08:40 Т/с «Анна-детективъ 2». (16+).
10:40 Д/ф «Актерские драмы. Голос за кадром». (16+).
11:30 «События». (16+).
11:50 Т/с «Анатомия убийства». (12+).
13:40 «Мой герой». (12+).
14:30 «События». (16+).
14:45 «Город новостей».
15:00 Х/ф «Котейка».
16:55 Д/ф «Жены против любовниц».
17:41 «Выборы-2024».
17:50 «События». (16+).
18:10 Х/ф «Тяжелый детектив. Охота на монстра». (12+).
22:00 «События». (16+).
22:35 «Закон и порядок». (16+).
23:05 Д/ф «Смерть всеобщей души». (16+).
00:00 «События». (16+).
00:30 «Петровка, 38».

ЗВЕЗДА
05.10 Т/с «Разведчики».
07.00 «Сегодня утром».
09.00 Новости дня. (16+).
09.15 «Открытый эфир».
11.00 Х/ф «Алые паруса». (12+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 «Специальный репортаж». (16+).
13.40 «По горячим следам». (16+).
14.00 Т/с «Разведчики».
15.00 Военные новости.
15.05 Т/с «Разведчики».
17.00 Новости дня. (16+).
17.15 Т/с «Разведчики».
18.50 «Специальный репортаж». (16+).
19.00 Новости дня. (16+).
19.55 «По горячим следам». (16+).
20.10 «Улика из прошлого». (16+).
21.00 «Открытый эфир». (16+).
22.45 «Между тем» с Н. Метлиной. (12+).
23.15 Х/ф «Разрешите тебя поцеловать... снова». (16+).

АРБЕ, 13-МАРТ	
РТВК	
07:00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана	18:50 Передача на даргинском языке 12+
07:20, 14.50 Передача на лакском языке 12+	19:30 Время новостей Дагестана
08:00 М/ф «Маши и медведь» 0+	20:00 Время новостей. Махачкала
08:15 М/ф «Смешарики 2D» 0+	20:20 «Здоровье» 12+
08:50 Т/с «Гюльчатай. Ради любви» 1 с.	21:10 «Выборы -2024» Дебаты 12+
09:40 «Колеса» 12+	21:45 «Удивительные горы» 0+
10:30 «Время есть!» 0+	22:00 «Городская среда»
11:10 Ток-шоу «Общественный интерес»	22:30 Время новостей Дагестана
12:50 Т/с «Жестокий Стамбул» 109-110 с	23:00 Время новостей. Махачкала
14:30 Время новостей Дагестана	23:20 «Аутодафе» 12+
15:30 Т/с «Гюльчатай. Ради любви» 2 с.	00:00 Д/с «Моя любовь - Россия!» «Мы - сибиряки!» 12+
16:20 Мультфильм 0+	00:30 Время новостей Дагестана
16:30 Время новостей Дагестана	01:00 Время новостей. Махачкала
16:50 «Удивительные горы. Лучшее» 0+	01:15 Передача на даргинском языке 12+
17:10 Т/с «Жестокий Стамбул» 111-112 с	01:50 Фильм Аркадия Мамонтова «Крест»

ПЕРВЫЙ
05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.20 «АнтиФейк». (16+).
10.00 «Жить здорово!»
10.50 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Давай поженемся!»
16.05 «Мужское/Женское». (16+).
17.00 «Информационный канал». (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.30 «Информационный канал». (16+).
19.55 Д/с «Цивилизации». «Китай». (16+).
21.00 «Время».
22.00 Т/с «Переведи ее через Майдан». (16+).
23.00 «Большая игра».
00.00 Шоу Вована и Лексуса. (16+).
00.40 «Подкаст.Лаб».
01.25 «Подкаст.Лаб».

РОССИЯ 1
09:00 Канал национального вещания «Очар» (на кумыкском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05:00 «Утро России».
09:55 «О самом главном». (12+).
11:00 «Вести».
11:30 «60 минут». (12+).
14:00 «Вести».
14:55 «Наши». (12+).
16:00 «Вести».
16:30 «Малахов». (16+).
17:30 «60 минут». (12+).
20:00 «Вести».
21:20 Т/с «Анна медуум». (16+).
23:30 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
02:10 Т/с «Тайны следствия». (12+).
03:50 Т/с «Морозова». (16+).

НТВ
04:55 Т/с «Пасечник». (16+).
06:30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08:00 «Сегодня».
08:25 Т/с «Пес». (16+).
10:00 «Сегодня».
10:35 Т/с «Пес». (16+).
13:00 «Сегодня».
13:25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14:00 «Место встречи». (12+).
16:00 «Сегодня».
16:45 «За гранью». (16+).
17:50 «ДНК». (16+).
19:00 «Сегодня».
20:00 Т/с «10 дней до весны». (16+).
22:10 Т/с «Пять минут тишины. Сибирские морозы». (12+).
23:35 «Сегодня».
00:00 Т/с «Пять минут тишины. Сибирские морозы». (12+).
01:45 Т/с «Под прикрытием». (16+).
03:20 Т/с «Дознаватель». (16+).

ДОМАШНИЙ
06:30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
07:30 «Давай разведемся!» (16+).
08:30 «Тест на отцовство». (16+).
10:40 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
11:45 Д/ф «Порча». (16+).
12:55 Д/ф «Знахарка». (16+).
13:30 Д/ф «Верну любимого». (16+).
14:05 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).
14:40 Д/ф «Кризисный центр». (16+).
19:00 Мелодрама «Начать сначала». (16+).
23:15 Д/ф

ЖУЬМА, 15-МАРТ	
РТВК	
07:00, 08.30, 12.30	Время новостей Дагестана
07:20, 14.50	Передача на аварском языке 12+
08:00	М/ф «Маши и медведь» 0+
08:15	М/ф «Смешарики 2D» 0+
08:50	Т/с «Гюльчатай. Ради любви» 3 с.
09:40	Д/ц «Моя любовь – Россия!» «Шамаль – душа татарской культуры» 12+
10:10	«Молодежный дрейф» 12+
10:45	«Дагестан туристический» 0+
11:10	«Психологическая азбука» 12+
11:30	Д/ф «Век Расула»
12:50	Т/с «Жестокий – Стамбул» 113-114 с
14:30	Время новостей Дагестана
15:30	Т/с «Гюльчатай. Ради любви» 4 с.
16:30	Время новостей Дагестана
16:50	«Арт-клуб» 0+
17:10	Т/с «Жестокий – Стамбул» 115-116 с
18:50	Передача на кумыкском языке «Халк ва заман» 12+
19:30	Время новостей Дагестана
20:00	Время новостей. Махачкала
20:20	«Подробности»
20:55	«Мир Вашему дому»
21:25	«Круглый стол»
21:55	«Время спорта»
22:30	Время новостей Дагестана
23:00	Время новостей. Махачкала
23:20	«Глобальная сеть»
00:00	Д/ц «Моя любовь – Россия!» «Шабский диалект села Александровка» 12+

ПЕРВЫЙ
05.00 «Доброе утро».
05.05 «Подкаст.Лаб».
09.00 Новости.
09.20 «АнтиФейк». (16+).
10.00 «Жить здорово!»
10.50 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Давай поженимся!»
16.05 «Мужское/Женское». (16+).
17.00 «Информационный канал». (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.40 «Человек и закон».
19.45 Телеигра «Поле чудес». (16+).
21.00 «Время».
21.45 Голос. Новый+.
23.55 Д/ф «Любо Любэ!» (16+).
00.35 «Подкаст.Лаб».
01.20 «Подкаст.Лаб».

РОССИЯ 1
09:00 Канал национального вещания «Шолтавысы» (на ногайском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:15 Местное время. Вести-Дагестан
05:00 «Утро России».
09.55 «О самом главном».
11.00 «Вести».
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести».
14.55 «Судьба человека с Борисом Корчевниковым». (12+).
16.00 «Вести».
16.30 «Прямой эфир». (16+).
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.30 «Удивительные люди. Новый сезон».
23.55 «Истории Большой Страны». (12+).
00.55 Х/ф «Фермерша».

НТВ
04.55 Т/с «Пасечник». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Пес». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.35 Т/с «Пес». (16+).
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 «Место встречи». (12+).
16.00 «Сегодня».
16.50 «ДНК». (16+).
17.55 «Жди меня». (12+).
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «10 дней до весны». (16+).
23.40 «Своя правда». (16+).
01.35 Зохар Прилепин. «Уроки русского». (12+).
02.10 «Квартирный вояка». (16+).
03.05 Т/с «Дознаватель». (16+).

ДОМАШНИЙ
06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
07.35 «Давай разведемся!» (Тест на отцовство). (16+).
08.35 «Тест на отцовство». (16+).
10.45 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
11.55 Д/ф «Порча». (16+).
13.00 Д/ф «Знахарка». (16+).
13.35 Д/ф «Верну любимого». (16+).
14.10 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).
14.45 Д/ф «Кризисный центр». (16+).
19.00 Мелодрама «Я вернусь за тобой». (16+).
23.15 «Уютное утро». (16+).
23.40 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
00.55 Д/ф «Порча». (16+).
01.45 Д/ф «Знахарка». (16+).
02.10 Д/ф «Верну любимого». (16+).

ТВ-ЦЕНТР
06.00 «Настроение». (12+)
08.10 Х/ф «Минус один».
11.30 «События». (16+).
11.50 Х/ф «Минус один».
12.20 Х/ф «Моя любимая мишень». (16+).
14.30 «События». (16+).
14.50 «Город новостей». (16+).
15.05 Х/ф «Моя любимая мишень». (16+).
16.55 Д/ф «Актерские драмы. Некоторые любят помолочен». (16+).
17.50 «События». (16+).
18.10 Х/ф «Дуэль королев». (12+).
19.55 Х/ф «Молодой». (16+).
22.00 В центре событий. (12+).
23.00 «Приют комедиантов». (12+).
00.20 Х/ф «За витриной универмага». (12+).
01.50 Д/ф «Петровка, 38». (16+).

ЗВЕЗДА
05.40 Х/ф «Золотая мина»
09.00 Новости дня. (16+).
09.20 «Ищу своих». (12+).
10.10 Д/ф «Лучшие самолеты Сухог. Су-57»
11.05 Х/ф «Берегите женщин». (12+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 Х/ф «Берегите женщин». (12+).
14.30 Т/с «Викинг». (16+).
15.00 Военные новости.
15.05 Т/с «Викинг». (16+).
17.00 Новости дня. (16+).
17.15 Т/с «Викинг». (16+).
19.00 Новости дня. (16+).
19.40 Д/с «Загадки века»
20.30 «Скрытые угрозы»
21.20 «Специальный репортаж. Что русскому смешно...» (16+).
22.00 «Здравейте, товарищи!» (16+).
23.30 «Музыка+».
00.55 Х/ф «Романс о влюбленных». (16+).
02.50 Д/ф «Насовые памяти. Карелия».

КИШ, 16-МАРТ	
РТВК	
07:00, 08.30, 16.30	Время новостей Дагестана
07:20, 14.50	Передача на кумыкском языке 12+
08:00	М/ф «Маши и медведь» 0+
08:15	М/ф «Смешарики 2D» 0+
08:50	Т/с «Гюльчатай. Ради любви» 4 с.
09:40	Д/ц «Моя любовь – Россия!» «Шабский диалект села Александровка» 12+
10:10	«Круглый стол»
10:50	Д/ц «Сессия в Стране чудес» «Вологда» 12+
11:40	«Подробности»
12:10	«Время есть!»
12:40	«Время спорта»
13:05	Т/с «Идеальная жена» 1 с. 16+
14:00	Т/с «Идеальная жена» 2 с. 16+
15:30	Т/с «Гюльчатай. Ради любви» 5 с.
16:50	Х/ф «Инсайт» 16+
18:50	Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
19:30	Время новостей Дагестана
19:50	«Точка зрения»
20:05	«Культурный код»
20:25	«Дагестан туристический» 0+
20:40	«Ульяна спросит»
21:35	Д/ф «Юрий Соломин. Власть таланта»
22:30	Время новостей Дагестана
22:50	Юбилейный концерт «Леониду Агутину 50»
00:10	«Удивительные горы» 0+
00:30	Время новостей Дагестана
00:50	Д/ц «Ночной дождь» 1 с. 12+
01:15	Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

ПЕРВЫЙ
06.00 «Доброе утро».
Суббота. (12+).
09.05 «Умники и умницы».
09.45 «Слово пастыря».
10.00 Новости.
10.15 «Наше все». (12+).
11.05 «Проют».
12.00 Новости.
12.15 «Поехали!» (12+).
13.10 Д/ф «Под небом Крыма». (12+).
15.45 Д/ф «Хлеб наш насущный». (12+).
16.55 «Я люблю мою страну».
18.00 Вечерние новости.
18.20 «Эксплуатация». (16+).
19.10 «Михаил Задорнов. Вся жизнь». (16+).
20.05 «Кто хочет стать миллионером?» (12+).
21.00 «Время».
21.35 «Сегодня вечером».
23.35 Д/ф «Андрей Первозванный». (12+).
00.30 «Подкаст.Лаб».
01.15 «Подкаст.Лаб».
02.00 «Подкаст.Лаб».

РОССИЯ 1
05:00 «Утро России». Суббота.
08:00 «Вести». Местное время.
08:20 Местное время. Суббота.
08:35 «Когда все дома с Тимуром Кизяковым».
09:25 «Пятно на одного».
10:10 «Сто к одному».
11:00 «Вести».
11:45 «В кругу друзей».
12:45 «Доктор Мясников». (12+).
13:50 «Поряд юмор». (16+).
16:00 «Вести».
16:30 «Крым. 10 лет». (12+).
17:50 «Привет, Андрей!» (12+).
20:00 «Вести».
21:00 Х/ф «Школа женского счастья». (16+).
00:40 Х/ф «Счастье можно дарить». (12+).
04:05 Х/ф «Судьба Марии». (16+).

НТВ
04.50 Т/с «Пасечник». (16+).
06.20 «Жди меня». (12+).
07.20 «Смолот».
08.00 «Сегодня».
08.20 «Поедем, поедим!»
09.20 «Едим дома».
10.00 «Сегодня».
10.20 «Главная дорога».
11.00 «Живая еда с С. Малоземовым». (12+).
12.00 «Квартирный вопрос»
13.00 «Основано на реальных событиях».
15.00 «Своя игра».
16.00 «Сегодня».
16.20 «ЧП. Расследование». (16+).
17.00 «Следствие вели...» (16+).
19.00 «Центральное телевидение». (16+).
20.20 «Ты не поверишь!» (16+).
21.20 Звезды. (16+).
23.45 «Международная пирамида». (18+).
00:40 «Квартирник. НТВ у Маргулис». (16+).
02:10 «Дачный ответ».

ДОМАШНИЙ
06.30 Мелодрама «Кошкин дом». (Россия). (16+).
09.50 «Уютное утро». (16+).
10.15 Мелодрама «Не бойся, верь, люби». (16+).
14.40 Мелодрама «Мечта на троих». (Россия). (16+).
19.00 Т/с «Доброта», 57-60 с. (Турция). (16+).
22.45 Мелодрама «Окна на бульвар». (Россия). (16+).
02.10 «6 кадров». (16+).
02.20 Детектив «Напарницы», 1-5 с. (Россия). (16+).
06.20 Мелодрама «Окна на бульвар». (Россия). (16+).

ТВ-ЦЕНТР
05.30 «Случится же такое!» Концерт. (12+).
06.55 «Православная энциклопедия». (6+).
07.25 Х/ф «Тень саламандры». (16+).
10.55 «Просто & вкусно».
11.30 «События». (16+).
11.50 «Смешите меня семеро». (16+).
12.55 Х/ф «Где-то на краю света». (12+).
14.30 «События». (16+).
14.50 Х/ф «Где-то на краю света». (12+).
17.15 Х/ф «Отец последней надежды». (12+).
21.00 «Постскриптум». (16+).
22.05 «Право знать!» (16+).
23.25 «События». (16+).
23.35 Д/ф «СМЕРШ. Ялта-45». (16+).
00.20 Д/ф «90-е. Бандитский Екатеринбург». (16+).
01.00 Спецрепортаж. (16+).
01.25 «Хватит слухов!»

ЗВЕЗДА
05.10 Х/ф «Несколько дней из жизни И.И. Обломова». (12+).
07.55 «Марской бой».
09.00 Новости дня. (16+).
09.30 Х/ф «Мачеха».
11.10 «Легенды музыки».
11.40 «СССР. Знак качества» с Иваном Охлобыстиным.
12.30 «Не факт!» (12+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.15 «Легенды кино».
14.00 «Главный день».
«Карен Торвериде. Смотреть в огонь». (16+).
14.50 «Время героев».
15.10 Х/ф «Сувенир для прокурора». (16+).
17.10 Х/ф «Зеленый фургон». (12+).
19.00 Новости дня. (16+).
19.25 Х/ф «Зеленый фургон». (12+).
20.50 Х/ф «Слушать в отсеках». (16+).
23.45 Х/ф «СМЕРШ».
02.20 Х/ф «Тихое следствие». (16+).

ГЯД, 17-МАРТ	
РТВК	
07:00, 08.30	Время новостей Дагестана
07:20, 14.50	Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
08:00	М/ф «Маши и медведь» 0+
08:15	М/ф «Смешарики 2D» 0+
08:50	Т/с «Гюльчатай. Ради любви» 5 с.
09:40	«Ульяна спросит»
10:30	«Дагестан туристический» 0+
10:45	Д/ц «Кабардино-Балкария»
11:35	«Мир Вашему дому»
12:00	«Умники и умницы Дагестана» 0+
12:30	Детские новости
12:50	«Культурный код»
13:05	Т/с «Идеальная жена» 3-4 с. 16+
15:30	Т/с «Гюльчатай. Ради любви» 6 с.
16:20	«Городская среда»
16:50	«Точка зрения»
17:10	«Человек и право»
18:20	«И в шутку, и всерьез»
18:30	Детские новости
18:50	Передача на агульском языке 12+
19:30	Время новостей Дагестана. Итоги
20:30	«Служа Родине»
20:50	Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
22:00	Обзор газеты «Дагестанская правда»
22:10	Х/ф «Любовь, и немного перца» 16+
23:50	Д/ф «Черное и белое торпедовца Стрельцова» 16+

ПЕРВЫЙ
06.00 Новости.
06.10 «Подкаст.Лаб».
06.55 «Играй, гармонь любимая!» (12+).
07.40 «Часовой». (12+).
08.10 «Здоровье». (16+).
09.20 «Менталион».
09.40 «Непутевые заметки». (12+).
10.00 Новости.
10.15 «Жизнь своих». (12+)
11.05 «Повора на колесах». (12+).
12.00 Новости.
12.20 Т/с «Сибиряда».
15.00 Новости.
15.20 Т/с «Сибиряда».
16.45 «Большая история».
18.00 Вечерние новости.
19.00 «Лучше всех!»
21.00 «Время».
23.00 Д/ф «Крым. Как это было». (16+).
00.00 «Подкаст.Лаб».
00.45 «Подкаст.Лаб».

РОССИЯ 1
06:05 Х/ф «Пока бьется сердце». (12+).
08:00 Местное время. Воскресенье.
08:35 «По секрету всему свету».
09:00 «Вести».
09:15 «Формула еды».
09:40 «Утренняя почта с Николаем Басковым».
10:10 «Сто к одному».
11:00 «Вести».
11:45 Х/ф «Лекари душ».
14:00 «Вести».
14:15 Х/ф «Лекари душ».
16:00 «Вести».
16:50 «Песни от всей души». (12+).
19:00 «Вести недели».
21:00 Выборы Президента России-2024.
23:00 «Москва. Кремль. Путин».
23:30 «Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).

НТВ
04.55 Т/с «Пасечник».
06.30 «Центральное телевидение». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.20 «У нас выигрывают!» (12+).
10.00 «Сегодня».
10.20 «Первая передача».
11.00 «Чудо техники».
12.00 «Дачный ответ».
13.00 «Наш ПотребНазор».
14.05 «Однажды». (16+).
15.00 «Своя игра».
16.00 «Сегодня».
16.20 «Человек в праве с А. Куниничным». (16+).
17.00 «Следствие вели...» (16+).
19.00 «Итоги недели».
20.20 «Маска. Новый+».
00.00 «Звезды сошлись».
01.40 «Основано на реальных событиях».

ДОМАШНИЙ
06.30 Мелодрама «Окна на бульвар». (Россия). (16+).
09.50 «Пять ужинов». (16+).
10.05 Мелодрама «Поворот судьбы». (Россия). (16+).
14.35 Мелодрама «Одно целое». (Россия). (16+).
19.00 Т/с «Доброта», 61 - 64 с. (Турция). (16+).
22.45 Мелодрама «Кошкин дом». (Россия). (16+).
02.30 Детектив «Напарницы», 6-10 с. (Россия). (16+).

ТВ-ЦЕНТР
05.45 Х/ф «Отец последней надежды». (12+).
09.00 «Здоровый смысл».

Дин

Дуьньядин эхирдин лишанрикай

Гъазурайди - диндин алим
Ямин МЕГЪАМЕДОВ

(Эвел - 2023-йисан 45-50-нумрайра,
2024-йисан 2-8-нумрайра)

**Къияматдин югъ алуькдаь вахт
муькьва хьунин гьевчи лишанар
Гъевчи лишан №20**
**Парталар алай ва гьа са вахтунда
къецил дишегълияр пайда хьун**

Къияматдин югъ муькьва хьунин лишанрикай сад дишегълияри чпин иервал виридаз къалурун, жематдин вилик экъечидайла, алкай, и патай а патаз экв акъатдай, къекъедайдла ва ацукъайла, аврат къев тийизвай парталар алуькун акатзава. Абуру я алуькнавайбуру загъирда, амма абуру къецилбуру я - дар, вичай беден аквадай, авратар къев тавунин патахъай.

Абу Гъурейра асгъабди (къуй адалай Аллагъ рази хьурай) агакъарнавайвал, Аллагъдин Расулди (Аллагъдин салават ва салам хьуй вичиз) лагъана (мана):

**«Къеве жуьре инсанар – цун эгълияр
жеда, аз абуру гьеле акунвач. Абуру жун-
гаврдин тумариз ухшар къамчиар гъай
ва абурулди инсанар гатазвай итмар
я¹. Ва парталар алаз гьа са вахтунда
къецил тир, патахъ ян ганвай ва ма-
сабурувни ян гуз тазвай, чпин къилер
девейрин куьрс хъанвай мандаврив
ухшар дишегълияр. Абуру Женнетдив
гъахъдач ва Женнетдин атирдин ни
флан мензилда амаз къезеватлани,
абуру адан ни гьиссдач».**

Ян ганвай - яни, Аллагъдин муьтубъ хьуникай къерех хъанвайбуру, Адаз итаатлувалунин рехъ дуьз тухун тийизвайбуру.

Масабурув ян гуз тазвай - яни, масабурни и кардивай къерех ийизвайбуру - абуру чеб члуру тирвилляй масабурни члуьрзава.

Девейрин куьрс хъанвай мандаврив ухшар къилер - яни, абуру кичегъдал эцигъзавай затлари абурун къилерни къамар деведин кхаж хъанвай мандавдив ухшарзава.

Гъевчи лишан №21

**Къакъан гъавайрин къвалер эцигунин
карда къвачер къецил, чуплах
чубанар акъажунар**

Къилиз акъатнавай ва Пайгъамбарди (Аллагъдин салават ва салам хьуй вичиз) хабар ганвай Къияматдин ийкъан лишанрик дараматар эцигунин ва къвалер безетмишунин карда инсанри сада масадан вилик тарифар авун акатзава - вични а инсанар виликдай къвачер къецил, чуплах чубанар хъайидалай къулухъ.

И кар мусурманрихъ агалкъунарни гъалибвилер, булдалди гъаф къадар берекатар, мал-девлетар, и дуьнья (чилел кечирмишзавай уьмуьр) патал инсанрин арада акъажунар къиле фейидалай къулухъ хъана.

Умар ибн аль-Хаттаба (къуй адалай Аллагъ рази хьурай) Жибрилакай ва ада, Пайгъамбардин (Аллагъдин салават ва салам хьуй вичиз) патав атана, адавай Исламдикай, имандикай, игъсандикай ва Къияматдин ийкъакай хабар къуникай, Пайгъамбарди (Аллагъдин салават ва салам хьуй вичиз) адаз Къияматдин ийкъан лишанрикай ихътин гафаралди хабар гуникай гъадис агакъарнава (мана):

**«... лукл папа вичин ханум хада ва
ваз къакъан гъавайрин дараматар
эцигунин карда сада-садахъ галаз
акъажунар ийизвай къвачер къецил ва
чуплах хиперин чубанар аквада»².**

Адавай хабар къуна:

Маса гъадисда къалурунава: **«Ва аквада
ваз къвачер къецил, каша авай, ке-
сибар тирбуру инсанрин къиле акъваз-
на - бес, ам я Къияматдин ийкъан ли-
шанрикай ва ишарайрикай».**

Диндин месэлайриз талуьк суалар пайда хъайитла, ватцапдин
8-989-653-42-35 нумрадиз кхьихъ.

Абуру лагъана: «Я Аллагъдин Расул!
Вужар я абуру - хиперин сагъибар ва чуп-
лах, гишила авай кесибар?».

Ада лагъана:
«Арабар»³.

Са шакни алач, эгер къакъан гъавайрин къвалер, дараматар эцигунин карда тариф авун, такабурулувал, лавгъавал авачиз, файда аватла, абуру эцигун гъарам (къадагъа) туш.

Дараматрин къакъанвални гъаркъуьвал, гъаф гъаваяр хъайила, эцигунин къурулуш цийикла туькхуьрайла, ам мадни мягкем ва гуьрчегар хъувурла, къвалер гегеншардайла, анра утагърин къадар артухардайла, арадал къезева.

Вири и гъерекатар девлетрин сан артух ва дуьньядин няметар инсанрин вилик экля хъанвай чи девирда къиле физва.

Гъадисда лагъанвайвал, чубанар - къумлухдин агъалияр, чпин виликан яшайиш туна, къакъан гъавайрин дараматар эцигунал машгуьл жеда, зурба къвалер, къакъан мертебайрин дараматар, минарар, имаратар эцигунин карда чпин такабурулувиляйни лавгъавилия сада-садахъ галаз акъажунар тухуда.

Къенин юкъуз къакъан гъавайрин къвалер эцигун гъам арабрин, гъамни арабар туширбурун арада акъван машгуьр кеспидиз элкъевна хъи, гъатта сагъ са уьлквейар къакъан мертебайрин дараматар эцигунин карда сад-садахъ галаз акъажунар ийиз ава ва и кардал абуру дамахъзава.

Гъевчи лишан №22

**Инсанри анжах чпиз танишбуруз
салам гун**

Аллагъди сада-садахъ (ислягъвилелди) салам гун эмирнава, ам инсанрин арада къеви алакъайринни кланивилин лишан жедайвал. Аялди чхехидаз салам гузва, девлетлуда - кесибдиз, арабди ва араб туширда, лацуда ва чулавда ва ик мад. Вавай танишдазни салам гуз жеда, таниш туширдазни.

Пайгъамбарди (Аллагъдин салават ва салам хьуй вичиз) лагъана (мана):

**«Куьн, инанмишвал тавунмаз,
Женнетдив гъахъдач ва садаз-сад
клан тахъанмаз, кевевай инанмишвал-
ни ийиз жедач. Къалурдани за кевез са
кар, эзер куьне ам аевуртла, куьн сад-
садахъ кланардай? Куьне куь арада са-
лам члуьра (машгуьр) ая»⁴.**

Къияматдин югъ алуькдаь вахт муькьвал хьунин лишанрикай сад инсанри анжах чпиз таниш ксариз салам гун я. Яни инсанди анжах вичиз чидайбуруз салам гуда, течирбуру ада саймишдач. Амма Суннадал амал ийиз хъайитла, чидайбурузни салам гана кланзава, течирбурузни.

Абуль-Жаъда агакъарнавайвал, Абдулладал са инсан гъалтна ва ада лагъана: «Ассалам алейка, я Ибн Масъуд». Абдуллади лагъана: «Аллагъди ва Адан Расулди гъакъикъат лагъана. Заз Пайгъамбарди (Аллагъдин салават ва салам хьуй вичиз) ик лугъудайла, ван хъана (мана):

**«Гъакъикъатда, Къияматдин ий-
къан лишанрик акатзавайбурукай сад
ам я хъи, мискинриз фида ва анра,
къеве къил каплни тийиз, инсанди ан-
жах вичиз танишбуруз салам гуда»⁵.**

(КъатI ама)

1 Идакай, 15-нумрадин гъевчи лишан ачухардайла, раханва

2 Гъадис Муслима гъана

3 Гъадис Агмада гъана ва «ас-Сильсия ас-сахихда» аль-Альбаниди гъадис якъинди тирди къейднава, 3/332

4 Гъадис Муслима гъана

5 Гъадис Ибн Гъузейма вичин «Сахихда» гъанва ва ль-Альбаниди ам якъинди тирди лагъана

Уьлкведа ва дуьньяда

Гъазурайди – Муса АГЪМЕДОВ

12 млрд манат

2024-йисуз регионра коммунальнй къурулуш цийикла туькхуьр хъувун патал 12 миллиард манат пул чара ийида. РФ-дин Гъукуматдин сайтда хабар гузвайвал, идан гъакъиндай акъуднавай къарардал уьлкведин премьер-министр М.Мишустина къул чуьгунва.

Чешмеди къейдзавайвал, федеральнй бюджетдай пулдин такъатар чара авуни инженернй сетар цийи хъийидай ва гъакъини къазанханаярни авахъзавай ятар михъдай тадаракар (очистные сооружения) туькхуьр хъийидай мумкинвал гуда. И серенжемри чпин нубатда агъалийриз коммунальнй рекъай ийизвай къуллуьгъра авариядин гъалар арадал атунин дуьшуьшар тимилярда, гъа са вахтунда къвалахдин ерини хжажда.

Хабар гузвайвал, винидихъ къейднавай серенжемар къиле тухун патал регионриз пулдин такъатар «Мулкар вилик тухунин фондуни» рекъе твада.

Сайтда гъизвай делилралди, и къвалахар 2027-йисалди коммунальнй къурулуш цийи къайдада туькхуьр хъувуниз талуьк махсус программадин сергъятра аваз уьмуьрдиз кечирмишзава. Къейдзавайвал, 2022-йисан декабрдила уьлкведин гъукуматди тайинарнавай и серенжем федеральнй «Инфраструктурадин меню» твар алай проектдик кваз къиле тухузва.

Мишустинан гафаралди, и проект уьмуьрдиз кечирмишиз эгечайдалай инихъ адан сергъятра аваз ийизвай серенжемри чпин таъсирлувал субутнава. ИкI, абурун куьмекдалди гъар йисуз регионра ЖКХ-дин объектар туькхуьр хъувунилай ва цийи чкаяр арадал гъунилай гъейри, агъалийрин къулайвилеиз талуьк маса серенжемарни къиле тухузва.

Начагъбуру патал

Муьквал тир пуд йисуз В, С гепатитдик ва ВИЧ-дик начагъбуруз дарманар къачун патал уьлкведин бюджетдай гъар йисуз 1,1 миллиард манат алава пулдин такъатар чара ийида. Идакай РФ-дин Гъукуматдин сайтда хабар ганва.

Чешмеди къейдзавайвал, и къарар винидихъ къалурунавай хътин азарлуьр дарманралди вахт-вахтунда таъминарун патал къабулнава.

Хабар гузвайвал, федеральнй бюджетдай ракъурнавай пулдин такъатрин куьмекдалди вирусриз акси ва гъа са вахтунда уьмуьр патал чарасузбуру, важиблугуьр яз гъисабнавай дарманар (велпатасвир+софосбувир, глекапревир+пибрентасвир, гразопревир+элбасвир, дактатасвир ва софосбувир) маса къачуда.

Начагъбуруз дарманар къачуниз талуьк серенжемдал агъалияр дарманралди таъминарун кар пландик кутадай ва ам тешиклдай федеральнй центр машгуьл жеда.

Сайтда гъизвай делилралди, М.Мишустина гъакъини четин ва тек-туьк жуьредин уьзуьррикти начагъ инсанрин сагъламвал мягкемар хъувун патал регионрив дарманар агакъарунин кардиз (транспортивка) 360 миллион манатдила гъаф пулдин такъатар чара авунин гъакъиндай къабулнавай къарардални къул чуьгунва. Къейдзавайвал, и карди герек дарманар чкайрив тади гъалда агакъардай мумкинвал гуда.

Чешмеди къизвайвал, инал ихтилат агъалияр «14 ВЗН» (программа 14 высокотратных нозологий) махсус серенжемдин сергъятра аваз дарманралди таъминаруникай физва. Къейдзавайвал, и программдик кваз агъадихъ галай уьзуьррикти начагъбуру еке къимет авай дарманралди таъминарда: гемофилиядикди, муковисцидоздикди, ГУС-дикди (гемолитико-уремический синдром), рас-

сеяннй склероздикди, мукополисахари-доздикди ва мсб..

Ихътин уьзуьррикти начагъбуруз дарманар къачунал и дуьшуьшдани агъалияр дарманралди таъминарун кар пландик кутадай ва ам тешиклдай федеральнй центр машгуьл жеда. Хабар гузвайвал, гуьгуьнлай дарманар регионрин аптекайриз ракъурда ва анрайни сагъламвал мягкемарунал машгуьл духтурдин рецепталди абуру начагъ ксариз пулсздаказ гуда.

Бегъер - гуьзчивилик

Ставрополдин аграрнй госуниверситетдин алимри бегъердал сенсорнй къайдада гуьзчивалдай технология виликди тухузва. Идакай СтГАУ-дин (Ставропольскй государственнй аграрнй университет) сайтда хабар гузва.

Къейдзавайвал, ихътин виниз тир технологиядин куьмекдалди аграрийривай чпи цанвай шейэр экъечунин гъалдихъ галаз алакъалу важиблугуьр рекъемрал гуьзчивал тухуз жеда. Гъатта жуьребажуьре участокар лап яргъал чкада аваз хъайитлани, фермеррив абурун гъалдикайни делилар гъа са вахтунда агакъда.

Чешмедин делилралди, бегъердал сенсорнй къайдада гуьзчивал тухудай технология БСС-дал (беспроводной сенсорнй сеть) бинеламиш хъанва. Къилди къачуртла, ихътин сетда накъвадин чими-вилихъ галаз алакъалу рекъемрал, адак квай къежинин къадардал, микроэлементрал ва маса делилрал гуьзчивалдай тадаракар (датчикар) кардик кутаза жеда.

Гъакъини къейдзавайвал, БСС-дивай лап чхеи майданар элкъуьрна къаз жезва, ихътин мензилар гъатта са шумуд километрдив къван агакъуни мумкин я. Амма, чешмеди гъизвай делилралди, анжах мензил яргъал хъуни, арада къакъан тарар, эцигнавай объектар ва бегъердин вичин къаливал хътин делилри сигналдин еридив пис патахъай таъсирда. Ихътин дуьшуьшра датчикар цийи къилелай сигнал агакъар хъувуниз мажбуру хъжеда. И кардини, вичин нубатда, энергия гъаф ишлемишунал гъида, гъа са вахтунда техникади къвалахдай вахтунизни (эксплуатация) таъсирда.

Хабар гузвайвал, алимрин и зегъмет хуьруьн майишатдин чилер менфятлудаказ ишлемишунин карда куьмекдин мад са цийи такъат хъун лазим я.

СтГАУ-дин алимрин ахтармишунрин нетижаяр илимдин Computer Communications журналда чапнава.

Къадар тимилярда

РФ-ди нафт хкудунин ва ам экспорт авунин къадар алавадаказ хушуналди тимилярунин кар (санлай къачурла суткада - 471 агъзур баррель) къилиз акъудда. ИкI, «ОПЕК+»-дин са бязи иштиракчийрихъ галаз меслят авуналди, и серенжем 2024-йисан 2-кварталда къиле тухуда. Идакай, вице-премьер Александр Новакан гафарал асаслу яз, гъукуматдин сайтда хабар гузва.

Чешмедин делилралди, и продукция хкудун ва экспорт авун тимилярун агъадихъ галай къайдада къиле фида:

Апрелдин вацра суткада тимилярунин къадар 350 агъзур баррелдиз барабар жеда, экспорт лагъайтла, 121 агъзур баррелдиз;

майдив - йикъа 400 агъзур баррель, экспорт - 71 агъзур баррель;

июндиз - 471 агъзур баррелдин тимилярда.

Чешмеди къизвайвал, гележегда базардин гъал къайдадик кваз хуьнин макъсаддалди тимилярнавайди яваш-яваш чкадал хкида. И серенжемни базардин шартларилай аслу жеда.

«Лезги газетда» диндин чкайрал гафарун къадагъа я.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:
Дагъустан Республикадин
информациядин ва печатдин
агентство

367018, Махачкъала,
Насрутдинован пр., 1 «а»
РД-дин «Дагъустан»
«Этномедиахолдинг» ГБУ-дин
регъбер

А.Гь. ЮСУПОВ

Тел.: 66-00-25

КЪИЛИН РЕДАКТОР

М.И. ИБРАГЪИМОВ

Тел.: (872-2) 66-00-60

E-mail: Lezgigazet@etnomediadag.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН

ЗАМЕСТИТЕЛЬ

К.Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ

Ш.Ш. ШИХМУРАДОВ

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н.М. ИБРАГЪИМОВ

ЭКОНОМИКАДИН

Ж.М. САИДОВА

КУЛЬТУРАДИН ВА

ЛИТЕРАТУРАДИН

М.Т. АЛИМОВ

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН

Р.С. РАМАЛДАНОВА

КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ДИЗАЙНЕР

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР

Р. РАМАЛДАНОВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава.

Газет алакьадин, информациядин тех-
нологийрин ва массовый коммуника-
цийрин хиле гуьзчивал авунин рекъай
Федеральный къуллугьдин Дагъустан
Республикада авай Управленидин 2019-
йисан 22-апрелдиз регистрация авуна.
Регистрациядин нумра ПИ №ТУ05-00420
Макъалаяр редакцияди туькьуьр хъ-
ийизва. Макъалайриз рецензияр гузвач
ва абур элкьвена вахузвач. Редакция-
динни макъалайрин авторрин фикирар
сад тахьун мумкин я. Газетда чап авун
патал теклифнавай материалра гъанвай
делирин дуьзвиллин ва керчеквиллин
патахьай жавабдарвал авторрин чпин
хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала,
Насрутдинован пр., 1 «а».
Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - ПП200

Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 18.00

Газет «Издательство» «Лотос» ООО-
дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6243

Гь - И лишандик квай материалар
гъакъидихь чапзавайбуру я.

12+ - Икъван яшар хъанвайбуру
къелрай.

Мубаракрай!

Меъгарамдхуьруьн райондин полик-
линикада къвалахзавай играми ди-
шегълияр! Къез 8-Март - дишегъ-
лийрин гуьзел сувар риклин сид-
къидай мубаракрай! Чна куь
Март регъят тушир зегъметдиз
члехи гуьрмет ийизва.
Къехъ сагъламвал, риклера шадвал ва куь къвалера хуш-
бахтвал хьун чи мурад я.

МЕГЪАРАМДХУЬРУЬН РАЙОНДИН
НАЛОГРИН КЪЪЛЛУГЪДИН ВЕТЕРАНАР.

Бине Къурагъ райондин Къуьчхуьррин хуьрай тир
Назим Нуьгъович АГЪАМОВАЗ:

Нуьгъ бубадин
буйругъдалди,
Ханагъа дидед къанивилел,
Яран йифер алуькъдалди,
Атана вун лезги чилел.

Марфар къвазвай абудейсан,
Артухардай берекатар.
Атайвилляй къадим инсан
Гурту тир шад мярекатар.

Суфрадаллай савун сиклер,
Таза тлачни михъи
дудьгъвер.
Ярхарнавай жунгавни гьер,
Къуьчхуьрвийрин куьк тир
кефер.

Акваз-такваз алатна вахт,
Къе уьмуьрдин са пай я ви.
Талабзава Худадивай бахт
Назимаз чи аманеви!

Тебрик я ваз хайи йикъан,
Къуьчхуьрви хва
Назим стха.
Ийидач кар риклиз таклан,
Клевевайдаз я вун арха.

Дустар я ви ягъни намус,
Мергъяматдив ацлай тапуч.

Вир мукъва-къилийрин патай 55 йисан юбилей мубарак
авун патал тебрикдин тел кхъейди Моллакемент хуьрай
тир САИД ИБРАГЪИМОВ я.

Чара извай табни турус
Зегъметкеш я нотариус.

Напаквални виждансузвал
Ви ивидин душманар я.
Асуллувал, гъейратлувал
Ваз хас къилин лишанар я.

Абад я ви хайи уба,
Чинеругрин муз Хъартасар!
Къуьчхуьрви яз члехи буба,
Виринрава ваз миресар.

Ви таваз, дадлу хуьрек,
Саврухривай хуьзвай либас,
Гъар са карда даим зирек
Даях я ви Тауса свас!

Яшамши хуьхъ ваз
къани къван
Тямар гъаз лезетдалди.
Къязанмишна гуьрмет
къакъан

На гъалалдин зегъметдалди.
Аллагъд патай бахтар гана,
Чандин сагъвал,
бул нул хуьрай.

Виш суз уьмуьр
гатфар хъана...
Ахна къантла гъа зул хуьрай!

Шаир Тамила

А.АГЪМЕДАГЪАЕВ

«Лезги газетдин» 18-январ-
дин 2-нумрада чапнавай **Тами-
ла ХУРШИДОВАДИН** эсеррихъ
галаз зун таниш хъана. Адан
шиирар къелайла, абур еке ма-
на авай эсерар яз акунна заз.
«Дустариз лагъ» шиир къелайла,
зи вилик садлагъана Етим Эмин
акъвазнавай хъиз хъана. И ши-
ирда Тамилади кхъизва:

Чиб яргъарай хтай члавуз
Ватандиз,
Чун сад-садаз акурай лагъ
дустариз.
Риклин михъи теклифдалди
муьгъмандиз,
Зи вил гала, атурай лагъ
дустариз.

Дугъриданни, и шиирдиз
яб гайи члавуз лугъуз жеда хъи,
Тамила ваха кхъенвай царар,
рагъметлу Етим Эмина ярат-
мишнавай «Шукураллагъ, хъсан
я лагъ дустариз» царариз ух-
шар ава. Мадни Тамилади па-
парикай кхъенвай шиир гъаф
акъуллу гафарин савкъат я чи
халкъдиз.

Дулу хъайла хук-руфун,
Члехи дуст я телефон,
Чизмач хатур, я гъуьрмет,
Ашна хъанва интернет.

Са гафуналди, зун таниш
хъана газетда чапнавай вири

эсеррихъ галаз. Аплагъди Та-
миладиз шаирвиллин еке рехъ
ачухнава. Къуй адаз мадни еке
рекьер ачух хуьрай гъа и ви-
чи тухузвай рекъай. Тамилади
кхъизвай шиирар гъаф хушдиз,
регъятдиз къелиз жезва, абур
руьгъдиз екез таъсирзава, адан
гъар са шиирдихъ дуьз мана-
метлеб авайди малум жезва
къелзавай ксариз. Имни шаир-
дин члалан устадвиллахъ галаз
алакъалу я. Гъаниз килигна, заз
къанзава Тамила вахаз еке агал-
къунар хъун шииратдин рекъе.
За адаз нубатдин агалкъун му-
баракзава ва милли эдебиятда
къачунвай камар мадни мягъ-
кембур, къенибур, бегъембур
хъун гуьзетзава. Къуй адахъ
чандин сагъвал, хизанда хуш-
бахтвал, цийи шиирар майдан-
диз акъуддай къуват ва мумкин-
вал хуьрай.

Зун я шаир туш, я тарихчи,
анжах за Тамила вахаз жува
кхъенвай са гъвечи шиир бахш-
зава ва 8-Мартдин сувар муба-
ракзава:

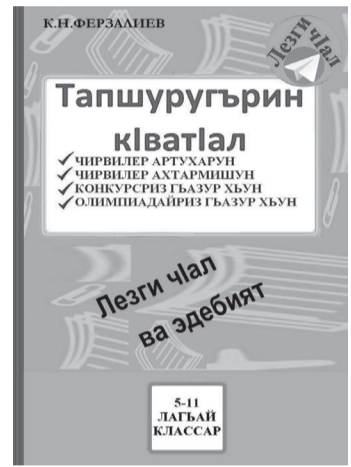
Вун бахтлу хъун, чан Тамила,
Им чи халкъдин мурад я.
Мадни кхъихъ, Тамила вах,
Вун чи халкъдиз савкъат я.

Вуна кхъизвай гъар са гаф
Ядигар яз аквада.
Тамила вах, бахтлу хуьй вун
Лезги халкъдин арада.

Цийи ктабар «Тапшуругърин къватлал»

Чи мухбир

И мукъвара лезги члалан са
шумуд ктабдин автор **Куругъли
ФЕРЗАЛИЕВАН** нубатдин ктаб
- «Тапшуругърин къватлал» -
чапдай акъатнава.

5-11-классриз талукъ къе-
лечі ктабда лезги члалайни эде-
биятдай къелзавайбурун чирвил-
лер ахтармишунин, артухару-
нин, абур конкурсризни олим-
пиадайриз гъазурунин рекъе
менфят къачуз жедай жуьре-
ба-жуьре тапшуругъар ава.
Къилди къачуртла, са шумуд
вариантдикай дуьз жаваб хъа-
гъунин тестери, орфография-
динни пунктуациядин рекъай
чирвилер ахтармишдай тест-
диктантри ва жуьреба-жуьре
маса тапшуругъри санлай са-
вадлувиллин дережа синагъ ийи-
дай мумкинвал гуда. Къватлалда
вири тапшуругърин жавабарни
ганва.

Ктабдикай неинки мектеб-
да къелзавайбурувай, гъакл му-
аллимривайни, хайи члалални
эдебиятдал рикл алайбурувайни
менфят къачуз жеда.

Аялрин мецелай

М.МАГЪАМДАЛИЕВА

Эме шегъердай хуьруьз
муьгъмандиз хтанвай. Шад хъайи
Эминадиз яслидиз физ къан
жедач. Ада вичин дидедиз са-
дикдиз тухун тавун тавакъу
ийида.

- Ваь, чан бала, яслидиз

фин тавуна жедач. Жавгъар ха-
лади ваз туьгъметда.

- Ятла, вуна зун твах. За
Жавгъар халадиз зи эме хтан-
ва, заз отпуск це лугъуда. Эме,
вун хъфимир, зун отпуск къачу-
на хкъедалди. Хъуйни?

- Эхъ, гъа ваз къандайвал
хъуй, чан эмедин, хълагъна ада
вичин хтуддиз.

Малумат

«Мавел» чапханади **Къ.Х.АКИМОВАН** 2024-йисан майдиз
акъатдай «Лезги халкъдин чан алай тарих» («Живая история
лезгинского народа») ктабдин подписка малумарнава. Ам 350
чиникай ибарат я. Са ктаб подписка авунин къимет - **500 манат**.
ЧИ АДРЕС: 367010, Махачкъала шегъер, О.Кошевоян куьче,
42 а, «Мавел». Тел.: 8-928-511-31-16; 8-928-873-40-02.

Сканворд

Туькьуьрайди - К.ФЕРЗАЛИЕВ

Кълар райондин хуьр	Сагъиб	Цлалцлам парча	Брази- лиядин пул
Энгелвал	"Чиркинвал" гафунин антоним	Къушарин "къвал"	Кларасдин устлардин алат
Хеб, цегъ	Сухумидин агъали	Гъяркъуь еб	
Красно- дардин крайдин шегъер	Накъвадин къватл	Сиягъатчи Жеймс ...	

«ЛГ»-дин 8-нумрадиз акъатай сканворддин жавабар:
ДУЪЗ ЦАРАРА: Селигъа. Савда. Цав. Тан. Тагъар.
ТИК ЦАРАРА: Свас. Легъв. Гъара. Адават. Дерт. Бицил. Анар.

«Лезги газетдин» редакциядин коллективди, яргъал йисара
газетдин редакцияда къвалахай Меъти Меъгътиеван хва
Улубег МЕГЪТИЕВ
рагъметдиз финихъ галаз алакъалу яз, Меъгътиеврин хизандиз ва
вири мукъва-къилийриз башсагълуьгъвал гузва.